

Tristan i Izolda

TRISTANOVO DETINJSTVO

S pravom se kaže: Mladost je lepa i vesela!

(Gotfrid Strazburški)

Velmože, želite li da čujete divnu priču o ljubavi i smrti? Priču o Tristanu i kraljici Izoldi. Čujte kako su se, na svoju veliku radost i veliku tugu, voleli i kako su potom od te ljubavi istoga dana umrli, on zbog nje, ona zbog njega.

U davna vremena vladao je Kornvolom¹ kralj Mark. Kada je Rivalen, kralj od Lunoa, saznao da su protiv Marka zaratili neprijatelji, pređe preko mora da mu pritekne u pomoć. Posluži mu mačem i savetom tako predano kao što bi učinio neki vazal, pa mu Mark, kao nagradu, dade svoju sestru, lepu Blanšfler, koju je kralj Rivalen voleo neobičnom ljubavlju.

Venča se s njom u tintedžejskom manastiru. Tek što se s njom oženi, stiže mu glas da je njegov stari neprijatelj vojvoda Morgan provalio u Lunoa i da razara sela, kule i gradove. Rivalen brzo opremi lađe i sa bremenitom Blanšfler otplovi prema svom dalekom zavičajju. Pristade pred svojim zamkom u Kanoelu, poveri kraljicu upravniku dvora Roaltu na čuvanje — Roaltu koga su svi zbog njegove odanosti nazivali divnim imenom Roalt Verni — i pošto je sakupio svoje barone, Rivalen krenu u rat.

Blanšfler ga je dugo čekala. Ali, avaj! On joj se neće vratiti. Jednoga dana saznade da ga je vojvoda Morgan na prevaru ubio. Ona ne zaplaka, niti zakuka, samo joj telo klonu od nemoći, a duša oseti neodoljivu želju da se odvoji od tela. Roalt se trudio da je uteši.

— Kraljice — govorio je on — ništa se ne postiže ako se stalno tuguje. Zar svako ko se rodi ne mora umreti? Bog neka primi mrtve i zaštiti žive! ...

Ona ne htjede da ga poslušaa. Tri dana je čekala da se pridruži svome dragom gospodaru. Četvrtog dana rodi sina i uzevši ga u naručje, reče:

— Sine, odavno sam čeznula da te ugledam. Vidim najlepše stvorenje koje je žena ikad rodila. Tužna sam te rodila, tužna je prva svečanost koju sam ti spremila, zbog tebe tužna umirem. I pošto si u tuzi došao na svet, ime će ti biti Tristan.

Kad ovo izusti, poljubi ga i odmah zatim izdahnu.

Roalt Verni prihvati siročee. Ratnici vojvode Morgana već su opsedali kanoelski zamak; da li je Roalt mogao još dugo da izdrži rat? S pravom se kaže: »Ludost nije hrabrost.« Morao se predati na milost i nemilost vojvodi Morganu. Ali od straha da Morgan ne ubije Rivalenova sina, upravnik dvora reče da je to njegovo dete i odgaji ga sa svojim sinovima.

Kad prođe sedam godina i dođe vreme da ga odvoji od dadilja, Roalt poveri Tristana mudrom učitelju, čestitom štitonoši Gorvenalu. Gorvenal ga za nekoliko godina nauči da rukuje kopljem, mačem, štitom i lukom, da baca kameni disk, preskače šančeve; nauči ga, takođe, da mrzi laž i izdajstvo, da pomaže nejake i drži zadanu reč; nauči ga raznovrsnim pesmama, sviranju na harfi i lovačkoj veštini; kad je dečak jahao u društvu mladih štitonoša, činilo se da su konj, oružje i on jedno telo i da nikada nisu bili odvojeni. I kad bi ga videli tako plemenita i ponosna, širokih pleća, vitka struka, snažna, verna i hrabra, svi su hvalili Roalta što ima takvog sina. A Roalt misleći na Rivalena i Blanšfler, čije su

¹ Kornvol — grofovija u jugozapadnoj Engleskoj. — Prim. prev.

mladost i lepota ponovo oživele, voleo je Tristana kao rođenog sina i potajno ga poštovao kao svog gospodara.

Međutim, jednoga dana kada norveški trgovci namamiše Tristana na svoju lađu i odvedoše ga sa sobom kao dragocen plen, nestade sve njegove radosti. Dok su tako plovili ka nepoznatim krajevima, Tristan se otimao kao vučić uhvaćen u klopci. Ali prava je istina i svi mornari znaju da more nerado nosi gusarske lađe i ne ide naruku otmici ni verolomstvu. More se razbesne, zavi lađu u gustu tamu noseći je nasumce osam dana i osam noći. Mornari najzad kroz maglu ugledaše obalu načičkanu hridima i podvodnim stenama o koje je more htelo da razbije njihovu lađu. Oni se pokajahu: videći da se more razbesnelo zbog deteta koje su u zao čas ugrabili, zavetovaše se da će ga pustiti na slobodu i spremiše čamac da ga prebace na obalu. Odmah zatim stišahu se talasi i vetrovi, nebo se razvedri i dok je norveška lađa iščezavala u daljini, tihi i razigrani talasi ponesoše Tristanov čamac na peskoviti žal.

S teškom mukom on se pope na hrid i spazi da se iza brežuljkaste i puste rudine prostire nedogledna šuma. Gorko zaplaka žaleći za Gorenalom, svojim ocem Roaltom i zemljom Lunoa, kad mu iz daljine hajka s lovačkim rogovima i povicima ispuni srce radošću. Na ivici šume pojavi se divan jelen. Lovci i lovački psi jurili su ga u stopu uz povike i zvuk lovačkih rogova. Utom ga gomila pasa ščepa za vrat, i životinja, nekoliko koraka udaljena od Tristana, pade i izdahnu. Jedan lovac probode je kopljem. Dok su lovci stojeći ukруг rogom objavljivali lovinu, Tristan, začuđen, vide kako vođa hajke duboko zaseca grlo jelena kao da će mu odseći glavu. On uzviknu:

— Šta radite, gospodaru? Zar tako plemenitu životinju čerečite kao zaklanu svinju? Je li to običaj u ovoj zemlji?

— Šta se čudiš, prijatelju, onome što radim — uzvрати lovac. — Da, najpre ću jelenu odseći glavu, zatim ću ga raščerečiti na četiri dela koje ćemo, obešene o obluke na sedlima, poneti našem gospodaru, kralju Marku. Tako mi postupamo; tako su od najstarijih vremena radili lovci iz Kornvola. Ako znaš neki lepši običaj, pokaži nam ga; uzmi ovaj nož, prijatelju; prihvaćemo ga drage volje.

Tristan kleknu, odra jelenu kožu pre no što ga raspори, zatim mu odseče glavu, ali ostavi, kako pristaje, gavranovu kost netaknutu, potom izvadi iznutricu, njušku, jezik i žilu kucavicu.

Nagnuti nad njim, lovci i hajkači zadivljeno su ga posmatrali.

— Prijatelju — reče glavni lovac — lep je to običaj; u kojoj si ga zemlji naučio? Kaži nam odakle si i kako se zoveš.

— Gospodaru, ime mi je Tristan, a ovaj običaj naučio sam u svojoj zemlji, Lunoa.

— Tristane — reče lovac — Bog neka blagoslovi oca koji te je kao plemića vaspitao! Mora da je bogat i moćan baron?

Ali Tristan, koji je umeo da pametno govori i mudro ćuti, lukavo uzvрати:

— Ne, gospodaru, otac mi je trgovac. Krišom sam pobegao od kuće i otplovio na nekoj lađi koja je trgovala u dalekim zemljama jer sam želeo da vidim kako žive ljudi u tuđini. Ali, ako me primite u svoju lovačku družinu, rado ću počić s vama i pokazati vam i druge lovačke veštine.

— Tristane dragi, čudi me da postoji zemlja u kojoj sinovi trgovaca znaju ono što drugde ne znaju sinovi plemića. Pa kad već želiš, pođi s nama i dobro nam došao. Odvešćemo te kralju Marku, našem gospodaru.

Tristan završi komadanje jelena. Psima baci srce, rogove i iznutricu, a lovcima pokaza

kako se psima daje hrana i kako se dozivaju. Potom nabode lepo isečene komade na lovačke vile i podeli ih lovcima: jednom glavu, drugom bedro i pečenicu, trećem plečku, četvrtom but i ostalo drugima.

Pokaz im kako treba da se postroje po dvojica i jašu poredani prema vrednosti delova lovine nabodenih na vile.

Razgovarajući, krenuše na put, dok najzad ne ugledaše neki divan zamak. Oko njega su se prostirale livade, voćnjaci, izvorske vode, ribnjaci, njive. U luku su ulazile mnogobrojne lađe. Silan i divan, dobro zaštićen od svakog napada i svih ratnih sprava, zamak se uzdizao visoko nad morem a njegova glavna kula, koju su nekada davno podigli džinovi, bila je sagrađena od ogromnih i dobro isklesanih kamenih blokova, raspoređenih kao plava i zelena polja na šahovskoj tabli.

Tristan upita kako se zove ovaj zamak.

— Lepi mladiću, zove se Tintedžejl.

— Tintedžejl — uzviknu Tristan — neka Bog blagoslovi tebe i tvoje domaćine!

Velmože, tamo se nekada njegov otac Rivalen, na svoju veliku radost, oženio s Blanšfler. Ali, na žalost, Tristan to nije znao.

Kada stigoše pod kulu, lovačke trube izmamiše na kapije barone pa i samog kralja Marka.

Pošto glavni lovac ispriča šta se dogodilo, Marka začudi lepa povorka, vešto raskomadani jelen i taj smisao za lovačke običaje. Naročito ga zadivi lepi mladi stranac, tako da nije skidao očiju s njega. Otkuda mu ova otmenost? Kralj je ispitivao svoje srce i nije mogao da shvati. Velikaši, to je njegova krv življe potekla i progovorila u njemu, kao i ljubav koju je nekada gajio prema svojoj sestri Blanšfler.

Uveče, kad ustadoše od stola, jedan galski pevač, majstor svog zanata, priđe okupljenim baronima i uz pratnju harfe zapeva. Tristan je sedeo do kraljevih nogu. Dok je pevač izvodio neku novu melodiju, on mu reče:

— Majstore, ova je najlepša od svih: pevali su je nekada stari Bretonci da bi proneli slavu Grelenovoj ljubavi. Pesma je lepa, reči su nežne. Pevaču, imaš divan glas, lepo ga prati na harfi!

Gal otpeva i potom reče:

— Šta se ti, dete, razumeš u sviranje! Ako trgovci u zemlji Lunoa uče svoje sinove da sviraju na harfi, gitari i violini, ustani, uzmi ovu harfu i pokaži šta znaš.

Tristan uze harfu i zapeva tako lepo da se baroni, slušajući ga, raznežiše. I kralj Mark se divio pevaču iz zemlje Lunoa, u koju je nekada Rivalen odveo Blanšfler.

Kada se pesma završi, kralj je dugo ćutao.

— Sine — reče najzad — neka je blagosloven učitelj koji te je učio i neka te Bog blagoslovi! Bog voli dobre pevače. Njihov glas i harfin zvuk prodiru u ljudska srca, bude u njima drage uspomene i čine da zaboravljaju mnogo tugu i mnoga zla. Došao si u ovaj dom da nas razveseliš. Ostani, dragi moj, zauvek kod mene!

— Služiću vas drage volje, gospodaru — odgovori Tristan — kao svirač, lovac i verni sluga.

Tako je i bilo, i tri godine u njihovim srcima živela je velika ljubav. Danju je Tristan pratio Marka na većanje ili u lov, a noću, pošto je spavao u kraljevoj sobi s onima koji su kralju bili najprisniji i najverniji, ako je kralj bio tužan, svirao mu je na harfi da ublaži njegovu tugu. Baroni su ga voleli, a najviše, kao što ćete čuti iz ove priče, upravnik dvora Dina od Lidana. Ali nežnije i od barona i od Dine od Lidana voleo ga je kralj. Uprkos

njihovoj ljubavi, Tristan se nije mogao utešiti što je izgubio svoga poočima Roalta, učitelja Gorvenala i zemlju Lunoa.

Velmože, pripovedač koji želi da je zanimljiv treba, da se kloni dugih priča. Sadržina ove priče je tako lepa i raznolika — čemu je razvlačiti? Ukratko ću, dakle, ispričati kako je posle dugog lutanja morem i kopnom Roalt Verni pristao u Kornvolu, pronašao Tristana i, pokazavši kralju rubin kojim je ovaj kao svadbenim poklonom darivao sestru Blanšfler, rekao:

— Kralju Mark, ovo je vaš sestríc Tristan od Lunoa, sin vaše sestre Blanšfler i kralja Rivalena. Vojvoda Morgan bespravno vlada njegovom zemljom. Vreme je da se ona vrati pravom nasledniku.

I reći ću vam još kako je Tristan, pošto je od svog ujaka dobio viteško oružje, prešao preko mora na kornvolskim lađama, nekadašnje vazale svoga oca primorao da ga priznaju, pozvao Rivalenovog ubicu da mu izađe na dvoboj, ubio ga i povratio svoju zemlju.

Potom pomisli da kralju Marku nema srećna života bez njega i, kako mu je njegovo plemenito srce uvek savetovalo ono što je najmudrije, sazva svoje grofove i barone i ovako im reče:

— Lunoaški velikaši, ponovo zauzoh ovu zemlju i pomoću Božjom i vašom osvetih kralja Rivalena. Tako sam se odužio svome ocu. Dva čoveka, Roalt i kralj Mark, prihvatitše siročić i dete lotalicu, pa i njih treba da zovem roditeljima. Zar i njima isto tako ne treba da se odužim? Plemić ima samo dvoje: zemlju i telo. Roaltu ostavljam zemlju: oče, ona je vaša, a posle vas neka ostane vašem sinu. Kralju Marku dajem svoje telo. Mada je volim, ostavljam ovu zemlju i odlazim da služim svoga gospodara Marka u Kornvolu. To sam naumio: ah vi ste moji verni podanici, velmože lunoaške, i treba da me posavetujete; ako neko želi da predloži neko drugo rešenje, neka ustane i kaže!

Sa suzama u očima svi ga baroni pohvališe i Tristan, uzevši sa sobom samo Gorvenala, otplovi u zemlju kralja Marka.

II

MORHOLT IZ IRSKE

Tristan reče: Ja ću mu biti zatočnik.

(Gospodar Tristan)

Kad se Tristan vrati, Mark i svi njegovi baroni bili su u dubokoj žalosti jer je irski kralj spremio brodove da pohara zemlju kornvolšku ako Mark, kao što je to činio već petnaest godina, i dalje bude odbijao da plaća danak koji su nekada plaćali njegovi preci. Treba znati da su po starim ugovorima o miru Irci mogli od Kornvola da ubiru prve godine trista bakarnih livri, druge trista srebrnih livri i treće trista zlatnih livri. A četvrte godine odvodili bi tri stotine mladića i tri stotine devojaka od petnaest godina koje su birali kockom u kornvolskim porodicama. Ove godine kralj je uputio u Tintedžejl glasnika, gorostasnog viteza Morholta, čijom se sestrom oženio i koga niko nikada u borbi nije mogao savladati. Zapečaćenim pismima kralj Mark pozva u dvor sve barone svoga

kraljevstva da se s njima posavetuje.

U zakazano vreme, kada se baroni okupiše u zasvođenoj dvorani palate i kad Mark sede ispod svoga baldahina, Morholt ovako reče:

— Kralju Mark, čuj poslednji put zahtev moga gospodara irskog kralja. On te opominje da najzad platiš danak koji mu duguješ. Pošto si ga tako dugo uskraćivao, on traži da mi danas predaš trista mladića i trista devojaka od petnaest godina koje ste izabrali kockom u kornvoljskim porodicama. Moja lađa, usidrena u tintedžejlskoj luci, povešće ih kao naše robove. Međutim — izuzimam tebe, kralju Mark, kao što dolikuje — ako neki tvoj baron želi da na megdanu dokaže kako irski kralj nema prava na taj danak, prihvatiću njegov poziv. Ko od vas, velikaši kornvoljski, želi da se bori za slobodu ove zemlje?

Baroni se kriomice pogledaše, zatim pognuše glave. Jedan u sebi reče: »Gledaj, nesrećniče, koliki je Marholt iz Irske: četiri junaka nisu mu ravna. Pogledaj mu britku sablju: ne znaš li da je začarana i da već godinama otkako irski kralj šalje ovoga džina u vazalne zemlje da poziva na megdan, skida glave i najsilnijim junacima? Zar ti se gine, jadniče? Zašto izazivaš Boga?« Drugi pomisli: »Da li sam vas, sinovi moji, za robove othranio, a vas, kćeri moje drage, za milosnice? Moja smrt vam neće doneti spasa.« Svi su ćutali.

A Morholt nastavi:

— Ko će od vas, kornvoljski vitezovi, sa mnom podeliti megdan? Nudim vam divnu borbu jer od danas za tri dana stići ćemo čamcima na ostrvo Sen-Samson, na tintedžejlskoj pučini. Tamo ćemo vaš vitez i ja sami podeliti megdan, a onaj koji ga prihvati, proslaviće ceo svoj rod.

Baroni su i dalje ćutali, a Morholt je bio sličan sokolu belozoru zatvorenom u kavezu sa ptićicama: kad on među njih dođe, one sve umuknu.

Morholt progovori po treći put:

— E, dobro, dragi kornvoljski vitezovi, pošto vam se čini da je to više viteški, odaberite kockom svoju decu a ja ću ih sa sobom povesti. Ipak nisam verovao da u ovoj zemlji žive samo robovi.

Tada Tristan pade na kolena pred kralja Marka i reče:

— Kralju gospodaru, molim vas, dopustite mi da ja izidem na megdan.

Uzalud ga je kralj Mark odvrćao. Bio je mlad vitez: kakva korist od njegove hrabrosti? Tristan pozva Morholta na megdan i Morholt ga prihvati.

Ugovorenog dana Tristan stade na zastirač od crvene teške svile i naoruža se za ovaj veliki junački podvig. Navuče pancir i šlem od sjajnog čelika. Baroni zaplakaše od žalosti nad junakom i sramote nad samim sobom. »O, Tristane — govorili su u sebi — hrabri barone, lepa mladosti, zašto umesto tebe ne pođoh ja u ovaj boj! Moja pogibija manje bi ovu zemlju u crno zavila! ...« Zvona se razlegoše i svi, plemići i običan svet, starci, žene i deca, plaćući i moleći se, ispratiše Tristana do obale. Još su se nadali jer ljudsko srce živi i od najmanjeg tračka nade.

Tristan uđe sam u lađicu i zaplovi ka ostrvu Sen-Samson. Morholt razape na katarci jedro od bogatog grimiza i prvi stiže na ostrvo. Priveza lađicu uz obalu, a kad Tristan, pristavši uz obalu, nogom odgurnu svoju u more, uz viknu:

— Šta to radiš, vazale? Što ne priveza svoju lađicu kao ja?

— Zašto, vazale? — odgovori Tristan. — Samo će jedan od nas odavde živ otići: nije li mu dovoljna jedna lađica?

I obojica, izazivajući jedan drugoga uvredljivim rečima, zađoše dublje na ostrvo.

Niko ne vide tešku borbu; samo tri puta kao da s morskim povetarcem dopre na obalu strašan krik. U znak žalosti, sve žene stadoše da udaraju dlanovima dok se Morholtova družina, okupljena malo dalje ispred šatora, grohotom smejala. Najzad, oko tri časa po podne ugledaše u daljini razapeto purpurno jedro; Irčeva lađica odvoji se od ostrva i tada se razleže tužan lelek: »Evo Morholta, evo Morholta!« Ali dok se čamac primicao, iznenada se na talasima ukaza vitez koji je stajao na pramcu i u svakoj ruci držao po jedan isukani mač: bio je to Tristan. Istog časa poleteše mu u susret dvadeset čamac a mladići zaplivaše. Junak skoči na obalu i dok su majke klečeći celivale njegovu odeću, on doviknu Morholtovoj družini:

— Irski vitezovi, Morholt se hrabro borio. Gledajte, mač mi je okrnjen a parče oštrice ostalo je u njegovoj lobanji. Ponesite to parče čelika, vitezovi: to vam je danak zemlje kornvolske!

Zatim krenu ka Tintedžejlu. Dok je prolazio, spašena deca radosno su ga pozdravljala i mahala mu zelenim grančicama, a prozori su bili ukrašeni skupocenim zastiračima. Kad uz veselu pesmu, zvonjavu zvona, truba i svirala, koje su tako odjekivale da se ne bi čula ni grmljavina, Tristan dođe u zamak, pade u naručje kralju Marku, a iz njegovih rana poteče krv.

Rastužena Morholtova družina vrati se u Irsku. Ranije, kad se vraćao u luku Vejrefort, Morholt se radovao što će ponovo videti svoje sakupljene ljude kako mu kliču, i svoju sestru, kraljicu, i svoju sestričinu, Plavokosu Izoldu, čija je lepota blistala kao zora koja se rađa. Nežno su ga dočekivale, i kad bi zadobio rane, one su ga vidale jer su znale meleme i napitke koji smrtno ranjene junake vraćaju u život. Ali čemu sada mađijski lekovi, trave nabrane u određen čas, napici? Počivao je zauvek, uvijen u jelensku kožu, i parče dušmanskog mača još se nalazilo u njegovoj lobanji. Plavokosa Izolda ga izvadi i kao svetinju stavi u kutiju od slonove kosti. Pognute nad mrtvim telom, majka i ćerka neprestano su veličale pokojnika i klele krvnika, i naizmence sa ženama naricale za njim. Od toga dana Plavokosa Izolda poče da mrzi ime Tristana od Lunoa.

A Tristan je venuo u Tintedžejlu: zatrovana krv tekla je iz njegovih rana. Lekari utvrdiše da je Morholt zario otrovno koplje u njegovo telo, a pošto ga njihovi napici i lekovite trave nisu mogli spasiti, predadoše ga na milost Božju. Odvratan zadah širio se iz njegovih rana tako da su ga izbegavali svi njegovi najmiliji prijatelji, osim kralja Marka, Gorvenala i Dine od Lidana. Samo su oni ostajali pored njegovog uzglavlja, a njihova ljubav savlađivala je gađenje. Najzad Tristana preneseše u kolibu sagrađenu malo dalje na obali; ležeći tako ispred talasa, očekivao je smrt. Razmišljao je: »Ostavili ste me, dakle, kralju Mark, a ja sam spasao čast vaše zemlje. Ne, znam, dragi ujače, da biste vi dali za mene svoj život; ali šta može vaša ljubav? Moram da umrem. Ipak je lepo gledati sunce, a u mom srcu još ima hrabrosti. Okušaću sreću na varljivom moru. Želim da me samog odnese daleko. U koju zemlju? Ne znam; možda ću tamo naći nekog ko će me izlečiti. I jednoga dana, dragi ujače, možda ću vas ponovo služiti kao pevač, lovac i verni vazal.«

Toliko ga je preklinjao da kralj Mark pristade da mu ispuni želju. Preneseše ga na čamac bez vesala i jedra, a Tristan zažele da mu ostave samo harfu. Šta će mu jedro koje njegove ruke ne mogu da razapnu? Šta će mu vesla? Šta će mu mač? Kao što mornar koji za vreme duge plovidbe spušta preko palube mrtvo telo svoga starog druga, tako i Gorvenal drhtavim rukama gurnu prema širokom moru čamac u kome je ležao njegov premili učenik. I more ga ponese.

Sedam dana i sedam noći more ga je lagano nosilo. Da ublaži svoju tugu, Tristan je ponekad svirao na harfi. Ne znajući ni sam kako, more ga najzad približi nekoj obali. Te noći ribari su isplovili iz luke da bace mreže na otvorenom moru, i dok su veslali, začuše divnu pesmu, poletnu i punu života, kako se razleže preko morskih talasa. Osluškiivali su nepomični, s veslima spuštenim u more. U prvo svitanje ugledaše zalutali čamac. »Tako je — govorili su između sebe — neka natprirodna muzika pratila lađu svetog Brandona kada je po moru belom kao mleko plovila ka Ostrvima sreće.« Zaveslaše da bi stigli do čamca: plovio je kao da u njemu nije bilo nikoga živog osim zvuka harfe; ali ukoliko su mu se više primicali, zvuci su bili sve slabiji, najzad se izgubiše, a kad pristadoše uz čamac, nemoćne Tristanove ruke klonuše na strune koje su još treperile. Prihvatiše ga i vratiše u luku da ranjenika predaju svojoj milostivoj gospodarici, koja će ga možda izlečiti.

Ali avaj! Ova luka bila je Vejzefort, gde je počivao Morholt, a njihova gospodarica bila je plavokosa Izolda. Samo je ona, vešta u pripremanju napitaka, mogla spasiti Tristana; ali je ona jedina od svih žena tražila njegovu smrt. Kad se Tristan, zahvaljujući njenoj veštini, povrati u život, shvati da su ga talasi bacili u zemlju u kojoj mu pretila opasnost. Pa ipak se, i dalje pun hrabrosti da odbrani svoj život, brzo doseti lepim lukavim rečima. Ispriča da je pevač koji je plovio na nekoj trgovačkoj lađi; plovio je u Španiju da tamo nauči da čita iz zvezda. Gusari su napali lađu, a on je, ranjen, pobegao na ovom čamcu. Poverovaše mu: ni jedan Morholtov pratilac ne poznade lepog viteza sa ostrva Sen-Samsona tako mu je otrov nagrudio lice. Ali kada ga posle četrdeset dana zlatokosa Izolda gotovo izleči i kada se njegovom malaksalom telu vrati lepota mladosti on shvati da mora bežati; pobeže i posle mnogih opasnosti jednoga dana ponovo se nađe pred kraljem Markom.

III

TRAGANJE ZA ZLATOKOSOM LEPOTICOM

Za trenutak saslušajte
priču o vlasi
zbog koje sam posle teško patio.

(Pesma o Tristanovom ludilu)

Na dvoru kralja Marka živela su četiri barona, najpodliji od svih ljudi, koji su smrtno mrzeli Tristana zbog njegove hrabrosti i nežne ljubavi koju je kralj osećao prema njemu. Mogu da vam kažem njihova imena: Andre, Genelon, Gondoin i Denoalen; kao i Tristan, vojvoda Andre bio je sestrić kralja Marka. Pošto su znali da kralj misli ostareti bez poroda kako bi kraljevstvo ostavio Tristanu u nasledstvo, u njima se rasplamsa zavist i lažima podsticahu kornovolske velikaše protiv Tristana.

»Koliko čudnih stvari ima u njegovom životu! — govorili su podlaci — ali vi ste, velmože, pametni ljudi i znaćete ih svakako objasniti. Već je to veliko čudo što je pobedio Morholta; ali kakvom se mađijom poslužio da gotovo mrtav sam plovi morem? Ko bi od nas, velmože, znao da upravlja lađom bez vesala i jedra? Kažu da to mogu samo čarobnjaci. U kojoj je začaranoj zemlji mogao naći leka svojim ranama? Sigurno je

čarobnjak; da, njegova je barka bila začarana, a isto tako i njegov mač i njegova harfa kojom svakog dana truje srce kralja Marka! Kakvom li je samo čarobnom moći i činima uspeo da zadobije ovo srce? On će, velikaši, postati kralj, a vi ćete biti vazali jednog čarobnjaka!«

Uveriše u to većinu barona jer mnogi ne znaju da ono što je u moći čarobnjaka, srce može da učini ljubavlju i hrabrošću. Zbog toga su baroni nagovarali kralja Marka da se oženi nekom princezom koja će mu roditi naslednika; ako na to ne pristane, oni će se povući u svoje utvrđene zamkove i zatim ga napasti. Kralj se opirao i u sebi zaklinjao da za života svog milog sestrića nijedna princeza neće ući u njegovu ložnicu. Ali mu i Tristan, kome je teško padala sumnja da svog ujaka voli iz koristoljublja, zapreti: neka se povinuje volji barona, u protivnom on će napustiti dvor i otići da služi bogatog kralja Gavoje. Tada Mark odredi rok svojim baronima: za četrdeset dana reći će im šta je odlučio.

Zakazanog dana, sam u svojoj odaji čekao ih je i tužno razmišljao: »Gde da nađem princezu koja bi bila tako daleko i tako nedostižna da bih se mogao pretvarati, ali samo pretvarati, da želim s njom da se oženim?«

U tom trenutku kroz otvoren prozor uleteše cvrkućući dve lastavice koje su gradile gnezdo a zatim, iznenada zaplašene, iščezoše. Iz njihovih kljunova ispade dugačka ženska vlas, tanja od svilenog vlakna, koja je sjala kao sunčev zrak.

Mark je uze, pozva barone i Tristana i reče:

— Da bih vam, velmože, učinio po volji, oženiću se ako vam uspe da pronađete onu koju sam izabrao.

— Hoćemo, dragi gospodaru; koju ste izabrali?

— Izabrao sam onu kojoj pripada ova zlatna vlas i, znajte, neću ni jednu drugu.

— A odakle vam, dragi gospodaru, ta zlatna vlas? Ko vam je donese? Iz koje zemlje?

— Dobio sam je od zlatokose lepotice; donele su mi je dve lastavice, one znaju iz koje je zemlje.

Baroni pomisliše da im se kralj podsmeva i da ih obmanjuje. Ljutito su posmatrali Tristana jer su sumnjali da je on kralju savetovao ovo lukavstvo. Tristan pogleda zlatnu vlas i seti se Plavokose Izolde. Osmehnu se i reče:

— Kralju Mark, ne činite dobro; zar ne vidite da me ovi baroni svojim sumnjičenjem vređaju? Uzalud ste smislili ovu podvalu: idem da tražim zlatokosu lepoticu. Znajte da je ovo traganje opasno i da će mi biti teže da se vratim iz njene zemlje nego s ostrva na kome sam ubio Morholta. Ali još jednom ću za vas, dragi ujače, izložiti opasnosti svoje telo i svoj život. A da bi se vaši baroni uverili u to da li vas iskreno volim, potvrdiću svoju vernost zakletvom: ili ću u ovom pothvatu poginuti ili ću u tintedžejski zamak dovesti plavokosu kraljicu.«

Opremi lađu, snabde je žitom, vinom, medom i raznim drugim namirnicama. Osim Gorvenala, ukrca stotinu mladih vitezova visokog roda, izabranih među najhrabrijima, obuče ih u odela od sukna i ogrtače od grubog tkanja, tako da su bili slični trgovcima; pod palubom su krili raskošne haljine od zlatne tkanine, teške svile i skerleta, kao što dolikuje predstavnicima moćnog kralja.

Kad lađa isplovi na pučinu, krmanoš upita: — Gospodaru, prema kojoj zemlji da krmanim?

— Prijatelju, plovi prema Irskoj, pravo u luku Vejzefort.

Krmanoš zadrhta. Zar Tristan ne zna da od Morholtove pogibije irski kralj progoni

kornovolske lađe, a uhvaćene mornare veša? Pa ipak, krmanoš posluša i stiže u tu opasnu zemlju.

Tristan je znao da uveri ljude u Vejzefortu da su njegovi drugovi trgovci iz Engleske i kako su došli da mirno trguju. Ali, pošto su ovi neobični trgovci provodili dan u plemićkim igrama i šahu i pošto se činilo da se bolje snalaze u kockanju nego u merenju žita, Tristan se poboja da ga ne otkriju i nađe se u nedoumici kako da započne traganje.

Ali jednoga dana, u samo svitanje, začu tako strašan glas kao da urliče neki demon. Nikada nije čuo da životinja tako strašno i neobično zavija. Pozva neku ženu koja je prolazila kroz luku.

— Kažite mi, gospođo, kakav je to glas koji se čuje? Kažite mi otvoreno.

— Svakako, gospodine, reći ću vam istinu. To je glas jedne ogromne životinje, najstrašnije na svetu. Svakog dana izlazi iz svoje pećine i zaustavlja se pred jednom gradskom kapijom. Niko ne može ni da izide ni da uđe ako aždaji ne preda jednu devojku; čim je zgrabi u svoje kandže, proždere je pre nego što čovek izgovori očenaš.

— Gospođo — reče Tristan — nemojte mi se smejati, ali recite mi da li je majka rodila junaka koji bi mogao da je smakne u borbi?

— Zaista ne znam, dobri gospodine; znam samo da se dvadeset prekaljenih vitezova ogledalo s njom u borbi jer je irski kralj preko svog glasnika objavio da će svoju ćerku, Plavokosu Izoldu, dati onome ko ubije to čudovište; čudovište ih je sve prožderalo.

Tristan se rastade od žene i vrati na svoju lađu. Kriomice se naoruža; lepo je bilo videti kako iz trgovačke lađe izlazi tako divan vranac od megdana i tako ponosan vitez. Luka je bila pusta jer je tek počelo da sviče i niko ne vide hrabrog junaka kako jaše ka gradskoj kapiji koju mu je žena pokazala. Na drumu se odjednom pojavi pet ljudi koji su, opustivši dizgine, mamuzama terali konje i bežali u grad. Prolazeći pored njih, Tristan ščepa jednog tako snažno za riđi perčin da ga obori na sapi konja i, zaustavljajući ga, reče:

— Bog neka vam bude na pomoći, dobri gospodine! — reče Tristan. — Kojim putem dolazi aždaja?

I kad mu begunac pokaza put, Tristan ga pusti.

Čudovište se primicalo. Imalo je zmijsku glavu, oči crvene kao žeravica, dva roga na čelu, uši dugačke i dlakave, lavlje kandže, zmijski rep, ljuskavo telo kao u zmaja.

Tristan nagna na njega svoga vranca s takvom silinom da ovaj, mada Sav nakostrešen od straha, ipak polete na neman. Tristanovo koplje udari o oklop nemani i razbi se u komade. Vitez tada isuka mač, zamahnu njime i udari aždaju po glavi, ali joj čak ni kožu ne proseče. Čudovište ipak oseti udarac; kandžama dohvati štít, zari ih u njega i pokida ga. Nezaštićenih grudi, Tristan još jednom kidisa na njega mačem i udari ga tako snažno po slabinama da udarac odjeknu. Uzalud: nije ga mogao raniti. Tada aždaja pusti kroz nozdrve dvostruki mlaz otrovnog plamena: Tristanov pancir pocrne kao ugarak, konj mu klonu i pade mrtav. Tristan skoči na noge i zari svoj junački mač u ždrelo nemani: mač prođe kroz ždrelo i raseče srce na dvoje. Aždaja poslednji put urliknu i izdahnu.

Tristan joj odseče jezik i zadenu ga za pojas. Zatim, potpuno ošamućen od ljutoga dima, pođe prema bari, koja se nedaleko odavde svetlucala, da se napije vode. Ali otrov koji je izlazio iz aždajina jezika uzavre na njegovom telu i junak pade bez svesti u visoku travu kraj močvare.

Znajte, dakle, da je begunac s riđim perčinom bio Agingeran Riđokosi, upravnik dvora irskog kralja i da je čeznuo za Plavokosom Izoldom. Bio je kukavica, ali ljubav mu je davala toliku snagu da je svakog jutra naoružan čekao u zasedi da napadne čudovište;

međutim čim bi u daljini čuo njegov urlik, vitez bi pobegao. Tog jutra, u pratnji svoja četiri druga, osmeli se da se vrati natrag. Aždaju nađe ubijenu, konja mrtva, štit slomljen i zaključa da pobjednik negde umire. Odseče glavu čudovištu, odnese je kralju i zatraži obećanu lepu nagradu.

Kralj ne poverova u njegovo junaštvo, ali pošto je hteo da bude prema njemu pravičan, naredi svim vazalima da u roku od tri dana dođu u dvor: pred sakupljenim plemstvom upravnik dvora Agingeran pružiće dokaz o svojoj pobjedi.

Kad Plavokosa Izolda saznade da će je predati toj kukavici, najpre stade da se smeje a zatim zakuka. Ali sluteći prevaru, sutradan povede sa sobom svog slugu, vernog plavokosog Perinisa, i Branžjenu, mladu dvorkinju i pratilju, i sve troje krišom odjahaše ka jazbini čudovišta; uz put Izolda ugleda na drumu neobične tragove: konj koji je ovuda prošao svakako nije bio potkovan u ovoj zemlji. Potom nađe čudovište bez glave i mrtvog konja; nije bio osedlan po irskom običaju. Mora da je neki stranac ubio aždaju; da li je još u životu?

Izolda, Perinis i Branžjena dugo su ga tražili. I najzad, u travi pored močvare, Branžjena primeti kako se sija junakov šlem. Još je disao. Perinis ga podiže na svog konja i krišom odvede u ženske odaje. Izolda ispriča majci šta se dogodilo i poveri joj stranca da ga neguje. Kada mu kraljica skide oklop, iz njegove odeće ispade otrovni aždajin jezik. Tada irska kraljica pomoću neke trave vrati k svesti ranjenika i reče:

— Stranče, vidim da si ti zaista ubio čudovište. Ali naš upravnik dvora, podlac, kukavica, odsekao mu je glavu i traži za nagradu moju ćerku Plavokosu Izoldu. Da li ćeš moći u roku od dva dana da mu na megdanu dokažeš da nije u pravu?

— Kraljice — reče Tristan — rok je kratak. Ali vi me sigurno možete izlečiti za dva dana. Pobjedom nad aždajom osvojio sam Izoldu; možda ću je osvojiti i pobjedom nad upravnikom dvora?

Kraljica ga bogato ugosti i pripremi dobre meleme. Sledećeg dana Plavokosa Izolda spremi mu kupatilo i nežno mu namaza telo melemom koji je zgotovila njena majka. Pogled joj se zadržao na licu ranjenika, primeti kako je lep i pomisli: »Ako je hrabar kao što je lep, moj zatočnik zametnuće žestoki boj!« Osvežen toplom vodom i mirisavim lekovitim biljem, Tristan ju je posmatrao i, misleći da je osvojio zlatokosu kraljicu, počeo da se osmehuje. Izolda to primeti i pomisli: »Zašto se smeška ovaj stranac? Da nisam učinila nešto što ne dolikuje? Da nisam propustila da učinim neku uslugu koju kao mlada devojka dugujem svom gostu? Da, možda se smeje što sam zaboravila da očistim oružje potamnelo od otrova.«

Priđe mestu gde se nalazila Tristanova viteška oprema. »Šlem je od dobrog čelika — pomisli — neće ga izdati u nevolji. Pancir je čvrst, lak i dolikuje takvom junaku.« Uхвати mač za balčak: »Mač je dobar i pristaje hlabrom vitez.«

Izvuče ga iz raskošno ukrašenih korica da obriše krvavu oštricu. Vide da je jako zasečena. Primeti oblik zaseka: nije li to oštrica koja se polomila o Morholtovu glavu? Nije bila sigurna, ponovo je pogleda želeći da se uveri u ono što je posumnjala. Otrča u sobu gde je čuvala parče čelika nedavno izvađeno iz Morholtove glave. Stavi odlomljeno parče u zasekotinu oštrice; jedva se videlo gde je bilo polomljeno.

Tada se ustremi na Tristana i, vitlajući velikim mačem iznad glave ranjenika, uzviknu:

— Ti si Tristan od Lunoa, ubica mog dragog ujaka Morholta. Sada je došao red na tebe da umreš!

Tristan pokuša da zadrži njenu ruku, ali uzalud; telo mu je bilo uzeto, ali duh bodar:

— Neka bude, umreću. Ali da se ne bi stalno kajala, slušaj. Znaj, princezo, da nemaš samo vlast već i pravo da me ubiješ. Da, imaš pravo na moj život jer si mi ga dvaput sačuvala i darovala. Prvi put nedavno: ja sam bio onaj ranjeni pevač koga si spasla uništivši otrov u njegovom telu kojim ga je zatrovalo Morholtovo koplje. Ne stidi se, devojko, što si mi izlečila rane: nisam li ih zadobio na viteškom megdanu? Zar sam ubio Morholta na prevaru? Nije li on mene na megdan pozvao? Nije li trebalo da branim svoj život? Drugi put si me spasla kad si me tražila u močvari. O, zbog tebe sam se, devojko, borio protiv azdaje... Ali ostavimo to; hteo sam samo da ti dokažem da pošto si me dvaput izbacila iz smrtne opasnosti, imaš pravo na moj život. Ubij me, dakle, ako misliš da ćeš time steći veliku hvalu i slavu. Kad budeš u zagrljaju hrabrog upravnika dvora, biće ti milo pri pomisli na svog ranjenog gosta koji je život izložio opasnosti da te osvoji i koga si ti, kada te je zadobio, bespomoćnog ubila pri kupanju.«

Izolda uzviknu:

— Čujem divne reči. Zašto me je Morholtov ubica hteo zadobiti? O, sigurno kao što je nekada Morholt pokušao da izvrši otmicu kornvolskih devojaka, tako si se ti, da bi mu se osvetio, zavetovao da ćeš kao svoju robinju oteti devojku koju je Morholt najviše voleo ...

— Nije tako, princezo — reče Tristan. — Jednoga dana doleteše dve lastavice u Tintedžejl noseći vlas tvoje zlatne kose. Pomislio sam da mi najavljuju mir i ljubav. Zato sam došao preko mora da te tražim. Zato sam se suprotstavio čudovištu i njegovom otrovu. Pogledaj ovu zlatnu vlas utkanu u zlatne niti moje dolame; boja zlatnih niti je iščezla: zlatna vlas nije potamnela.

Izolda odloži veliki mač i uze u ruke Tristanovu dolamu. Vide na njoj zlatnu vlas i začuta; zatim poljubi svoga gosta u znak pomirenja i dade mu da obuče bogate haljine.

Kada se zakazanog dana sastadoše baroni, Tristan potajno posla na svoj brod Izoldinog slugu Perinisa da javi njegovim pratiocima da dođu u dvor svečano odeveni, kao što dolikuje izaslanicima bogatog kralja: nadao se da će istog dana privesti kraju svoj smeli podvig. Gorvenal i sto vitezova tugovali su već četiri dana što su izgubili Tristana; ova vest ih obradova.

Jedan po jedan, oni uđoše u dvoranu u kojoj su se već okupili mnogobrojni irski baroni i posedaše jedan do drugoga u istom redu; drago kamenje blistalo je na njihovom raskošnom odelu od skerleta, teške svile i purpura. Irci su između sebe govorili: »Ko su ovi divni vitezovi? Ko ih poznaje? Pogledajte ove raskošne kabanice izvezene srmom i ukrašene samurovinom! Gledajte kako na balčacima mačeva, na kopčama dolama blistaju rubini, ametisti, smaragdi i drugo drago kamenje kome ni imena ne znamo! Ko je ikada video takav sjaj? Odakle su ovi velikaši? Čiji su?« Sto vitezova je ćutalo i ma ko da je ušao, niko od njih nije ustajao.

Kada irski kralj sede ispod baldahina, upravnik dvora Agingeran ponudi da će svedecima i na megdanu dokazati da je ubio čudovište i da treba da mu predaju Izoldu. Na to se Izolda pokloni svom ocu i reče:

— Kralju, ovde se nalazi čovek koji će dokazati da je tvoj upravnik dvora lažov i podlac. Obećavaš li da ćeš tome čoveku, koji je spreman da dokaže da je tvoju zemlju oslobodio od napasti i da tvoju ćerku ne treba dati kukavici, zaboraviti stare krivice ma kako bile velike i da ćeš mu oprostiti i s njim se izmiriti.

Kralj je o tome razmišljao i nije žurio da odgovori. Al njegovi baroni povikaše:

— Obećajte, gospodaru, obećajte! Kralj reče:

— Obećavam!

Izolda pade pred njim na kolena:

— Oče, daj mi najpre poljubac oprostaja i izmirenja u znak da ćeš ga isto tako dati tom čoveku!

Kad primi poljubac, pođe po Tristana i dovede ga za ruku u veće. Ugledavši ga, sto vitezova ustadoše, pozdraviše ga skrštenih ruku na grudima, stadoše pored njega, i Irci videše da je on njihov gospodar. Tada ga mnogi poznaše i stadoše da viču: »To je Tristan od Lunoa, Morholtova ubica.« Isukani mačevi zablistaše, a besni glasovi ponavljahu: »Na smrt!«

Izolda uzviknu:

— Kralju, poljubi ovog čoveka kao što si obećao!

Kralj ga poljubi i vika se stiša.

Tristan pokaza aždajin jezik i pozva na megdan upravnika dvora, ali ovaj se ne usudi da to prihvati i priznade svoju prevaru. Tristan na ovo reče:

— Velikaši, ubio sam Morholta, ali prešao sam preko mora da vam dam zadovoljenje. Da bih otkupio svoj greh, izložio sam život smrtnoj opasnosti, oslobodio vas čudovišta i tako osvojio lepu Plavokosu Izoldu. Ali da između Irske i Kornvola ne bi više vladala mržnja, već ljubav, znajte da će se kralj Mark, moj dragi gospodar, s njom oženiti. Evo ovde stotinu vitezova visokog porekla, spremnih da se zakunu na svete mošti da vam kralj Mark nudi mir i ljubav, da je njegova želja da poštuje Izoldu kao svoju dragu suprugu i da će je svi podanici Kornvola služiti kao svoju gospodaricu i kraljicu. Van sebe od radosti, donesoše svete mošti i stotinu vitezova zakleše se da je rekao istinu.

Kralj uze Izoldu za ruku i upita Tristana da li će je, kako dolikuje, odvesti svome gospodaru. Tristan se zakle pred stotinom vitezova i pred irskim baronima.

Plavokosa Izolda drhtala je od stida i velikog bola. Tristan je, dakle, pošto ju je osvojio, prezire; lepa priča o zlatnoj vlasi bila je samo laži sada će je dati drugome. Kralj stavi desnu Izoldinu ruku u desnu Tristanovu i Tristan je steže u znak da je uzima u ime kornvolškog kralja.

Tako je Tristan, iz ljubavi prema kralju Marku, lukavstvom i junaštvom osvojio zlatokosu kraljicu.

IV

LJUBAVNI NAPITAK

Ne, u vinu nije bilo mržnje,
već nešto slično njoj:
bio je to težak jad,
beskrajni bol
od koga će oboje umreti.

(Gotfrid Štrazburški)

Kada dođe vreme da povere Izoldu kornvolškim vitezovima, njena majka nabra trava, veća i korenja, pomeša ih s vinom i pripremi jak napitak. Pošto ga zahvaljujući umešnosti i činima završi, usu ga u krčag i u poverenju reče Branžjeni:

— Čerko, ti ćeš pratiti Izoldu u zemlju kralja Marka jer je odano voliš. Uzmi ovaj krčag vina i zapamti moje reči. Sakrij ga tako da ga ničije oko ne vidi i ničije usne ne dotaknu. Ali kad dođe prva bračna noć i trenutak da se mladenci ostave, usućeš ovo vino začinjeno travama u pehar i ponudićeš ga kralju Marku i kraljici Izoldi da ga zajedno ispiju. Pazi dobro, čeri moja, da samo oni okuse taj napitak, jer je njegova moć takva da će se oni koji ga zajedno ispiju voleti dušom i telom, zauvek, u životu i u smrti.

Branžjena obeća da će postupiti po njenoj volji.

Sekući duboke talase, lađa je nosila Izoldu. Ali sve što se više udaljavalala od Irske, devojka je sve više tugovala. Sedeći pod šatorom u kome se zatvorila sa Branžjenom, svojom pratiljom, plakala je sećajući se svog zavičaja. Kuda je vode ovi tuđinci? Kome? Kakva je sudbina čeka? Kada bi joj Tristan prišao i hteo da je nežnim rečima uteši, ljutila se, odbijala ga s mržnjom koja joj je sve više rasla u srcu. Došao je on, otmičar, on, Morholtov ubica; lukavstvom ju je otrgao od majke i zavičaja; nije bila dostojna da je on zadrži za sebe i, evo, sada je vodi kao svoj plen preko mora u neprijateljsku zemlju! »Jadna ja! — jadovala je — prokletu da je more koje me nosi! Više bih volela da umrem u zemlji u kojoj sam se rodila nego da tamo živim!«

Jednoga dana vetar se stiša, opuštena jedra visila su niz jarbol. Tristan pristade na jedno ostrvo i sto kornovolskih vitezova i mornari, umorni od putovanja morem, iskrcaše se na obalu. Samo je Izolda sa jednom malom služavkom ostala na lađi. Tristan joj priđe, trudeći se da je smiri. Pošto je sunce pripeklo, oni ožedneše i zatražiše da piju. Dete potraži nešto za piće i pronađe krčag koji je Izoldina majka poverila Branžjeni. »Našla sam vina!« — povika ona. Ne, to nije bilo vino; bila je to strast, gorka radost, beskrajna patnja i smrt. Dete napuni pehar i ponudi ga svojoj gospodarici. Pila je bez predaha, a zatim pruži pehar Tristanu, koji ga iskapi.

U tom trenutku uđe Branžjena i vide ih kako se kao izgubljeni i omađijani, ćutke gledaju. Vide pred njima pehar i skoro prazan krčag. Tada dohvati krčag, potrča na krmu. Baci ga u talase i zakuka:

— Nesrećnice! Proklet da je čas kad sam se rodila i proklet da je dan kad sam stupila na ovu lađu! Izoldo, prijateljice, i vi, Tristane, vi ste ispili svoju smrt!

Lađa je ponovo zaplovila prema Tintedžeju. Tristanu se činilo da mu živa kupina, oštrih bodlji i mirisnih cvetova, pušta koren u krv njegovog srca i čvrstim vezama obavija oko Izoldinog lepog tela njegovo telo, sve njegove misli i svu njegovu žudnju. Razmišljao je: »Andre, Denoalene, Genelone i Gondoine, podlaci koji ste me optužili da priželjkujem zemlju kralja Marka, o, ja sam još gori; ne priželjkujem ja njegovu zemlju! Mili ujače, voleli ste me kao siročće pre no što ste prepoznali u meni krv svoje sestre Blanšfler, od srca ste me žalili kad ste me na rukama nosili na lađu bez vesala i bez jedra; mili ujače, zašto niste već prvog dana prognali izgubljeno dete, koje je došlo da vas izda? Ah, šta sam mislio? Izolda je vaša žena, a ja vaš vazal. Izolda je vaša žena, a ja vaš sin. Izolda je vaša žena i ne može me voleti.«

Izolda ga je volela. Htela je, međutim da ga mrzi: zar je nije prezreo? Htela je da ga mrzi, ali nije mogla jer joj je srce obuzela ljubav bolnija od mržnje. Pateći još okrutnije, Branžjena ih je posmatrala sa zebnjom jer je samo ona bila svesna zla koje je učinila. Dva dana ih je uhodila, videla kako odbijaju svaku hranu, svako piće i svako okrepljenje, kako se traže kao slepi koji idu nasumce jedan prema drugom, nesrećni kad čame razdvojeni, još nesrećniji kada združeni drhte u strahu od prvog priznanja.

Trećega dana, kada se Tristan uputi ka šatoru podignutom na palubi lađe pod kojim je

Izolda sedela, ona ga vide kako joj prilazi i ponizno reče:

— Udite, gospodaru!

— Kraljice — reče Tristan — zašto me nazvaste gospodarem? Nisam li ja vaš verni podanik i vaš vazal koji treba da vas poštuje, da vam služi i da vas voli kao svoju kraljicu i gospodaricu?

Izolda odgovori:

— Ne, ti znaš da si moj gospodar! Ti znaš da svojom moći vladaš nada mnom i da sam ja tvoja robinja! Ah, zašto nisam nedavno pozledila rane ranjenog pevača? Zašto nisam pustila da ubica čudovišta izdahne u šipražju kraj močvare? Zašto ga nisam posekla već zamahnutim mačem dok se kupao? Avaj! Tada još nisam znala što danas znam!

— Šta to, Izoldo, znate danas? Šta vas muči?

— Ah, muči me sve što znam i sve što vidim. Muči me ovo nebo, i ovo more, i moje telo i moj život!

Spusti ruku na Tristanovo rame, suze joj zamagliše sjaj očiju, usne zadrhtaše. On ponovi:

— Prijateljice, šta vas to muči? Ona odgovori:

— Ljubav prema vama.

On spusti poljubac na njene usne.

Ali tek što prvi put okusiše radost ljubavi, Branžjena, koja ih je uhodila, uzviknu i, raširivši ruke, sva oblivena suzama, pade im pred noge:

— Nesrećnici! Stanite i povratite se ako još možete! Ne, s ovog puta nema povratka, moć ljubavi vas već zanosi i nikada više nećete osetiti radost bez bola. Opija vas vino začinjeno travama, ljubavni napitak koji mi je, Izoldo, vaša majka poverila. Samo kralj Mark trebalo je da ga sa vama pije, ali nečastivi se poigrao s nama i ispili ste ga vas dvoje. Prijatelju Tristane, Izoldo draga, za kaznu što sam vas tako slabo čuvala, predajem vam svoje telo, svoj život, jer ste mojom krivicom iz prokletog pehara ispili ljubav i smrt!

Ljubavnici se zagriše; u njihovim lepim telima zadrhtaše strast i život. Tristan reče:

— Smrti, dođi!

A kada pade noć, na lađi koja je sve brže plovila prema zemlji kralja Marka, sjedinjeni zauvek, oni se predadoše ljubavi.

V

BRANŽJENA PREDATA ROBOVIMA

Skromna, ipak sam joj bila od koristi;

za prvu bračnu noć Izoldi pozajmih svoju košulju, koju nikad više neću obući.

(Rambo, Grof od Oranža)

Kralj Mark dočeka Plavokosu Izoldu na obali. Tristan je uze za ruku i odvede pred kralja. Tada je kralj prihvati uzevši je za ruku. S velikom počasti odvede je u tintedžejski zamak i kad se pojavi u dvorani među vazalima, njena lepota unese toliko svetlosti da zidovi zasjaše kao obasjani suncem na izlasku. Zatim kralj Mark zahvali lastavicama na

ljubaznosti što su mu donele zlatnu vlas; zahvali Tristanu i stotini vitezova koji su na nesigurnoj lađi pošli da traže radost njegovih očiju i njegovog srca. Avaj! Lađa donosi i vama, plemeniti kralju, gorku žalost i mnogo bola.

Osamnaest dana posle toga, pošto je sazvao sve svoje velikaše, kralj uze za ženu Plavokosu Izoldu. Ali kada pade noć, da bi sakrila kraljčinu sramotu i spasla je smrti, Branžjena zauze njeno mesto u bračnoj postelji. Za kaznu što je nije bolje čuvala na moru i iz ljubavi prema svojoj prijateljici verna Branžjena žrtvovala joj je čistotu svoga tela; noćna tama sakrila je kralju njenu prevaru i njen stid.

Neki pripovedači kažu da Branžjena nije bacila u more krčag s vinom začinjenim travama koji ljubavnici nisu ispili do dna, već da je ujutro, kada je njena gospodarica legla u postelju pored kralja Marka, usula ostatak napitka u pehar i ponudila ga supružnicima, da je Mark prilično popio a da je Izolda svoj deo krišom prosula. Ali znajte, velmože, da su ovi pripovedači izopačili i iskrivili priču. Izmislili su ovu laž zbog toga što nisu mogli da shvate čudesnu ljubav koju je Mark stalno osećao prema kraljici. Nikada, kao što ćete uskoro čuti, uprkos patnji, bolu i strašnoj osveti, Mark nije mogao iz svog srca da izbriše Izoldu i Tristana; ali znajte, velmože, da nije okusio vino začinjeno travama. Ni otrov ni čini, već samo njegovo plemenito i nežno srce podsticalo ga je da voli.

Izolda je kraljica i čini se da joj je život radostan. Izolda je kraljica i život joj je tužan. Kralj Mark voli Izoldu, baroni je poštuju a narod obožava. Izolda provodi dane u svojim raskošno ukrašenim odajama punim cveća. Izolda ima skupocen nakit, purpurne prekrivače, ćilime iz Tesalije, pesme uz pratnju harfe, zavese u ložnici na kojima su izvezeni leopardi, orlovi, papagaji i sve morske i šumske životinje. Izolda strasno voli i Tristan je stalno pored nje, danju i noću, jer po običaju velikaša, spava u kraljevoj sobi sa prisnim i vernim slugama. Izolda ipak strepi. Zašto strepi? Ne krije li svoju ljubav? Ko bi posumnjao na Tristana? Ko bi posumnjao na sestrića? Ko je vidi? Ko je uhodi? Koji svedok? Da, jedan svedok je uhodi, Branžjena; Branžjena je vreba, samo ona zna njen život, ona je ima u ruci. Bože, ako joj dosadi da svako veče kao služavka sprema krevet u koji je prva legla i ako je prokaže kralju? Ako Tristan izgubi život zbog njene izdaje? ... Kraljica je izbezumljena od straha. Ne, uzrok njenim mukama nije verna Branžjena, već njeno sopstveno srce. Čujte, velmože, kakvu je podlost smislila; ali Bog se, kao što ćete čuti, na nju smilovao, i vi joj takođe budite milostivi!

Jednoga dana Tristan i kralj krenuše daleko u lov i Tristan ne saznade za taj zločin. Izolda pozva dva roba, obeća im slobodu i šezdeset vizantijskih zlatnika ako se zakunu da će izvršiti njenu zapovest. Oni se zakleše.

— Predaću vam — reče — jednu mladu devojkicu, odvešćete je u šumu, daleko ili blizu, ali na takvo mesto da taj zločin nikada niko ne otkrije: tamo ćete je ubiti i doneti mi njen jezik. Zapamtite dobro sve što će reći, da mi posle ponovite. Odlazite; kad se vratite, bićete slobodni i bogati ljudi.

Zatim pozva Branžjenu:

— Prijateljice, vidiš li kako venem i patim; da li bi pošla u šumu da potražiš bilje za ovu boljku? Ovdje su dva roba, oni će te odvesti; oni znaju gde raste takvo lekovito bilje. Podi s njima, sestro, i znaj dobro, ako te šaljem u šumu, u pitanju su moj mir i moj život!

Robovi je odvedoše. Došavši u šumu, ona htede da se zaustavi jer je lekovitog bilja svuda oko nje bilo dovoljno. Ali oni je odvedoše dalje.

— Hajde, devojkicu, ovo nije prikladno mesto.

Jedan rob išao je pred njom, drugi iza nje. Više nije bilo utrte staze, već samo

isprepletene kupine, trnje i čičak. Tada onaj koji je išao pred njom izvuče mač i okrenu se; ona uzmače prema drugom robu da od njega zatraži zaštitu; ali i on je držao goli mač u ruci i reče:

— Devojko, moramo te ubiti.

Branžjena pade na travu i rukama pokuša da otkloni vrhove mačeva.

Molila je milost tako tužnim i nežnim glasom da oni rekoše:

— Devojko, ako kraljica Izolda, tvoja i naša gospodarica, želi da umreš, mora da si se o nju teško ogrešila.

Ona odgovori:

— Ne znam, prijatelji; sećam se samo jednog prestupa. Kad smo krenule iz Irske, ponele smo obe kao najdragoceniji ukras košulje bele kao sneg, košulje za našu prvu bračnu noć. Desilo se da je Izolda na moru pocepala svoju venčanu košulju i ja sam joj pozajmila svoju za prvu svadbenu noć. Prijatelji, to je jedina krivica koju sam joj učinila. Pošto želi da umrem, recite joj da je pozdravljam i volim i da joj zahvaljujem za sve dobro i čast koje mi je ukazivala od detinjstva kada su me gusari oteli i prodali njenoj majci da joj služim. Neka joj dobri Bog sačuva čast, telo i život. Braćo, sada udarite!

Robovi se smilovaše. Posavetovaše se i smatrajući da zbog takvog prestupa ne zaslužuje smrt, vezaše je za jedno drvo.

Zatim ubiše jednog mladog psa: jedan rob mu odseče jezik i uvi ga u skut svoje haljine, i obojica ponovo izađoše pred kraljicu.

— Da li je što rekla? — upita ona sa strahom.

— Da, kraljice, govorila je. Rekla je da ste se naljutili zbog jedne jedine krivice: vi ste na moru pocepali svoju kao sneg belu košulju koju ste doneli iz Irske, ona vam je pozajmila svoju na dan vaše svadbe. To je bio, rekla je, njen jedini zločin. Zahvalila vam se za sve dobro što ste joj učinili od detinjstva, pomolila se Bogu da sačuva vašu čast i vaš život. Pozdravlja vas i voli. Kraljice, doneli smo vam njen jezik.

— Ubice! — uzviknu Izolda — vratite mi Branžjenu, moju dragu pratilju! Niste li znali da je ona moja jedina prijateljica! Ubice, vratite mi je!

— Kraljice, s pravom se kaže: »Žena se brzo menja; u isto vreme se smeje, plače, voli i mrzi.« Ubili smo je jer ste nam tako naredili!

— Kako bih vam to zapovedila? Zbog kakvog prestupa? Nije li ona bila moja mila, verna, lepa i draga drugarica? Vi ste to znali, ubice; poslala sam je da traži lekovito bilje i poverila vam da je štitite na putu. Reći ću da ste je ubili i bićete spaljeni na lomači.

— Kraljice, znajte da je živa i da ćemo je dovesti živu i zdravu.

Ali ona im nije verovala i, kao izgubljena, proklinjala je čas ubice, čas samu sebe. Zadržava jednog roba kod sebe dok drugi požuri ka drvetu za koje je Branžjena bila vezana.

— Lepojko, Bog vam se smilovao, vaša vas gospodarica zove.

Kad se pojavi pred Izoldom, Branžjena kleče i zamoli je da joj oprostí sve što je zgrešila; ali kraljica takođe pade pred njom na kolena i obe se, van sebe od radosti, zagriše.

VI

VISOKI BOR

Izoldo, radosti moja, Izoldo, draga,
ti si moja smrt, ti si moj život!

(Gotfrid Štrazburški)

Ljubavnici, međutim, nisu morali da strahuju od verne Branžjene, već od sebe samih. Ali kako su njihova zanesena srca mogla biti na oprezu! Ljubav ih mori kao što jelena mori žeđ pred smrt i tera ga na reku ili kao što se kobac koga odjednom puste posle dugog gladovanja, ustremi na svoj plen. Avaj, ljubav se ne može sakriti. Zahvaljujući Branžjenuj opreznosti, niko ne zateče kraljicu u zagrljaju njenog dragog, ali zar se svakog časa, na svakom mestu ne vidi kako ih strast obuzima, guši, izbija iz svih njihovih čula kao mlado vino iz bačve?

I već se četiri dvorska podlaca koji mrze Tristana zbog njegova junaštva šunjaju oko kraljice. Već su saznali za njenu ljubav. Gore od želje, mržnje i radosti da sve jave kralju i tada će videti kako se ljubav pretvara u bes, videće Tristana prognanog ili osuđenog na smrt, videće kraljičine muke. Pa ipak se plaše Tristanove srdžbe, ali mržnja najzad nadvlada strah: jednog dana četiri barona pozvaše kralja Marka na dogovor i Andre reče:

— Dragi kralju, ti ćeš se svakako naljutiti, što će nam biti vrlo žao, ali dužni smo da ti javimo šta smo otkrili. Ti imaš u Tristana puno poverenje, a on hoće da te osramoti. Uzalud smo te upozoravali: za ljubav jednog čoveka prezreo si svu svoju rodbinu, sve svoje barone i sve nas napustio. Znaj, dakle, da Tristan voli kraljicu: to je prava istina i već se o tome uveliko govori.

Ovo pokoleba plemenitog kralja, ali on reče:

— Kukavice, kakvu si podlost smislio! Istina je da u Tristana imam puno poverenje. Onoga dana kada vas je Morholt pozvao na megdan, uplašeni i nemi, pognuli ste glave, ali Tristan mu se suprotstavio, spasao čast ove zemlje, a od svake svoje rane mogao je da izdahne. Zbog toga ga vi mrzite a zbog toga ga ja volim, više od tebe, Andre, više od vas svijuu, više no ikoga. Ali šta mislite da ste otkrili, šta ste videli, šta ste čuli?

— U stvari, ništa, gospodaru, ništa što tvoje oči ne bi mogle videti, ništa što tvoje uši ne bi mogle čuti. Gledaj, slušaj, gospodaru, možda još ima vremena.

Oni se povukoše i ostaviše ga da se u miru naslađuje otrovom.

Kralj nije bio u stanju da zaboravi na ovu spletku. I protiv svoje volje počeo je da uhodi svoga sestrića i kraljicu. Ali Branžjena to primeti, upozori ih i kralj je uzalud pokušavao da lukavstvom iskuša Izoldu. Ubrzo ova nedostojna borba izazva u njemu negodovanje i kad uvide da se ne može osloboditi svoje sumnje, pozva Tristana i reče mu:

— Tristane, napusti ovaj zamak; i kada ga napustiš, ne usudi se da pređeš preko šančeva i ograda. Podlaci te optužuju za veliko izdajstvo. Ništa me ne pitaj: ne bih ti mogao preneti njihove reči a da se obojica ne osramotimo. Ne traži reči da me utešiš, osećam da bi bile uzaludne. Pa, ipak, ne verujem podlacima: kad bih im verovao, zar te ne bih već osudio na sramotnu smrt? Ali njihove otrovne reči uzbudile su mi srce i samo ga tvoj odlazak može smiriti. Odlazi, možda ću te uskoro pozvati, odlazi, moj uvek mili sine!

Kada su saznali za ovu vest, podlaci su između sebe govorili:

— Otišao je, otišao je opsenar, oteran je kao lopov! Šta će sada? Sigurno će preći

preko mora da traži pustolovine i da ponudi svoje nepoštene usluge nekom kralju iz daleke zemlje.

Ne, Tristan nije imao snage da ode; i kada pređe preko šančeva i ograda, uvide da dalje ne može; zadrža se u samom gradu Tintedžejlu i sa Gorvenalom smesti se u kući jednog građanina; iznemogao, izmučen groznicom, patio je tada više nego kada mu je Morholtovo koplje otrovalo telo. Nedavno, kada je ležao u kolibi podignutoj na obali mora i kad su svi bežali od zadaha njegovih rana, tri čoveka su bila uz njega: Gorvenal, Dina od Lidana i kralj Mark. I sada su Gorvenal i Dina od Lidana bili, pored njegove postelje, ali kralj Mark nije više dolazio. Tristan se jadao:

— Svakako se sada, dragi ujače, iz mog tela širi još otrovniji zadah i vaša ljubav ne može da savlada vaše gnušanje!

Međutim, u grozničavom zanosu stalno ga je kao neobuzdani konj vukla želja ka dobro zatvorenim kulama u kojima je bila zatvorena kraljica; konj i jahač razbijali su se o kamene zidine, ali su i konj i jahač ponovo ustajali i dalje nastavljali istu igru.

U tim dobro zatvorenim kulama patila je Plavokosa Izolda, još nesrećnija od njega, jer se, okružena tuđinima koji su je uhodili, morala svakog dana praviti vesela i nasmejana, a noću opružena pored kralja Marka, nepomična, da obuzdava svoj nemir i grozničavo drhtanje. Ona hoće da beži Tristanu. Čini joj se da ustaje i trči prema vratima, ali na mračnom pragu stoje podlaci s ispruženim kosama: njihove oštre i zloslutne oštrice zahvataju pri prolazu njena nežna kolena. Čini joj se da pada, da iz njenih posećenih kolena teku dva crvena mlaza.

Ako im niko ne pomogne, dvoje zaljubljenih će uskoro umreti. Ko će im drugi pomoći ako ne Branžjena! Po cenu života, ona se prikrada kući u kojoj Tristan vene. Sav radostan, Gorvenal joj otvara vrata a ona, da bi spasla dvoje zaljubljenih, savetuje mu jedno lukavstvo.

Ne, nikada, velikaši, niste čuli da se govori o lepšem ljubavnom lukavstvu.

Iza tintedžejlskog zamka prostire se voćnjak, prostran i okružen čvrstom ogradom. U njemu raste bezbroj divnog drveća punog plodova, ptica i mirisnih cvetova. Na najudaljenijem mestu od zamka, u blizini same ograde, uzdiže se visok i uspravan bor iz čijeg su debelog stabla nikle velike grane. Ispod njega je izvor: bistra i mirna voda se najpre izliva u širokom mlazu, okružena mermernom ogradom; zatim, stešnjena između dve obale, teče kroz voćnjak i, ulazeći u sam zamak, prolazi kroz ženske odaje. Svake večeri Tristan je po Branžjeninom savetu vešto sekao parčiće kore i tanke grančice. Prelazio je preko oštarih kočeva i, došavši pod bor, bacao iverje u vodu. Lako kao pena, ono bi isplivalo i plivalo vodom, a u ženskim odajama Izolda je čekala da ono stigne. Onih večeri kad bi Branžjena uspela da udalji kralja i dvorske podlance, pošla bi u susret svom dragom.

Pošla bi brzo ali plašljivo, osvrćući se pri svakom koraku nisu li se podlaci sakrili iza drveća. Ali čim bi je Tristan ugledao, poleteo bi prema njoj raširenih ruku. Noć i prijateljska senka bora tada bi ih štitili.

— Tristane — reče kraljica — ne pričaju li mornari da je tintedžejlski zamak uklet i da dvaput godišnje, zimi i leti, nestaje i iščezava pred očima na neki mađijski način? Sada je nestao. Nije li ovo ovde onaj čudesni voćnjak o kome pevaju pesme: sa svih strana ograđen je zidom od vazduha; ovde živi junak, uvek mlad, u zagrljaju svoje drage i nikakva neprijateljska sila ne može da sruši taj zid od vazduha?

Ali sa tintedžejlskih kula već odjekuju stražarske trube koje najavljuju zoru.

— Ne — reče Tristan — zid od vazduha već je srušen i ovo ovde nije čudesni voćnjak.

Ali jednoga dana, draga, otići ćemo zajedno u Zemlju sreće iz koje se niko ne vraća. Tamo se diže zamak od belog mermera, na svakom od hiljadu prozora gori zapaljena sveća, na svakom jedan pevač svira i peva beskrajne melodije, sunce tamo ne sija, pa ipak niko ne žali za njegovim sjajem: to je srećna zemlja živih.

A s vrha tintedžjskih kula zora obasja velike zelene i plave kamene blokove.

Izolda je ponovo bila vesela: Markove sumnje su nestale, ali podlacima je jasno da se Tristan opet sastao sa kraljicom. Branžjena tako dobro pazi da oni uzalud uhode. Najzad, vojvoda Andre, da ga Bog ubije, reče svojim drugovima:

— Velmože, upitajmo za savet Frosena, grbavog patuljka. On poznaje sedam veština, mađiju i svakojake čini. On zna tako dobro da posmatra sedam planeta i kretanje zvezda da već prilikom rođenja deteta može da predskaje šta će mu se u životu dogoditi. Uz pomoć Bižibisa i Noarona otkriva svakojake tajne. Ako bude hteo, otkriće nam lukavstva Plavokose Izolde.

Iz mržnje prema lepoti i junaštvu, ovaj zli čovečuljak nacrtá neke tajne znakove, baci uroke i čini, osmotri kretanje Oriona i Severnjače, i reče:

— Radujte se, velmože, ove noći moći ćete da ih uhvatite.

Povedoše ga kralju.

— Gospodaru — reče vrah — naredite lovcima da vežu pse i osedlaju konje; objavite da ćete sedam dana i sedam noći boraviti u šumi i loviti, i možete me obesiti ako još noćas ne čujete šta Tristan govori kraljici.

I protiv svoje volje kralj tako učini. Kada se spusti noć, ostavi lovce u šumi, stavi patuljka na svog konja i vrati se u Tintedžejl. Kroz prolaz koji je poznao uđe u voćnjak i patuljak ga dovede pod visoki bor.

— Čestiti kralju, treba da se popnete na ovo drvo. Ponesite luk i strelice, možda će vam zatrebati. Budite mirni: nećete dugo čekati.

— Gubi se, prokleso pseto! — odgovori kralj.

Vodeći konja, patuljak se udalji.

Rekao je istinu: kralj nije dugo čekao. Te noći sjala je jasna i lepa mesečina. Skriven među granama, kralj spazi svoga sestrića kako preskače preko oštih kočeva. Tristan dođe pod drvo i poče da baca u vodu iverje i grančice. Ali kako se, bacajući ih, nagnuo nad vodu, vide kako se u njoj odražava kraljev lik. O, kad bi mogao da zadrži iverje koje je već odmicalo! Ali ono brzo plovi kroz voćnjak. U ženskim odajama Izolda čeka da do nje stigne; svakako ga već vidi i žuri ovamo. Neka Bog čuva ljubavnike!

Ona stiže. Sedeći nepomičan Tristan je gleda, a sa drveta čuje trzanje strelice koja se zapinje o tetivu luka.

Kao i obično, ona stiže brzo i oprezno. »Šta to znači? — pomisli ona. — Zašto mi večeras Tristan ne hita u susret? Nije li ugledao nekog neprijatelja?«

Zaustavi se, ispitujući pogledom mračni čestar; odjednom, zahvaljujući jasnoj mesečini, i ona spazi u vodi kraljevu senku. Pokaza svu žensku mudrost time što ne podiže oči prema granama drveta: »Gospode Bože — reče ona tiho — dopusti da ja prva progovorim!«

Ona se primače. Slušajte kako je preduhitrila i upozorila svoga dragog:

— Gospodine Tristane, kako ste se usudili da me pozovete na ovakvo mesto i u ovo vreme! Već ste me nekoliko puta pozivali da biste me, kako ste govorili, nešto zamolili. Šta da me molite? Šta očekujete od mene? Ipak sam došla jer ne mogu zaboraviti da vama dugujem što sam kraljica. Evo me: šta želite?

— Kraljice, da vas zamolim da stišate kraljev gnev.

Ona zadržta i zaplaka. Ali Tristan zahvali Bogu koji je ukazao na opasnost njegovoj dragoj.

— Da, kraljice, često sam vas pozivao, ali uzalud; nikada otkako me je kralj prognao niste pristali da se odazovete mojoj molbi. Ali smilujte se nesrećniku koji je pred vama; kralj me mrzi, ne znam zašto; ali vi to možda znate; i ko bi osim vas, divne kraljice, plemenite Izolde, u koju njegovo srce ima poverenja, mogao da ublaži njegov gnev?

— Zar zaista ne znate, gospodine Tristane, da nas on oboje sumnjiči? I to zbog kakve izdaje! Treba li, na svoju sramotu, da vam to ja saopštim? Moj gospodar misli da vas volim grešnom ljubavlju. Bog mi je svedok da nikada nisam poklonila svoju ljubav ni jednom čoveku osim onom koji me je nevinu uzeo u naručje, i ako lažem, neka me kazni! Ali kad bi znao da sam došla pod ovaj bor, sutradan bi vetar razneo moj pepeo!

Tristan s bolom reče:

— Mili ujače, narod kaže: »Niko nije podlac ako ne čini podlost.« U kakvom se srcu mogla začeti takva sumnja?

— Gospodine Tristane, šta hoćete da kažete? Ne, kralj, moj gospodar, nije sam smislio takvu podlost. Podla vlastela ove zemlje ga je naterala da poveruje u tu laž, jer lako je obmanuti plemenito srce. »Vole se — rekli su mu — i to su nam zamerili. Da, vi ste me voleli, Tristane, zašto poricati? Nisam li supruga vašeg ujaka i nisam li vam dvaput spasla život? Ja sam vas isto tako volela: niste li vi u srodstvu s kraljem i nisam li toliko puta čula od majke da žena ne voli svoga gospodara ako ne voli njegov rod? Volela sam vas, Tristane, za ljubav kralja i bila bih srećna da mi oprostite. Ali ja sva drhtim, strepim; odlazim, suviše dugo sam se zadržala.

Slušajući to, kralj se sažali i blago nasmeši. Izolda pobeže. A Tristan uzviknu:

— Kraljice, u ime Spasitelja, smilujte se i pomozite mi! Kukavice su htele da odvoje kralja od svih onih koji ga vole; uspeli su i sada mu se podsmevaju. Dobro, otići ću iz ove zemlje, daleko, bedan kao što sam nekad u nju došao, ali nastojte da mi kralj u znak priznanja za učinjene usluge da dovoljno blaga da nabavim što mi je potrebno, iskupim konja i oružje i odem svetla obraza.

— Ne, Tristane, nije trebalo da se meni obraćate s ovom molbom. Sama sam na ovom svetu, sama u ovoj palati gde me niko ne voli, bez zaštite, ostavljena na milost i nemilost kralja. Ako mu kažem samo jednu reč u vašu korist, ne vidite li da se izlažem sramotnoj smrti? Prijatelju, neka vas Bog čuva! Kralj vas bez razloga mrzi. Ali u svakoj zemlji u koju odete, Svevišnji će vam biti pravi prijatelj.

Pođe, pobeže do svoje odaje, gde je Branžjena svu ustreptalu zagrlila. Kraljica joj ispriča šta se dogodilo. Branžjena uzviknu:

— Izoldo, gospodarice moja, Bog je zbog vas učinio veliko čudo! Čuva nevine od zla.

Pod velikim borom, naslonjen na ogradu od mermera, Tristan je jadikovao:

— Bog neka mi se smiluje i ispravi veliku nepravdu koju mi nanosi moj dragi gospodar!

Kad pređe preko ograde voćnjaka, kralj, smešeći se, reče:

— Mili moj sestriću, neka je blagosloven ovaj trenutak! Eto: daleko putovanje na koje si se jutros spremao već je završeno!

Tamo na šumskoj čistini patuljak Frosen ispitivao je kretanje zvezda. Iz njih pročitao da mu kralj preti smrću; prebledo od straha, stida i gneva, a zatim naglo pobeže prema zemlji galskoj.

VII

PATULJAK FROSEN

Teško patuljku
što izdade plemenita čoveka!

(Ajlhart od Oberga)

Kralj Mark se pomirio sa Tristanom. Dozvolio mu je da se vrati u zamak i Tristan je kao i nekada spavao u kraljevoj odaji sa prisnim i vernim dvoranima. Slobodno je u nju ulazio i iz nje izlazio: o tome kralj nije vodio računa. Ali ko može dugo da skriva svoju potajnu ljubav! Avaj, ljubav se ne može sakriti!

Kralj je oprostio podlim dvoranima; a kad je upravnik dvora Dina od Lidana jednoga dana našao u nekoj dalekoj šumi grbavog patuljka kako kao bednik luta i doveo ga kralju, ovaj se i njemu smilova i oprost mu njegovo nedelo.

Ali njegova dobrota samo još više izazva mržnju barona; pošto ponovo zatekoše Tristana i kraljicu zajedno oni se zavetovaše: ako kralj ne protera svog sestrića iz zemlje, oni će se povući u svoje utvrđene zamkove i ratovati protiv njega. Pozvaše kralja na dogovor:

— Gospodaru, na volju ti da nas voliš ili mrziš: zahtevamo da proteraš Tristana. On voli kraljicu, to vidi svako ko hoće, ali mi to više nećemo trpeti.

Pognute glave, kralj ih sluša, uzdiše i čuti.

— Ne, kralju, to više nećemo trpeti jer nam je sada jasno da te ova, još doskora neobična, vest više ne iznenađuje i da prelaziš preko njihova prestupa. Šta ćeš učiniti? Promisli i odluči. Što se nas tiče, mi ćemo se povući na naša imanja i iz tvoga dvora povesti sa sobom naše susede jer ne možemo dopustiti da tu ostanu. Tako smo odlučili, a ti biraj!

— Jednom sam već, velmože, poverovao ružnim rečima kojima ste ocrnili Tristana i zbog toga sam se pokajao. Ali vi ste moji vazali i ne želim da izgubim ljude koji me služe. Posavetujte me, dakle, molim vas, vi koji ste dužni da mi dajete savete. Dobro vam je poznato da mi je tuđa svaka gordost i svaka preteranost.

— Gospodaru, pozovite patuljka Frosena. Vi sumnjate u njega zbog onog što se dogodilo u voćnjaku. Pa, ipak, nije li on pročitao u zvezdama da će one večeri kraljica doći pod bor? On zna mnogo toga, poslušajte njegov savet.

Prokleti grbavko dotrča i Denoalen ga zagrli. Čujte kakvu je gadost savetovao kralju:

— Gospodaru, naredi svom sestriću da sutra u zoru trkom odjaše u Kardijel i ponese kralju Arturu zapečaćeno pismo. Kralju, Tristan spava pored tvoje postelje. Kad ljude obuzme prvi san, iziđi iz svoje odaje; ja ti se kunem Bogom i rimskom verom da će on, ako Izoldu strasno voli, poželeti da s njom pre polaska porazgovara; ali ako on k njoj dođe a ja ne saznam i ti da ne vidiš, ubij me! Ostalo prepusti meni i ne zaboravi da Tristanu predaš poruku tek kad pođe na spavanje.

— Da — odgovori Mark — neka bude tako!

Tada patuljak učini još jednu gadost. Ode do pekara i za četiri dinara kupi najfinijeg belog brašna i sakri ga u nedra. O, kome bi ikada došla na um takva podlost! Kad pade noć i kralj ustade od večere a njegovi dvorani pospaše u susednoj prostranoj dvorani, Tristan, po običaju, dođe da prisustvuje kraljevom spremanju na počinak.

— Dragi sestriću, učini ovo što od tebe tražim: odjaši do kralja Artura u Kardijel i

predaj mu ovo pismo. Pozdravi ga u moje ime i zadrži se samo jedan dan.

— Kralju, sutra ću ga odneti.

— Da, sutra, pre no što svane.

Tristan je vrlo uzbuđen. Njegova postelja bila je udaljena od kraljeve za dužinu koplja. Obuze ga strasna želja da porazgovara s kraljicom i u srcu reši da joj priđe u zoru ako Mark bude spavao. O, Bože, kakva ludost!

Po običaju, i patuljak je spavao u kraljevoj sobi. Kada je pomislio da svi spavaju, diže se i posu sitno brašno između Tristanova i kraljičina kreveta: ako bi jedno od dvoje ljubavnika prišlo drugome, na brašnu bi se ocrtali tragovi stopala. Ali dok je posipao brašno, spazi ga Tristan, koji je bio budan.

»Šta je ovo? Ovaj patuljak nema običaj da mi čini dobro, ali razočaraće se: svako bi zaista bio lud ako bi iza sebe ostavio tragove stopala!«

Oko ponoći kralj ustade i iziđe, a za njim grbavi patuljak. U sobi je bilo mračno: nije gorela ni sveća ni svetiljka. Tristan se uspravi na svojoj postelji. Bože, zašto mu je to palo na um? Skupi noge, odmeri daljinu, skoči i pade na kraljev krevet. Ali, avaj, uoči toga dana u šumi velika divlja svinja zubima mu je povredila nogu i, na nesreću, rana nije bila povezana. Zbog napora pri skoku, ona se otvori i prokrvari, ali Tristan ne vide krv koja je potekla i ostavila crveni trag na čaršavima. Napolju na mesečini patuljak svojom mađijskom veštinom oseti da su ljubavnici zajedno. Uzdrhta od radosti i reče kralju:

— Idi, i ako ih sada ne zatekneš zajedno, obesi me!

Kralj, patuljak i četvorica podlaca uputiše se u odaju. Tristan ih ču, ustade, skoči i nađe se u svojoj postelji... Avaj! Na nesreću, kad je skočio, krv iz rane kanula je na brašno.

Udoše kralj, baroni i patuljak sa svetiljkom. Tristan i Izolda pravili su se da spavaju; bili su sami u sobi s Perinisom, koji je spavao do Tristanovih nogu i nije se micao. Ali kralj spazi na posteljnim čaršavima crvene mrlje i na podu sitno brašno poprskano svezom krvlju.

Tada četiri barona zadržase na krevetu Tristana, koga su mrzeli zbog njegovog junaštva, dok su kraljici pretili i rugali se, ismevali je i obećavali joj zasluženu kaznu. Otkriše ranu koja je krvarila.

— Tristane — reče kralj — nikakvo poricanje neće ti pomoći; sutra ćeš umreti! Tristan nam doviknu:

— Smilujte se, gospodaru! U ime Boga koji je stradao na krstu, gospodaru, smilujte nam se!

— Gospodaru, osveti se! — odgovoriše podlaci.

— Dragi ujače, ne molim vas zbog sebe; nije mi stalo što ću umreti! Kad se ne bih bojao da vas razljutim, skupo bih naplatio ovu uvredu kukavicama koje se, bez vaše zaštite, ne bi usudile da svojim rukama dotaknu moje telo. Iz ljubavi i poštovanja prema vama predajem vam se na milost i nemilost: učinite sa mnom šta hoćete! Evo me, gospodaru, ali smilujte se kraljici!

I Tristan se pokloni i pade na kolena pred kralja.

— Smiluj se kraljici, jer ako u tvojoj kući postoji čovek dovoljno hrabar da brani tu laž kako sam je voleo grešnom ljubavlju, taj će me naći spremnog za dvoboj. Gospodaru, smiluj se njoj u ime Gospoda Boga!

Ali tri barona vezaše konopcima njega i kraljicu. O, da je znao da mu neće dopustiti da svoju nevinost dokaže na megdanu, pre bi ga živa rastrgli no što bi dozvolio da ga ovako

sramotno vežu.

Ali on se uzdao u Boga i znao da se na bojnopolju niko neće usuditi da digne oružje na njega. I s pravom se uzdao u Boga. Kada se kleo da nikada nije voleo kraljicu grešnom ljubavi, podlaci su se smejali zbog ove drske laži. Ali ja vas, velmože, pitam, vas koji znate istinu o ljubavnom napitku koji su ispili na moru i koji to razumete, da li je lagao? Delo ne dokazuje krivicu, već presuda. Ljudi vide delo a Bog srca, i samo je on pravi sudija. On je odredio da svaki optuženi može da brani svoje pravo na megdanu, a sam se borio na strani nevinog. Zbog toga je Tristan zahtevao pravdu i dvoboj i čuvao se da ničim ne uvredi kralja Marka. Ali da je mogao predvideti šta će se dogoditi, ubio bi ove podle dvorane. O, Bože, zašto ih nije ubio?

VIII

SKOK SA KAPELE

Ko god joj vidi stas i lice,
veliki podlac taj bi bio
kad se na Izoldu ne bi sažalio.

(Berul)

Kroz tamnu noć pronese se glas: Tristana i kraljicu su uhvatili, kralj hoće da ih pogubi. Svi su plakali, bogataši i siromasi.

— Avaj, imamo za šta plakati! Tristane, hrabri viteže, zar ćeš umreti zbog tako sramne izdaje? A ti, časna i poštovana kraljice, da li će se ikada negde roditi tako lepa i draga princeza? To li je, dakle, gubavi patuljče, delo tvog proricanja? Neka nikada ne ugleda lice Božje onaj koji naiđe na tebe a ne probode te kopljem? Tristane, vrli i dragi prijatelju, kada se Morholt iskrcao na ovu našu obalu da nam otme decu, ni jedan naš baron ne nađe hrabrosti da se lati oružja, već svi kao nemi ćutahu. Ali ti si se, Tristane, borio za sve nas, za sve ljude Kornvola, i ubio Morholta; on te je ranio kopljem i od toga umalo što nisi umro za nas. Danas, sećajući se svega toga, treba li da se pomirimo sa tvojom smrću?

Lelek i vapaj razlegoše se gradom. Svi potrčaše ka dvoru. Ali kralj je bio toliko gnevan da se ne nađe ni jedan moćan i hrabar baron koji bi se usudio da kaže i jednu reč da ga pokoleba.

Dan se bliži, noć je na izmaku. Pre no što je sunce granulo, kralj Mark odjaha iz grada ka mestu gde je obično delio pravdu i sudio. Zapovedi da se iskopa jama i da u nju stave čvornovato i oštro šiblje, belo i crno trnje zajedno sa korenjem.

U ranu zoru posla telala kroz zemlju da odmah sazove Kornvolce. Okupiše se uz veliku graju; svi su plakali osim patuljka iz Tintedžeja. Tada kralj ovako progovori:

— Velmože, naredio sam da se podigne ova lomača od trnja za Tristana i kraljicu jer su zgrešili.

Ali svi povikaše:

— Da im se sudí, kralju, sud i istraga, a zatim odbrana. Pogubiti ih bez suda bila bi sramota i zločin! Kralju, zahtevamo odlaganje i pomilovanje.

Mark ljutito odgovori:

— Ne, ni odlaganja, ni pomilovanja, ni odbrane, ni suđenja. Tako mi Gospoda koji je stvorio ovaj svet, ako se ko usudi da od mene nešto slično zatraži, biće prvi spaljen na lomači!

Naredi da se zapali vatra i da se iz zamka najpre dovede Tristan.

Trnje gori, svi čute, kralj čeka.

Sluge otrčaše do ođaje u kojoj su strogo čuvani dvoje zaljubljenih. Tristana dovedoše vezanih ruku. Bože, kakvog li poniženja da ga tako vode! On plače zbog uvrede, ali našto mu suze? Sramno ga vode. Skoro luda od bola, kraljica povika:

— Za mene bi, dragi, bila velika radost da me ubiju, samo da se ti spaseš!

Stražari i Tristan krenuše iz grada ka lomači. Ali za njima polete neki vitez, stiže ih u trku i skoči sa konja: to je bio Dina, plemeniti upravnik dvora. Čuvši za ovaj događaj pojurio je iz svog zamka u Lidanu tako da mu je konj sav ogrezao u belu i krvavu penu.

— Sine, hitam na kraljev sud. Možda će mi Bog pomoći da predložim rešenje koje će i jednom i drugom pomoći; već sad mi pruža priliku da ti učinim jednu malu uslugu. Prijatelji — reče on slugama — želim da ga ne vodite vezana — i preseče sramne konopce. — Ako pokuša da beži, nemate li svoje mačeve?

Poljubi Tristana, uzjaha konja i odjezdi.

A sada čujte kako je Bog milostiv. On nije želeo da grešnik umre i smilovao se suzama i jadikovkama sirotinje koja je molila za nesrećne ljubavnike. Pored puta kojim je Tristan prolazio, na vrhu stene, uzdizala se nad morem kapela okrenuta severnom vetru. Zid oltara bio je na samoj ivici visoke i strme litice: u niši na tom zidu, nad samom provalijom, nalazio se prozor sa islikanim oknima, vešto delo nekog svetitelja. Tristan reče onima koji su ga vodili:

— Prijatelji, pogledajte ovu kapelu; dopustite mi da u nju uđem. Smrt mi se bliži, pomoliću se Bogu da mi oprostí što sam ga toliko uvredio. Kapela, prijatelji, nema drugog izlaza osim ovog; svaki od vas ima mač; znate da mogu proći samo kroz ova vrata, i kad se pomolim Bogu, opet ću se vama predati.

Jedan stražar reče:

— To mu možemo dozvoliti.

Pustiše ga da uđe. On pretrča kapelu, prođe kroz oltar, dođe do prozora iza oltara, pope se na nj, otvori ga i skoči . . . Više je voleo ovakvu smrt nego onu na lomači, pred takvim skupom!

Znajte, velmože, da mu se Bog smilovao; vetar mu zahvati odelo, podiže ga i spusti na veliki kamen u podnožju litice. Kornvolci i danas nazivaju ovaj kamen »Tristanov skok«.

Pratnja je i dalje čekala pred kapelom. Ali uzalud, jer ga je sada Bog štítio. On beži: rastresit pesak izmiče mu ispod nogu. Pada, okreće se, u daljini vidi lomaču: plamen buktí, dim se penje. On beži.

Gorvenal je, s mačem o pojasu, na konju, pobegao iz grada u najvećem trku: kralj bi ga spalio umesto njegovog gospodara. Pristiže Tristana na pustari, a Tristan povika:

— Učitelju, Bog mi se smilovao. O, jadan ja, čemu sve ovo? Kad nemam Izoldu, ništa mi ne treba. Kamo sreće da sam pao i poginuo! Ja sam, Izoldo, pobegao, a tebe će pogubiti. Spaliće je zbog mene, a ja ću umreti zbog nje.

Gorvenal mu reče:

— Dragi gospodaru, smirite se i savladajte svoj gnev. Pogledajte ovaj gusti šumarak opkoljen širokim rovom; sakrijmo se tu: mnogo ljudi prolazi tim putem, oni će nas obavestiti; a ako Izoldu spale, kunem ti se, sine, Bogom, Marijinim sinom, da se nećemo

smiriti dok je ne osvetimo.

— Dragi učitelju, ostao sam bez mača.

— Evo ti, doneo sam ga.

— Dobro, učitelju, ne bojim se nikoga do Boga.

— Sine, još nešto imam ispod ogrtača što će te obradovati: čvrst i lak pancir koji će ti dobro poslužiti.

— Daj mi ga, dobri učitelju. U ime Boga u koga verujem, sada ću osloboditi svoju dragu.

— Ne, polako — reče Gorvenal. — Bog ti je namenio sigurniju osvetu. Ne zaboravi da ne možeš prići lomači; opkolili su je građani koji se boje kralja; svaki koji je maločas tražio da te oslobode, sada bi te prvi udario. Sine, lepo kažu: ludost nije hrabrost ... Pričekaj ...

Kada je Tristan skočio sa stene, jedan siromah je video kako je ustao i pobegao. Otrčao je u Tintedžejl i krišom ušao u Izoldinu odaju.

— Kraljice, ne plači više. Tvoj prijatelj je pobegao.

— Bogu hvala! — reče ona — Sada mi je svejedno da li će me vezati ili odvezati, poštediti ili ubiti! Podlaci su tako bezdušno stegli konopcima njene ruke da je iz njih krv tekla. Osmehujući se, ona reče:

— Kad bih zbog ovog bola plakala sada kada je dobri Bog spasao mog dragog iz ruku podlaca, sigurno ga ne bih bila dostojna.

Čim kralj saznade da je Tristan pobegao kroz prozor, poblede od besa i naredi svojim slugama da mu dovedu Izoldu.

Izvedoše je iz odaje; ona se pojavi na pragu i pokaza svoje nežne ruke iz kojih je tekla krv. Ulicom se razlegoše povici: »O, Bože, smiluj joj se! Kraljice, časna i poštovana kraljice, u crno su zemlju zavili oni koji su te izdali! Prokleti bili!«

Kraljicu odvukoše do lomače koja je plamsala. Tada Dina, gospodar Lidana, pade na kolena pred kraljem:

— Čuj me, gospodaru! Dugo sam te verno i odano služio ne tražeći za sebe nikakve koristi: nema siromaha, siročeta ili starice sa tvog imanja, kojim sam upravljao celog života, a od kojih sam uzeo ma i jednu paru. Za nagradu, obećaj mi da ćeš kraljici oprostiti. Ti hoćeš da je spališ bez suđenja: to je nepravedno jer ona ne priznaje zločin za koji je optužuješ. Uostalom, razmisli o tome. Ako je spališ, neće više biti sigurnosti u tvojoj zemlji: Tristan je pobegao; on dobro poznaje doline, šume, plićake, tesnace, i junak je. Istina, ti si mu ujak i tebe neće napasti; ali pobiće sve barone, tvoje vazale, koje uhvati.

Čuvši ovo, četiri podla dvoranina pobledeše: već su videli Tristana kako ih iz zasede vrebava.

— Kralju — nastavi upravnik dvora — ako je istina da sam te celog života verno služio, predaj mi Izoldu; za nju ću odgovarati kao njen čuvar i jamac.

Ali kralj uze Dinu za ruku i zakle se u sve svece da će odmah izvršiti kaznu.

Tada Dina ustade:

— Kralju, vraćam se u Lidan i neću više da ti služim. Izolda se tužno osmehnu. Tužan i žalostan, on uzjaha vranca i udalji se pognute glave.

Izolda je stajala pred lomačom. Unaokolo narod je vikao, proklinjao kralja i izdajnike. Njoj su tekle suze niz obraze. Bila je odevena u sivu usku haljinu, protkanu zlatnim nitima; zlatna nit bila je upletena u njenu kosu koja joj je padala do članaka. Samo se podlo srce ne bi sažalilo na takvu lepotu. Bože, kako su joj ruke čvrsto vezane!

Stotinu unakaženih gubavaca, izjedena i bleđa tela, dotrča na svojim štakama i na znak čegrtaljke poče da se gura oko lomače; zakrvavljenih očiju pod naduvenim kopcima, oni se naslađivahu ovim prizorom.

Iven, najstrašnji gubavac, piskavim glasom dobaci kralju:

— Gospodaru, ti bacaš svoju ženu na ovu lomaču; dobra ali kratkotrajna kazna. Ova velika vatra brzo će je sažeći, a ovaj silni vetar odmah će razneti njen pepeo. Čim se ovaj oganj ugasi, njenih će muka nestati. Hoćeš li da ti predložim težu kaznu: da živi osramočena i da stalno želi smrt? Hoćeš li, kralju?

Kralj odgovori:

— Da, neka živi osramočena, što je gore od smrti... Ko mi predloži takvu kaznu, voleću ga više od ikoga.

— Gospodaru, reći ću ti ukratko šta mislim. Gledaj, ovde imam stotinu drugova. Daj nam Izoldu da nam svima pripada! Bolest podstiče naše strasti. Daj je svojim gubavcima, nikada jedna kraljica neće gore svršiti. Gledaj, naši se dronjci lepe uz rane iz kojih teče gnoj. Ona koja je pored tebe uživala u skupocenim haljinama postavljenim belim krznom, u nakitima, dvoranama ukrašenim mermerom, ona koja je uživala u dobrom vinu, časti i slasti, kad vidi gde žive tvoji gubavci, kad bude morala da uđe u niske kolibe i s nama da spava, tada će plavokosa lepotica Izolda uvideti svoj greh i zažaliti za ovom lepom lomačom od trnja!

Kralj ga sasluša, ustade i dugo ostade nepomičan. Najzad pritrča kraljici i uhvati je za ruku. Ona uzviknu:

— Milost, gospodaru, radije me spali, spali me!

Kralj je predade. Iven je prihvati, i stotinu bolesnika guralo se oko nje. Slušajući ih kako viču i krešte, svakome se steglo srce od žalosti; ali Iven je radostan; Izolda odlazi, Iven je vodi. Odvratna povorka odlazila je iz grada.

Krenuše putem gde je Tristan čekao u zasedi. Gorvenal kriknu:

— Sine, šta ćeš učiniti? Evo tvoje drage! Tristan pogna konja iz šikare:

— Ivene, dosta si bio s njom; ostavi je sada ako ti je život mio!

Ali Iven otkopča svoj ogrtač i viknu:

— Napred, drugovi! Uzmite batine! Dograbite štake! Došao je trenutak da pokažemo svoju hrabrost!

Lepo je bilo pogledati kako gubavci pobacaše svoje ogrtače, stadoše na bolesne noge i počеше da dašću, viču i vitlaju štakama: jedni prete, drugi gundaju. Tristanu se gadilo da ih udari; neki su pričali da je Tristan ubio Ivena: to je laž; ne, Tristan je bio suviše veliki junak da bi ubijao takve jadnike. Gorvenal je iščupao poveću hrastovu mladicu i njome udario Ivena po glavi; crna krv je šiknula i potekla do njegovih unakaženih nogu. Tristan prihvati kraljicu: odsada ona više neće osećati nikakav bol. On preseče konopce na njenim rukama. Odlazeći iz ravnice, oni zađoše u šumu Moroa. Tu, u gustoj šumi, Tristan je bio siguran kao da se nalazi iza zidina nekog utvrđenog zamka.

Kada je sunce bilo na zalasku, zaustaviše se u podnožju jednog brega; kraljica, umorna od straha, nasloni glavu na Tristanovo rame i zaspala. Od nekog šumara, ujutro, Gorvenal ote luk i dve strelice sa oštrim perima i dade ih Tristanu, dobrom strelcu, koji naide na srnu i ubi je. Gorvenal nakupi suvog granja, kresnu kremen i zapali veliku vatru da ispeče lovinu; Tristan naseče granja, napravi kolibu i pokri je lišćem; Izolda je zastre gustom travom.

Otada, usred divlje šume, za begunce poče mučan, pa ipak prijatan život.

IX

ŠUMA MOROA

Mi smo izgubili svet, a svet nas, nije li tako, dragi
Tristane?

Kada si sa mnom, draga, šta mi još treba? I kada bi ceo svet bio s nama,
gledao bih samo tebe ...

(Roman u prozi o Tristanu)

Duboko u divljoj šumi, uz velike napore, kao gonjene zveri lutaju oni i retko se usuđuju da se uveče vrate tamo gde su sinoć prenoćili. Jedu samo divljač i teško im je što nemaju soli. Njihova izmršavela lica postala su bleđa, a ođeća, pocepana od kupina, visi na njima u dronjcima. Oni se vole i ne pate.

Jednoga dana, prolazeći ovom velikom šumom koja nikada nije bila sečena, naiđoše slučajno na kolibu isposnika Ogrena.

Na suncu, u retkoj javorovoj šumici, u blizini svoje kapele, naslanjajući se na štaku, starac je hodao sitnim koracima.

— Gospodaru Tristane — uzviknu on — znate li na šta su se zakleli Kornvolci? Kralj je preko svog telala oglasio po svim parohijama: ko vas uhvati dobiće stotinu zlatnika, i svi su se baroni zakleli da će vas predati mrtva ili živa. Pokajte se, Tristane! Bog prašta grešnicima koji se kaju.

— Da se pokajem, oče Ogrene? Za kakav zločin? Vi koji nas osuđujete, znate li kakav smo napitak popili na moru? Da, slatki napitak nas opija i više volim da celog života prosim po drumovima i živim sa Izoldom od trava i korenja nego da sam bez nje kralj u najlepšem kraljevstvu.

— Gospodaru Tristane, neka vam je Bog na pomoći jer vi ste izgubili i ovaj i onaj svet. Nevernog slugu svoga gospodara treba vezati konjima za repove, spaliti na lomači, a tamo gde padne njegov pepeo, trava više ne raste i svaki rad je uzaludan, a drveće i zelenilo vene. Tristane, vratite kraljicu onome koji se njom oženio po hrišćanskom zakonu!

— Ona nije više njegova, dao ju je gubavcima, a od njih sam je ja oteo. Odsada je moja i mi ne možemo jedno bez drugoga.

Ogren sede; kraj njegovih nogu jecala je Izolda naslonivši glavu na kolena čoveka koji pati Boga radi. Pustinjak joj je ponavljao svete reči Biblije, ali ona, sva uplakana, odmahivala je glavom i nije mu verovala.

— Avaj! — reče Ogren. — Kakvu je utehu moguće pružiti mrtvima? Pokaj se, Tristane, jer onaj koji živi u grehu i ne pokaje se, mrtav je.

— Ne, ja živim i ne kajem se. Vratićemo se u šumu koja nas štiti i čuva. Hajdemo, draga Izolda!

Izolda ustade; uzeše se za ruke. Zađoše u visoku travu i vres; drveće ih sakri svojim granjem i nestadoše pod gustim lišćem.

A, sada, velmože, slušajte ovaj lepi doživljaj.

Tristan je imao psa, lovačkog psa, divnog, živog i hitrog: ni grof ni kralj nisu imali takvog psa za lov strelom. Zvao se Isdan. Morali su ga zatvoriti u kuli i vezati lancem za panj; od onoga dana kada je prestao da viđa svoga gospodara nije hteo ništa da okusi,

grebao je zemlju šapama, cvileo je i zavijao. Mnogi su ga žalili.

— Isdane — govorili su mu — nijedna životinja ne ume da voli tako kao ti; da, Solomon je mudro rekao: »Moj najbolji prijatelj je moj pas.«

Sećajući se prošlih dana, kralj Mark je razmišljao u sebi: »Ovaj pas je vrlo pametan kad ovako žali za svojim gospodarom: jer ima li u celoj kornvolskoj zemlji iko ravan Tristanu?«

Tri plemića dođoše pred kralja:

— Gospodaru, naredite da se Isdan odveže: odmah ćemo saznati da li toliko žali za svojim gospodarom; ako ne žali, videćete čim ga odvežu, kako razjapljenih čeljusti, isplažena jezika goni ljude i životinje da ih ujede.

Odvezaše ga. On skoči i potrča u sobu gde je nekad nalazio Tristana. Zareža, zacvile, potraži i najzad pronade trag svoga gospodara. U stopu prođe putem kojim je Tristan išao ka lomači. Svi pođoše za njim. Jako zalaja i pope se uz stenu. Uđe u kapelu i preskoči oltar. Odjednom skoči kroz prozor, pade na podnožje litice, ponovo pronade trag na sitnom pesku, zaustavi se za časak u rascvetalom šumarku gde je Tristan bio u zasedi, potom se uputi prema šumi. Svi koji su ga gledali sažališe se.

— Dragi kralju — rekoše vitezovi — nećemo ga dalje pratiti; mogao bi nas odvesti na takvo mesto odakle bismo se teško vratili.

Ostaviše ga i vratiše se. Pas zalaja i lavež odjeknu kroz šumu. Tristan, kraljica i Gorvenal začuše ga iz daleka: »To je Isdan!« Preplašišu se: sigurno ih kralj traži; progoni ih psima kao divljač! ... Sakriše se u čestar. Na ivici čestara Tristan sačeka sa zapetim lukom. Ali kad Isdan spazi i poznađe svoga gospodara, skoči na njega, mahnu glavom i repom, savi se i leže. Da li je iko ikada video toliku radost? Zatim otrča do Izolde, Gorvenala, pa pozdravi i konja. Tristana obuze velika tuga:

— Teško nama, kakvu li nam nesreću donosi? Šta da učini progonjen čovek sa psom koji ne ume da ćuti? Kralj nas progoni po dolinama i šumama, po čitavoj svojoj zemlji: Isdan će nas odati lajanjem. O, iz ljubavi i plemenitosti svoje došao je da traži smrt. Mi se, međutim, moramo čuvati. Šta da se radi? Savetujte me.

Izolda pomilova Isdana i reče:

— Gospodaru, poštedi ga! Čula sam za nekog galskog šumara koji je naučio svog psa da bez lajanja sledi krvavi trag ranjenih jelena. Dragi Tristane, kako bi to bilo lepo kad bismo se potrudili i uspeli da na to naviknemo Isdana!

Tristan je za trenutak o tome razmišljao dok je pas lizao Izoldine ruke. Tada se sažali i reče:

— Pokušaću. Teško mi je da ga ubijem.

Malo potom Tristan krenu u lov, istera nekog jelena i rani ga strelom. Pas htela da pojuri jelenovim tragom i zalaja tako jako da šuma odjeknu. Udarivši ga, Tristan ga učutka. Isdan podiže glavu prema svom gospodaru, začudi se ne usuđujući se više da zalaje i napusti trag. Tristan ga privuče sebi, zatim kao što rade lovci da nahuškaju pse, udari po svojoj čizmi kestenovim prutićem; na ovaj znak Isdan htela ponovo da zalaje, ali ga Tristan učutka. Poučavajući ga ovako, tek posle mesec dana priviknuo ga je da ide u lov ćutke: kada bi Tristan strelicom ranio srnu ili jelena, Isdan bi, ne zalajavši traga po snegu, ledu ili travi; ako bi stigao životinju u šumi, umeo je da obeleži mesto nanevši grančice, a ako bi je uhvatio na pustari, prekrpio bi odstreljenu životinju travom i ćutke se vraćao da potraži gospodara.

Leto prođe, zima dođe. Ljubavnici su živeli skriveni u udubljenju jedne stene: na tlu

stvrđnutom od hladnoće, oko njihovog ležaja od suvog lišća beše se nahvatao led. U svojoj silnoj ljubavi ni jedno ni drugo ne osetiše svoju bedu. A kad se vrati proleće, od ozelenelih grana podigoše kolibu ispod visokog drveća. Tristan je još iz detinjstva znao da podražava pesme šumskih ptica; kad god bi hteo, pevao bi kao žuja, senica, slavuj i druge ptice; katkada bi, na njegov poziv mnoge ptice sletale na grane njihove kolibice i preko dana im pevale.

Ljubavnici nisu više bežali ni lutali šumom jer se ni jedan baron nije usuđivao da ih goni, znajući da bi ga Tristan obesio o prvo drvo. Pa, ipak, jednoga dana, Genelon, jedan od četvorice podlaca, proklet da je, ponet lovačkom strašću usudi se da dođe u okolinu šume Moroa. Tog jutra na ivici šume, pri dnu jedne jaruge, Gorvenal skide sedlo sa konja i pusti ga da pase mladu travu; dole u kolibi od lisnatog granja, na grančicama i cveću, Tristan i kraljica su, čvrsto zagrljeni, spavali.

Odjednom Gorvenal začu lavež lovačkih pasa: psi su u brzom naletu gonili jelena, koji skoči u jarugu. U daljini na pustari pojavi se lovac; Gorvenal ga poznađe: bio je to Genelon, čovek koga je njegov gospodar najviše mrzeo. Sam, bez štitonoše, udarajući mamuzama po krvavim sapima svoga vranca i šibajući ga po vratu, on dojuri. Skriven iza drveta, Gorvenal ga je vrebao: brzo je došao, a biće mu teže da se vrati odavde.

Prođe. Gorvenal skoči iz zasede, uhvati za uzde i, setivši se u tom trenutku svega zla koje im je ovaj čovek naneo, ubi ga, iseče ga na komade i ponese njegovu odsečenu glavu.

Dole u kolibici od lisnatog granja, na grančicama i cveću, čvrsto zagrljeni, spavali su Tristan i kraljica. S glavom ubijenog u ruci, Gorvenal tiho priđe.

A kada lovci nađoše pod drvetom telo bez glave, izbezumljeni kao da ih Tristan već goni, pobegoše bojeći se smrti. Otada niko više nije dolazio da lovi u ovoj šumi. Da bi obradovao srce svoga gospodara kad se ovaj probudi, Gorvenal kosom priveza glavu za vile u kolibi: gusto lišće služilo joj je kao venac.

Tristan se probudi i spazi u lišću poluskrivenu glavu koja ga je gledala. Poznađe Genelona, i, prestravljen, skoči na noge.

Ali mu učitelj doviknu:

— Smiri se, mrtav je. Poginuo je od ovog mača. Sine, to ti je bio neprijatelj.

I Tristan se obradova. Genelon, koga je mrzeo, ubijen je.

Otada se niko nije usuđivao da zađe u ovu divlju šumu: strah je čuvao stražu na ulazu, a ljubavnici su bili gospodari u njoj. Tristan napravi nepromašni luk kojim je uvek pogadao tamo gde bi nanišanio, bilo čoveka bilo zver.

Velmože, bilo je to jednog letnjeg dana, u vreme kad se žanje, nešto malo posle Duhova, kad su ptice na rosi svojim cvrkutom najavljivale skoro svitanje. Tristan izađe iz kolibe, opasa mač, pripremi svoj nepromašivi luk i pođe u šumu u lov. Pre no što pade mrak, oseti veliku tugu. Ne, nikada se ljubavnici nisu toliko voleli i tako gorko ispaštali.

Kada se Tristan, iscrpen od teške žege, vrati iz lova, on zagrlji kraljicu:

— Dragi, gde si bio?

— Lovio sam jelena koji me je mnogo izmorio. Gledaj, svega me je znoj oblio. Hteo bih da legnem i spavam.

U kolibi od zelenog granja posutoj cvećem i svežom travom Izolda leže prva. Tristan leže uz nju i stavi svoj goli mač između sebe i nje. Na sreću, ostali su obučeni. Kraljica je na prstu imala zlatan prsten sa lepim smaragdima koji joj je Mark poklonio na dan venčanja. Prsti su joj bili tako tanki da se prsten jedva držao. Spavali su čvrsto zagrljeni: jednom rukom Tristan je zagrljio svoju dragu oko vrata, a drugom je obavio njeno lepo

telo; ali usne im se nisu doticale. Ni daška vetra, ni treperenja lišća. Jedan sunčev zrak padao je kroz krov od lišća na Izoldino lice koje je blistalo kao svećice od leda.

I onda neki šumar nađe u šumi mesto sa poleglim travom; tu su ljubavnici sinoć prenoćili, ali on ne raspoznade obrise njihovih tela, pa pođe njihovim tragom i naiđe na njihovo skrovište. Vide ih kako spavaju, poznade ih, i od straha da se Tristan ne probudi pobeže. Pobeže čak do Tintedžejla, udaljenog dve milje odavde, uspe se stepenicama u dvoranu i nađe kralja koji je većao s okupljenim vazalima.

— Prijatelju, zašto si dotrčao tako bez daha? Kao da si gonič lovačkih pasa koji je dugo jurio za njima? Ne tražiš li i ti zaštitu od kakve nepravde? Ko te je oterao iz moje šume?

Šumar ga odvede u stranu i reče mu tiho:

— Video sam kraljicu i Tristana. Spavali su, uplašio sam se.

— Gde?

— U jednoj kolibi u šumi Moroa. Spavali su zagrljeni. Idi odmah ako hoćeš da im se osvetiš.

— Čekaj me na ulazu u šumu, kod Crvenog krsta. Ne govori nikome o tome šta si video. Daću ti zlata i srebra koliko zaželiš.

Šumar ode tamo i sede ispod Crvenog krsta. Proklet da je ovaj uhoda! Sramno će umreti, kako ćete uskoro čuti iz ove priče.

Kralj naredi da mu osedlaju konja, opasa mač i bez pratnje iskrade se iz grada. Jašući tako sam, seti se one noći kada je uhvatio svoga sestrića: koliku je tada ljubav prema Tristanu pokazala lepa Izolda svetlog lica! Ako ih uhvati, kazniće te velike grešnike; osvetiće se onima koji su ga osramotili.

Kod Crvenog krsta zateče šumara:

— Idi napred, vodi me brzo i pravo!

Iščezoše u tamnoj senci visokog drveća. Kralj ide za uhodom. Pouzdaje se u svoj mač kojim je nekada dobro udarao. O, ako se Tristan probudi, jedan od njih, Bog zna koji, biće mrtav. Šumar najzad tiho progovori:

— Kralju, blizu smo.

Šumar mu pridrža uzengije i priveza uzde za grane zelene jabuke. Približiše se još više i odjednom na suncem obasjanom proplanku ugledaše kolibu u cveću.

Kralj otkopča ogrtač sa zlatnim kopčama i otkri svoj lepi stas. Izvuče mač iz korica i u srcu se zavetova da će umreti ako ih ne ubije. Šumar ga je pratio; kralj mu dade znak da se vrati.

Uđe sam u kolibu i zamahnu britkim mačem ... O, kakva velika žalost ako zada ovaj udarac! Uto primeti da im se usne ne dodiruju i da go mač deli njihova tela:

»Bože — reče u sebi — šta to vidim? Treba li da ih ubijem? Koliko već dugo žive u ovoj šumi, kad bi se tako ludo voleli, zar bi ovaj mač stavili između sebe? Zar svako ne zna da je golo sečivo koje razdvaja dva tela jamac i čuvar nevinosti? Kad bi se tako ludo voleli, zar bi tako nevino spavali? Ne, neću ih ubiti; bio bi veliki greh da ih sasečem; a kada bih probudio ovoga koji spava i kada bi jedan od nas dvojice poginuo, dugo bi se, na našu sramotu, o tome pričalo. Učiniću tako da, kada se probude, saznaju da sam ih našao kako spavaju, da nisam želeo njihovu smrt i da im se Bog smilovao.«

Sunce je prodiralo u kolibu i palilo Izoldino belo lice. Kralj uze svoje rukavice ukrašene hermelinom: »Ona mi ih je nekada donela iz Irske!« pomisli on. Stavi ih u lišće da bi zatvorio otvor kroz koji je prodirao sunčev zrak. Zatim lagano skide prsten sa

smaragdima koji je poklonio kraljici: još donedavna jedva je mogla da ga stavi na prst; sada su joj prsti bili tako tanki da ga je lako skinuo; umesto njega stavi burmu koju mu je Izolda nedavno darovala. Onda uze mač koji je delio ljubavnike, onaj isti — on ga poznađe — koji se okrnjio na Morholtovoj lobanji, ostavi svoj, iziđe iz kolibe, skoči u sedlo i doviknu šumaru:

— Beži sada i spašavaj glavu ako možeš!

Izolda je usnula čudan san: usred neke velike šume našla se pod nekim raskošno uređenim šatorom. Dva lava jurnuše na nju i potukoše se zbog nje... Ona kriknu i probudi se: rukavice ukrašene hermelinom padoše joj na grudi. Na njen krik Tristan skoči, poseže za mačem i po zlatnom balčaku poznađe da je kraljev. A kraljica na svom prstu spazi Markovu burmu. Ona uzviknu:

— Teško nama, gospodaru! Kralj nas je uhvatio!

— Da — odgovori Tristan — odneo mi je mač; bio je sam, uplašio se, otišao je da traži pomoć; vratiće se, spaliće nas naočigled celog naroda. Bežimo!...

I zajedno s Gorvenalom na brzinu, pobegoše ka zemlji Galiji, do na kraj šume Moroa. Kolike su muke podneli zbog svoje ljubavi!

X

PUSTINJAK OGREN

Život im je gorak i težak,
ljubav toliko divna
da jedno kraj drugog ne
osećaju bol.

(Berul)

Tri dana potom, dok je tragao za nekim ranjenim jelenom, Tristana zateče noć u mračnoj šumi i on stade ovako da razmišlja:

»Ne, kralj nas nije poštedeo iz straha. Uzeo mi je mač, spavao sam, ostavljen na njegovu milost, mogao rne je ubiti; zašto bi tražio pomoć? Ako je hteo živa da me uhvati, zašto bi mi, pošto me je razoružao, ostavio svoj mač? Ah, razumeo sam te, oče: ne iz straha, već iz ljubavi i sažaljenja hteo si da nam oprostiš. Da nam oprostiš? Ko bi mogao, a da se ne ponizi, zaboraviti takvu uvredu? Ne, on nije oprostio, već je razumeo. Shvatio je da nas je kraj lomače, pri skoku sa kapele, u zasedi protiv gubavaca, sam Bog sačuvaov. Setio se dečaka koji mu je nekada uz koleno svirao na harfi, i zemlje moje lunoaške koju sam ostavio zbog njega, i Morholtovog koplja i krvi koju sam prolio za njegovu čast. Setio se da nisam priznao svoju krivicu, već uzalud tražio da mi se sudi, tražio pravdu i dvoboj, i njegovo plemenito srce navelo ga je da shvati ono što drugi oko njega nisu razumeli: ne što je znao, niti što bi ikada mogao saznati istinu o našoj ljubavi; ali on sumnja, nada se, oseća da nisam lagao i želi da se na suđenju opravdam. O, dragi ujače, pobediti na megdanu pomoću Božjom, pomiriti se s vama i za vas ponovo navučti pancir i šlem! Šta mi pada na pamet? Uzeo bi mi Izoldu; zar bih mu je dao? Bolje da me je u snu udavio! Dok me je još nedavno progonio, mogao sam mrzeti i zaboraviti: Izoldu je dao

gubavcima; nije više bila njegova, bila je moja. I eto, on je svojim sažaljenjem probudio u meni ljubav i zadobio kraljicu. Kraljicu? Pored njega bila je kraljica, a u ovoj šumi živi kao robinja. Šta sam učinio od njene mladosti? Umesto odaja zastrtih svilom, dao sam joj ovu divlju šumu; umesto lepog baldahina, kolibu; zbog mene je krenula ovim trnovitim putem. Zahvaljujem Gospodu Bogu, gospodaru sveta, i preklinjem ga da mi da snage da vratim Izoldu kralju Marku. Nije li ona njegova žena, s kojom se venčao po hrišćanskom zakonu u prisustvu velikaša svoje zemlje?»

Naslonjen na svoj luk, Tristan je dugo u noći jadikovao.

U čestaru okruženom kupinama, koji im je služio kao utočište, Plavokosa Izolda čekala je da se Tristan vrati. Ona spazi kako joj pri svetlosti mesečine sija na prstu zlatna burma koju joj je Mark stavio. Pomisli:

»Čovek koji mi je s takvom nežnošću stavio ovaj zlatni prsten nije više toliko gnevan kao onda kada me je predao gubavcima; ne, to je milostivi gospodar, koji me je od onog časa kada sam nogom stupila na njegovu zemlju primio i štitio. Koliko je samo voleo Tristana! Ali ja sam došla, i šta sam učinila? Zar ne bi trebalo da Tristan živi u kraljevom dvorcu okružen stotinom mladih plemića, koji bi bili uz njega i služili mu da i sami postanu vitezovi? Zar ne bi trebalo da, jašući od jednog dvora do drugog i od zamka do zamka, nudi svoj mač i traži junačke podvige? Zbog mene je zaboravio svako viteštvo, prognan je s dvora, oteran u šumu da živi u ovoj divljini!...«

Odjednom po lišću i suvom granju začu Tristanove korake. Kao obično, pođe mu u susret da mu prihvati oružje. Iz ruke mu uze nepromašivi luk i strele i otpasa mu mač.

— Draga — reče Tristan — ovo je mač kralja Marka. Trebalo je da nas poseče, a on nas je poštdeo.

Izolda uze mač, poljubi zlatni balčak i Tristan primeti kako ona zaplaka.

— Samo kad bih mogao, draga, da se pomirim s kraljem! Kad bi mi dozvolio da na megdanu dokažem da te nikad, ni delom ni rečima, nisam voleo grešnom ljubavlju, svaki vitez njegovog kraljevstva od Lidana do Durhama, koji bi se usudio da mi se suprotstavi, našao bi me spremna za borbu. I ako kralj pristane da me drži u svojoj sviti, služio bih ga časno kao gospodara i oca; a ako bi više voleo da me odstrani sa dvora a tebe zadrži, otišao bih u Friziju ili Bretanju sa Gorvenalom kao jedinim drugom. Ali, kraljice, kud god krenem, uvek ću biti tvoj. Nikada, Izoldo, ne bih pomislio na ovaj rastanak da nije ove teške patnje koju tako dugo zbog mene, lepote, podnosiš u ovoj pustoj zemlji.

— Seti se, Tristane, pustinjaka u njegovom šumarku! Hajdemo ponovo k njemu da tamo, dragi Tristane, zamolimo nebeskog kralja da nam oprosti!

Probudiše Gorvenala; Izolda uzjaha konja koga Tristan povede za uzdu i čitavu noć, prolazeći poslednji put kroz voljenu šumu, išli su bez reči.

Ujutro se odmoriše; zatim nastaviše put dok ne stigoše do pustinjakovog prebivališta. Ogren je na pragu svoje kapele čitao neku knjigu. Spazivši ih izdaleka, on ih ljubazno zovnu:

— Prijatelji, kako vas ljubav tera iz nesreće u nesreću! Koliko će dugo potrajati ta vaša ludost? Hajde, pokajte se!

Tristan mu odgovori:

— Čujte nas, oče Ogrene. Pomozite nam da se pomirimo s kraljem. Vratiću mu kraljicu. Zatim ću otići daleko, u Bretanju ili Friziju; a jednoga dana, ako kralj zaželi da budem pored njega, vratiću se i služiću mu kako treba.

Poklonivši se duboko pustinjaku, Izolda tužno reče:

— Neću više ovako da živim. Ne kažem da se kajem što sam volela i što još volim Tristana, ali naša tela biće odsada odvojena.

Pustinjak zaplaka i pomoli se Bogu: — Svemogući Bože, hvala ti što sam toliko poživela da im mogu pomoći! — Mudro ih posavetova, potom uze pero i mastilo, napisala pismo u kome je Tristan nudio kralju izmirenje. Kada napisala sve što mu je Tristan rekao, Tristan zapečati pismo svojim prstenom.

— Ko će odneti ovo pismo? — upita pustinjak.

— Odneću ga sam.

— Ne, gospodaru Tristane, vi nećete krenuti na tako opasan put; ja ću poći umesto vas, dobro poznajem ljude u dvoru.

— Ostavite to, dragi oče Ogrene; kraljica će ostati kod vas; kada se smrkne, poći ću sa mojim štitonošom, koji će mi pripaziti konja.

Kada se mrak spusti na šumu, Tristan sa Gorvenalom krenu na put. Ostavi ga pred kapijom Tintedžeja. Straža na bedemu zavrta u trube. On uskoči u šanac i po cenu života prođe kroz grad. Kao i nekada, preskoči šiljatu ogradu voćnjaka, ugleda mermerni trem, izvor i visoki bor, primače se prozoru iza koga je spavao kralj. Tiho ga zovnu. Mark se probudi.

— Ko me to zove u ovo gluvo doba noći?

— Gospodaru, Tristan, nosim vam pismo; evo vam ga na rešetki prozora. Odgovor okačite na Crveni krst.

— Pričekaj me, tako ti Boga, dragi sestriću! Kralj istrča na prag i kroz noć triput viknu:

— Tristane! Tristane! Tristane, sine!

Ali Tristan je već pobegao. Našao je svog štitonošu i brzo pojahao konja.

— Luđače — reče Gorvenal — požuri, bežimo ovuda.

Stigoše najzad u pustinjakovo prebivalište gde nadoše kako ih čekaju, pustinjaka koji se molio Bogu i Izolda koja je plakala.

XI

OPASNI PLIĆAK

Čujte vi koji ovuda prolazite, dođite ovamo da svako vidi
ima li bola većeg od moga:

Tristanu preta smrt.

(Pesma o smrti)

Mark naredi da probude njegovog kapelana i pruži mu pismo. Sveštenik otvori pismo i najpre prenese kralju Tristanov pozdrav; pošto je vešto pročitao pismo, saopšti mu šta mu Tristan poručuje. Mark ga sasluša bez reči i obradova se jer je još voleo kraljicu.

On sazva svoje najviđenije barone, a kada se svi sakupiše, zavlada tišina i kralj prozbori:

— Primio sam, velmože, ovo pismo. Ja sam vaš kralj i vi ste moji vazali. Slušajte šta mi poručuju; molim vas da me posavetujete kao što vam je dužnost.

Kapelan se diže, otvori pismo i stojeći pred kraljem poče ovako:

— Velmože, Tristan najpre šalje pozdrav i izražava ljubav kralju i celom njegovom plemstvu. »Kralju«, kaže on, »kad sam ubio aždaju i zadobio čerku irskog kralja, oni su je meni dali; mogao sam je zadržati, ali nisam hteo: doveo sam je u vašu zemlju i predao je vama. Čim ste se, međutim, s njom oženili, poverovaste lažima podlaca. U vašem gnevu, dragi ujače i gospodaru, hteli ste da nas bez suđenja spalite. Ali Bog nam se smilovao: molili smo ga i on je spasao kraljicu, i to je bilo pravedno; a i ja sam se, skačući sa visoke litice, takođe spasao Božjom pomoći. Šta sam otada učinio što bi bilo za osudu? Kraljicu ste predali gubavcima, pritekao sam joj u pomoć i poveo je sa sobom: zar sam mogao da ne pomognem onoj koja nedužna umalo zbog mene nije izgubila život? S njom sam pobegao u šumu: da li sam mogao da vam je vratim, izidem iz šume i siđem u ravnicu? Niste li naredili da nas uhvate mrtve ili žive? Danas kao i nekad, dragi gospodaru, spreman sam da izađem na megdan svakome i da dokažem da ni ja ni kraljica nismo gajili jedno prema drugome ljubav koja bi vas vređala. Naredite dvoboj: prihvatam svakog protivnika, i ako ne uspem da dokažem da sam u pravu, naredite da me spale pred svima vašim ljudima. Ali ako pobedim i ako zaželite da ponovo primite Izoldu vedra lica, ni jedan vaš baron neće vam biti verniji od mene; ako, naprotiv, ne želite moje usluge, otići ću preko mora i ponuditi ih kralju Gavojce ili kralju Frizije i nikada više o meni nećete ništa čuti. Gospodaru, posavetujte se, i ako nikako ne pristanete da se izmirimo, vratiću Izoldu u Irsku, odakle sam je i doveo: biće kraljica u svojoj zemlji.«

Čuvši da ih Tristan poziva na megdan, svi kornvolski baroni rekoše kralju:

— Gospodaru, uzmi kraljicu: bezumni su oni koji su je pred tobom ocrnili. Što se tiče Tristana, neka ide kao što predlaže da vojuje u Gavoji ili kod kralja Frizije. Javi mu da ti u što kraćem roku vrati Izoldu.

Kralj triput upita:

— Ima li iko da optuži Tristana? Svi su ćutali. Tada on reče kapelanu:

— Napišite pismo što pre; čuli ste šta u njemu treba da se kaže; brzo ga napišite: za svoje mlade godine Izolda je mnogo trpela! Ostavite pismo na Crveni krst pre no što se smrkne; brzo!

On dodade:

— Recite im da ih oboje pozdravljam i volim.

Oko ponoći Tristan prođe kroz Belu pustaru, nađe pismo i zapečaćeno ga odnese pustinjaku Ogrenu. Pustinjač mu pročita ovo: Mark pristaje da po savetu svojih barona ponovo uzme Izoldu, ali ne i da zadrži Tristana kao plaćenika; što se tiče Tristana, on mora otići preko mora, pošto u roku od tri dana na Opasnom pličaku preda Izoldu Marku.

— Bože! — reče Tristan. — Velika je moja tuga, draga, što te moram izgubiti! Pa, ipak, tako mora biti jer ću te odsada poštediti muka koje si zbog mene podnosila. Kad dođe čas da se rastanemo, daću ti poklon kao zalag moje ljubavi. Iz neznane zemlje u koju odlazim, poslaću ti glasnika; on će mi, draga, prenети tvoje želje, i na tvoj prvi poziv doći ću odmah iz te daleke zemlje.

Izolda uzdahnu i reče:

— Tristane, ostavi mi svog psa Isdana. Niko nikada sa više pažnje neće čuvati tako dobrog psa. Kad god ga budem pogledala, setiću se tebe i neću biti toliko tužna. Dragi, imam prsten sa zelenim jaspisom, uzmi ga u znak naše ljubavi i nosi ga na prstu: ako ikada dođe neki glasnik od tebe, neću mu poverovati ma šta da učini ili kaže dok mi ovaj prsten ne pokaže. Ali čim ga ugledam, nikakva sila, nikakva kraljevska zabrana neće me

sprečiti da učinim što od mene tražiš, bilo to pametno ili ludo.

— Draga, poklanjam ti Isdana.

— Dragi, primi ovaj prsten zauzvrat. Poljubiše se.

Ostavivši ljubavnike u svojoj kolibi, Ogren ode oslanjajući se na štaku sve do Mona; tamo kupi sivog i belog krzna, hermelina, svile, purpura i skerleta, i košulju belju od krina, i divnog konja sa pozlaćenim amovima koji je imao lak hod. Videći kako za ovu neobičnu i divnu kupovinu rasipa svoju dugo sticanu ušteđevinu, ljudi su mu se podsmevali, ali starac natovari konja skupocenim tkaninama i vrati se Izoldi:

— Kraljice, sva vam je odeća pocepana; uzmite ove darove da budete lepši kad stignete na Opasni plićak; bojim se da vam se neće svideti: nisam navikao da kupujem žensku spremu.

Kralj je u međuvremenu razglasio po kornvolskoj zemlji da će se u roku od tri dana na Opasnom plićaku pomiriti s kraljicom. Gospođe i vitezovi dođoše na ovaj skup u velikom broju; svi su želeli da vide kraljicu Izoldu, svi su je voleli izuzev trojice podlaca koji su još bili u životu.

Od njih trojice jedan će poginuti od mača, drugoga će pogoditi strela, treći će se udaviti; što se tiče šumara, njega će u šumi plavokosi i verni Perinis dotući batinom. Tako će se Bog, koji mrzi svaku nepravdu, osvetiti neprijateljima ljubavnika.

Kad se zakazanog dana sastadoše na Opasnom plićaku, prekrivena i načičkana plemićkim šatorima, sva je livada iz daleka sjala. Tristan je kroz šumu dolazio na konju s Izoldom; bojeći se zasede, navukao je pancir ispod svojih dronjaka. Oboje se odjednom pojavise na ivici šume i još iz daleka među baronima ugledaše kralja Marka.

— Draga reče Tristan — evo kralja, vašeg gospodara, njegovih vitezova i plaćenika; idu nam u susret; još koji trenutak i više nećemo moći da razgovaramo. Zaklinjem vas Svevišnjim i svemogućim Bogom: ako ikada primite od mene neku poruku, učinite što od vas tražim!

— Dragi Tristane, čim ugledam prsten sa zelenim jaspisom, ni kula, ni zid, ni utvrđeni zamak neće me sprečiti da učinim ono što od mene traži moj dragi.

— Neka ti Bog za to plati, Izoldo! Njihovi konji išli su jedan pored drugog: on je prvi i čvrsto zagrli.

— Čuj moju poslednju molbu, dragi — reče Izolda — odlaziš iz ove zemlje; pričekaj još nekoliko dana, sakrij se negde dok ne saznaš kako kralj postupa sa mnom, dobro ili loše!... Sama sam: ko će me braniti od podlaca? Strah me je! Šumar Ori sakriće te kod sebe; prikradi se noću do porušene pojate: poslaću ti Perinisa da ti javi je li ko sa mnom rdavo postupa.

— Neće se, draga, niko usuditi. Sakriću se kod Orija: ko god te uvredi, neka me se pričuva kao svoga dušmanina!

Dve grupe su se već toliko približile da su mogle da se pozdrave. Koliko je strela mogla dobaciti, ispred svoje svite kralj je gordo jahao a pored njega Dina od Lidana.

Kad mu se baroni približiše, držeći Izoldinog konja za uzde, Tristan pozdravi kralja i reče:

— Kralju, vraćam ti Plavokosu Izoldu. Pred ljudima tvoje zemlje tražim da mi dopustiš da se branim. Nikada nisam bio suđen. Naredi da se na megdanu opravdam: ako budem pobeđen, spali me u sumporu; ako pobedim, zadrži me kod sebe ili, ako to nećeš, otići ću u neku daleku zemlju.

Niko ne primi Tristanov poziv na borbu. Mark tada prihvati Izoldinog konja za uzde i,

poverivši je Dini, pođe u stranu da se posavetuje.

Sav srećan, Dina ukaza kraljici veliku počast i veliku ljubaznost. Skide joj skupoceni skerletni ogrtač, a ispod tanke tunike i duge svilene haljine ukaza se njen divni stas. Setivši se starog pustinjaka, koji nije žalio svog novca, kraljica se osmehnu. Haljina joj je bila raskošna, ruke i noge nežne, oči plave, kosa sjajna kao sunčevi zraci.

Kad podlaci videše da je isto tako lepa i poštovana kao i ranije, razljutiše se i podoše kralju. U istom trenutku baron Andre de Nikol trudio se da ga ubedi:

— Gospodaru — govorio je on — zadrži Tristana pored sebe; zahvaljujući njemu, bićeš kralj koga će se svi bojati.

Malo pomalo on smekša Markovo srce. Podlaci se ovome usprotiviše i rekoše:

— Poslušaj, kralju, savet koji ti iskreno dajemo. Kraljicu su nepravedno oklevetali, pristajemo da je primiš; ali ako se Tristan i ona zajedno vrata na tvoj dvor, ponovo će se o tome pričati. Pusti Tristana da za neko vreme ode; jednoga dana ti ćeš ga sigurno opet pozvati.

Mark tako učini: preko svojih barona poruči Tristanu da se odmah udalji. Tristan tada priđe kraljici i oprostí se. Pogledaše se. Zbog sveta, kraljica se postide i pocrvene.

Uzbuđen, kralj se sažali i prvi put obrati se svome nećaku:

— Kuda ćeš tako pocepan? Uzmi iz moje riznice što god zaželiš: zlata, srebra, krzna i svile.

— Kralju — odgovori Tristan — neću uzeti ni pare ni krpice. Rado ću otići do bogatog kralja Frizije i služiću ga koliko mogu.

Okrenu konja i pođe prema moru. Izolda ga je pratila pogledom, i dok ga je mogla videti u daljini, nije se okrenula.

Na vest o pomirenju, veliki i mali, ljudi, žene i deca potrčaše u gomilama van grada u susret Izoldi i, žaleći za prognanim Tristanom, radosno su pozdravljali kraljicu koja se vraćala. Uz zvuke zvona, ulicama okićenim cvećem i zastrtim svilom, kralj, grofovi i prinčevi su je pratili, kapije dvora bile su svakom otvorene; bogati i siromašni mogli su da sednu i da jedu, a da bi proslavio ovaj dan, Mark, pošto je dao slobodu stotini robova, pokloni mač i pancir dvadesetorici mladih plemića i naoruža ih svojom rukom.

A kad se spustila noć, Tristan se kao što je obećao kraljici, prikrade do šumara Orija, koji ga sakri u porušenu pojatu. Neka se podlaci pričuvaju!

XII

BOŽJI SUD

Bog je učinio čudo

(Berul)

Uskoro Denoalen, Andre i Gondoin poverovaše da su sigurni. Tristan tavori negde u dalekoj zemlji preko mora i ne može im ništa. Jednoga dana za vreme lova, dok je kralj, osluškujući lavež pasa, zaustavljao konja usred neke krčevine, sva trojica dojahaše do njega:

— Kralju, čuj što ćemo ti reći. Osudio si kraljicu bez suđenja, i to je bilo nepravedno. Sada joj opraštaš bez suđenja: nije li i to nepravedno? Nikada se nije opravdala, pa vas oboje zbog toga baroni tvoje zemlje osuđuju. Savetuj joj da sama zatraži božji sud. Šta će je stajati ako je nevinna da se zakune na mošti svetaca da nikada nije zgrešila? Ako je nevinna, neka iz vatre izvadi usijano gvožđe. To je običaj i taj jednostavni dokaz zauvek će odagnati sve ranije sumnje.

Mark ljutito odgovori:

— Da vas Bog ubije plemići kornvolški, koji neprestano tražite da me ponizite. Zbog vas sam prognao svog sestrića; šta još hoćete? Da oteram kraljicu u Irsku? Zbog čega je sada optužujete? Zar se Tristan nije ponudio da je brani od starih optužbi? Da dokaže njenu nevinost, Tristan vas je zvao na megdan i svi ste to dobro čuli: zašto mu se niste sa svojim štitovima i kopljima suprotstavili? Velmože, tražite od mene nešto na šta nemate prava. Čuvajte se da ne pozovem ovamo čoveka koga sam zbog vas prognao.

Kukavice zadrhtaše; učini im se kao da već vide Tristana kako se vraća i kako im proliva i poslednju kap krvi.

— Gospodaru, kao što dolikuje vašim vazalima, mi smo vas zbog vašeg ugleda iskreno posavetovali, ali odsada ćemo ćutati. Zaboravite svoj gnev, pomirite se s nama.

Mark se uspravi na svom sedlu:

— Napolje iz moje zemlje, podlaci! Izmirenja sa mnom nema. Zbog vas sam proterao Tristana; sada je na vas red da idete iz moje zemlje!

— Dobro, dragi gospodaru! Naši zamkovi su utvrđeni, dobro ograđeni, i na teško pristupačnim liticama!

Ne pozdravivši ga, oni okrenuše konje.

Ne sačekavši ni pse ni lovce, Mark obode konja i pođe u Tintedžejl, pope se stepenicama koje vode u dvoranu, a kraljica začu njegove užurbane korake kako odjekuju po pločama.

Ona ustade, pođe mu u susret, prihvati mač, kao što je to obično činila, i duboko mu se pokloni. Mark je uze za ruke i podiže je, a Izolda, upravivši svoj pogled prema njemu, primeti da mu se od gneva izobličilo plemenito lice: tako gnevan činio joj se nekad pred lomačom.

»O, pomisli ona, otkrili su mi dragog, kralj ga je uhvatio!« Srce joj se sledi u grudima i bez reči pade pred kraljeve noge. On je zagrl i nežno poljubi; malo pomalo dolazila je k sebi.

— Draga moja, šta vam je?

— Bojim se, gospodaru, videla sam da ste ljuti.

— Tako je, ljut sam se vratio iz lova.

— Ah, gospodaru, ako su vas vaši lovci naljutili, treba li da toliko primete k srcu neprilike u lovu?

Na ovu primedbu Mark se nasmeši:

— Ne, draga moja, nisu me lovci naljutili, već ona tri podlaca koji nas odavno mrze. Ti ih dobro poznaješ: Andre, Denoalen i Gondoin. Proterao sam ih iz zemlje.

— Šta su se usudili, gospodaru, da rđavo kažu o meni?

— To nije važno, oterao sam ih.

— Gospodaru, svako ima pravo da kaže šta misli. I ja imam pravo da znam zbog čega me klevetaju. Od koga drugog mogu to da saznam ako ne od vas? Sama sam u tuđem svetu, nikog nemam osim vas da me štiti, gospodaru.

— Dobro. Smatrali su da bi trebalo da se opravdaš zakletvom i božjim sudom. »Zar ne bi trebalo, tako su govorili, da sama kraljica zatraži takav sud? Takva iskušenja su laka za one koji smatraju da su nevini. Šta je to staje?... Bog je pravedan sudija; on će zauvek razbiti stare optužbe ...« Eto šta su mislili. Ali ostavimo to. Kažem ti, proterao sam ih.

Izolda zadrhta i pogleda kralja:

— Gospodaru, naredite da se vrate na vaš dvor. Opravdaću se zakletvom.

— Kada?

— Za deset dana.

— Taj je rok vrlo kratak, draga!

— Naprotiv, suviše je dug. Ali zahtevam da u tom roku pozovete kralja Artura da sa biskupom Govenom, Zirfleom, upravnikom dvora Keom i stotinu svojih vitezova dojaše na granicu vaše zemlje, na Belu pustaru, na obalu reke koja razdvaja vaše dve kraljevine. Tamo ću pred njima položiti zakletvu, a ne samo pred vašim plemstvom; jer čim bih se zaklela, vaši bi me baroni stavili pred novo iskušenje i našim mukama ne bi bilo kraja. Ali ako Artur i njegovi vitezovi budu prisustvovali ovom suđenju, oni se na nešto slično neće više usuditi.

Dok su glasnici, Markovi izaslanici, hitali kralju Arturu u Kardijel, Izolda potajno posla Tristanu svog vernog plavokosog Perinisa.

Izbegavajući utrte staze, Perinis je trčao kroz šumu dok nije stigao do kolibice šumara Orija gde ga je već danima očekivao Tristan. Perinis mu ispriča o svemu što se dogodilo, o novoj podlosti, suđenju, roku i mestu.

— Gospodaru, kraljica vam poručuje da se od ređenog dana nađete na Beloj pustari, bez oružja, prurušeni tako vešto u hodočasnika da vas niko ne može poznati: da bi stigla do mesta suđenja, ona mora da pređe reku čamcem; sačekaćete je na suprotnoj obali, tamo gde će se nalaziti vitezovi kralja Artura. Sigurno ćete joj tada moći priteći u pomoć. Kraljica strahuje od suđenja, ali se ipak pouzdaje u Boga koji joj je već jednom pomogao da se izbavi iz ruku gubavaca.

— Vrti se kraljici, moj dragi i dobri Perinise; reci joj da ću ispuniti njenu želju.

Velmože, kada se Perinis vraćao u Tintedžejl dogodi se da u čestaru spazi onog istog šumara koji je pre kratkog vremena zatekao ljubavnike na spavanju i odao ih kralju. Pijan, jednoga dana hvalisao se svojim izdajstvom. Taj čovek je iskopao u zemlji duboku jamu, koju je vešto prekrrio granjem da bi u njoj hvatao vukove i divlje veprove. On primeti kako se kraljičin sluga ustremio na njega i htjede da pobegne. Ali ga Perinis dotera do same ivice jame i reče:

— Uhodo, ti koji si izdao kraljicu, zašto bežiš? Ostani ovde pored groba koji si sam sebi iskopao!

Zamahnu toljagom koja fijuknu kroz vazduh. Toljaga i lobanja prsnuše u isti čas, a plavokosi verni Perinis nogom odgurnu telo u jamu prekrivenu granjem. Dana određenog za suđenje kralj Mark, Izolda i kornvolski baroni jašući do Bele pustare stigoše u divnoj povorci na reku, a sakupljeni na drugoj obali Arturovi vitezovi pozdraviše ih svojim sjajnim zastavama.

Ispred njih na strmoj obali sedeo je neki bedni hodočasnik u ogrtaču sa kapuljačom na kome su visile školjke i, pružajući čanak, piskavim i tužnim glasom prosio je milostinju.

Kornvolski čamci na vesla primicali su se. Kada su već skoro pristali, Izolda upita vitezove oko sebe:

— Kako bih, vitezovi, mogla da siđem na suvo a da ne isprljam svoje dugačke haljine

u ovom blatu? Neki skeledžija trebalo bi da mi pomogne.

Jedan vitez pozva hodočasnika:

— Prijatelju, skini svoj ogrtač, zagazi u vodu i prenesi kraljicu ako se ne plašiš da ćeš na pola puta posustati jer mi se činiš slabašan.

Čovek uze kraljicu na ruke. Ona mu sasvim tiho reče: »Dragi!« Zatim još tiše dodade: »Padni na pesak.«

Stigavši na obalu, on posrnu i pade držeći čvrsto kraljicu u svojim rukama. Dohvativši vesla i čakije, štitonoše i mornari poteraše jasnika.

— Ostavite ga — reče kraljica — sigurno je oslabio od dugog puta.

I otkinuvši zlatnu kopču, baci je hodočasniku.

Ispred Arturovog šatora, na zelenoj travi bio je razasrt skupocen ćilim od nikejske svile na kome su bile poredane mošti svetaca koje su izvadili iz kutija i ćivotu. Čuvali su ih biskup Goven, Žirfle i upravnik dvora Ke.

Pošto se pomoli Bogu, kraljica skide s vrata i s ruku nakit i podeli ga prosjacima; skide i grimizni ogrtač i tanku maramu oko vrata i darova ih; pokloni svoju tuniku, haljinu i cipele ukrašene dragim kamenjem. Na sebi ostavi samo košulju bez rukava i nagih ruku i nogu stade pred oba kralja. Plemići oko nje posmatrali su je ćutke i plakali. Pored svetih moštiju gorela je vatra. Dršćući, ona pruži desnu ruku prema moštima i reče:

— Kralju Logra i kralju Kornvola, i vi svetli oće Govene, gospodine Ke, gospodine Žirfle i svi vi koji ste moji svedoci, zaklinjem se ovim svetim moštima i svim ostalim moštima ovoga sveta da me nikada ni jedan muškarac koga je žena rodila nije držao u svom narućju osim kralja Marka, moga gospodara, i jasnog hodočasnika koji je pred vašim oćima maloćas posrnuo. Kralju Mark, da li je dovoljna ova zakletva?

— Da, kraljice, neka Bog pravedno presudi.

— Amin! — reče Izolda.

Bleda i posrćući, približi se žeravici. Svi zanemeše. Gvoźde je bilo usijano. Tada ona golim rukama iz žeravice izvuce gvoźdenu šipku i držeći je ućini devet koraka, zatim je baci i prekrstivši ruke pokaza dlanove. I svako vide da joj je koža na rukama zdravija od šljive na stablu.

Tada se iz svih grudi ote snažan uzvik zahvalnosti Bogu.

XIII

SLAVUJEVA PESMA

Tristan peva i tuži
kao slavuj koji se s velikom tugom
oprašta s letom.

(Ukleti ljubavnici)

Kada se Tristan vrati u kolibu šumara Orija, baci svoj štap, skide hodoćasnikićki ogrtać i jasno uvide da je došao dan da održi zadatu reć kralju Marku i da napusti kornvolšku zemlju.

Šta još ćeka? Kraljica se opravdala, kralj ju je voleo i poštovao. Ako zatreba, Artur će

je zaštititi i ubuduće nikakva optužba protiv nje neće više vredeti. Zašto da i dalje luta oko Tintedžeja? Bez potrebe izlaže opasnosti svoj život, život šumara i Izoldino spokojstvo. Svakako treba otići; prerušen u hodočasnika, poslednji put je na Beloj pustari osetio divno Izoldino telo kako drhti u njegovom zagrljaju.

Čekao je još tri dana jer nije mogao da se rastane sa zemljom u kojoj je živela kraljica. Ali kad dođe četvrti dan, oprostio se sa šumarom kod koga je boravio, i reče Gorvenalu:

— Učitelju moj, došao je čas da krenemo na daleki put: idemo u galsku zemlju.

Noću tužni krenuše. Put ih je vodio pored ograđenog voćnjaka u kome je nekad Tristan čekao svoju dragu. Bila je vedra, svetla noć. Na jednom zavijutku nedaleko od ograde Tristan ugleda kako se prema vedrom nebu ocrtava snažno deblo visokog bora.

— Učitelju, pričekaj me u obližnjoj šumici; brzo ću se vratiti.

— Kuda ideš? Luđače, zar opet tražiš smrt?

Ali Tristan je već vešto preskočio ogradu. Stiže do visokog bora kraj ograde od belog mermera. Čemu, kao nekada, da sada baca u izvor iverje? Izolda više neće doći. Lagano i oprezno, stazom kojom je nekada dolazila kraljica, prikrađe se zamku.

U svojoj sobi, u zagrljaju Marka koji je spavao, Izolda je bdela. Kroz odškrinute prozore, kroz koje su se poigravali mesečevi zraci, odjednom dopre slavujev glas.

Izolda je osluškiivala ovaj zvonki glas koji je još čarobnijom činio noć i izvijao se tako tužno da bi se i najokrutnije srce, štaviše, i srce ubice, raznežilo. Kraljica pomisli: »Otkud ova pesma? . . .« Zatim se odmah doseti: »Oh, to je Tristan! Tako je i u šumi Moroa podražavao ptice pevačice da bi me očarao. Odlazi, to je njegov poslednji pozdrav. O, koliko tuguje! Kao slavuj koji se s velikom tugom oprašta s letom. Nikada, dragi, neću više čuti tvoj glas.«

Pesma zatreperi još strasnije.

»Ah, šta želiš? Da dođem? Ne! Seti se pustinjaka Ogrena i zakletvi koje smo dali. Čuti, smrt nas vreba... Šta mari smrt? Zoveš me, želiš me, evo me!«

Izvi se iz kraljeva zagrljaja i preko skoro nagog tela prebaci ogrtač postavljen krznom. Trebalo je da prođe kroz susednu dvoranu u kojoj je svake noći na smenu bdelo deset vitezova: dok su petorica spavala, druga petorica pod oružjem čuvala je stražu pred vratima i prozorima i vrebala. Srećom, svi su bili zaspali, petorica na krevetima, druga petorica na podu. Izolda preskoči jednog po jednog, podiže prečagu na vratima: zvekir zazveča ali ni jednog stražara ne probudi. Pređe preko praga. Pevač učuta.

Pod drvećem, bez reči on je privuče na svoje grudi; čvrsto se zagriše i sve do svitanja, kao da su srasli jedno s drugim, ne otrogoše se iz zagrljaja. Uprkos kralju i stražarima, ljubavnici su uživali u svojoj ljubavi.

Od ove noći ljubavnici su bili još zaneseniji; sledećih dana, kada je kralj otišao iz Tintedžeja da sudi u Sen-Libenu, Tristan se vrati Oriju i svake se noći po mesečini prikrađao kroz voćnjak do ženskih odaja.

Spazi ga jedan rob i odjuri po Andrea, Denoalena i Gondoina.

— Gospodari, zver za koju ste mislili da ste je odagnali, ponovo se vratila u svoje leglo.

— Ko?

— Tristan!

— Kad si ga video?

— Jutros. Prepoznao sam ga. I vi ga možete sutra u zoru videti kako dolazi opasan mačem, s lukom u jednoj i sa dve strelice u drugoj ruci,

— Odakle ćemo ga videti?

— Sa jednog prozora. Ali ako vam ga pokažem, šta ćete mi dati?

— Trideset srebrijaka i bićeš bogat seljak.

— Čujete, odakle — reče rob — kroz uzani prozor visoko probijen u zidu može se videti kraljičina soba. Ali široke zavese prikrivaju ovaj otvor. Neka sutra jedan od vas trojice uđe u voćnjak, odseče dugačku trnovu granu i zaoštri je na vrhu; neka se popne do visokog prozora i kao iglu zabode granu u zavesu; tako će ih lako razmaknuti, a vi me, gospodari, spalite ako iza zavese ne ugledate ono što sam vam rekao.

Andre, Gondoin i Denoalen su se prepirali ko će od njih prvi da uživa u ovom prizoru i najzad su se složili da to prepuste Gondoinu. Rastadoše se da se sutradan u zoru opet sastanu. Ali sutra, u praskozorje, dragi velikaši, čuvajte se Tristana!

Sutradan, još po mrkloj noći, Tristan iziđe iz kolibe šumara Orija i prikrađe se zamku kroz gusti trnjak. Tek što je izišao iz šibljika, pogleda na proplanak i primeti Gondoina kako izlazi iz svog zamka. Sakri se u trnju i osta u zasedi.

— Bože, samo da me ovaj što nailazi ne spazi pre vremena!

Čekao ga je s mačem u ruci: ali Gondoin okrenu slučajno drugim putem i nestade. Razočaran, Tristan skoči iz busije, zapne luk i nanišani. Na žalost, čovek je već bio van dometa.

Istog časa je iz daleka, spuštajući se stazom na vrancu, lagano dolazio Denoalen sa dva velika lovačka psa. Sakriven iza jedne jabuke, Tristan ga je vrebao. Video ga kako huška svoje pse da isteraju vepra iz šikare. Ali pre no što će ga psi pokrenuti iz njegovog legla, njihov gospodar biće tako ranjen da ga nijedan lekar neće moći izlečiti. Kada se Denoalen primače sasvim blizu, Tristan baci svoj ogrtač, skoči i stade ispred svog neprijatelja. Podlac htjede da pobeogne, ali uzalud: nije imao vremena ni da vikne: »Rani me!« Pade s konja. Tristan mu odseče glavu, odreza pletenice koje su mu visile niz lice i zadenu ih za pojas: hteo je da ih pokaže Izoldi da bi je obradovao: »Avaj, pomisli on, a šta je s Gondoinom? Umakao je: što mu nisam platio istom merom!«

Obrisa mač, stavi ga u korice, preko mrtvog tela prebaci neko drvo i ostavivši krvavi leš, pobeže svojoj dragoj.

Gondoin je pre njega stigao u tintedžejski zamak: pošto se već uspuzao do visokog prozora, zabode trnov štapić u zavesu, malo ih razmaknu i baci pogled po sobi ukrašenoj cvećem. Najpre vide samo Perinisa, zatim Branžjenu koja je još u ruci držala češalj kojim je češljala zlatokosu kraljicu.

Uto uđe Izolda i za njom Tristan. U jednoj ruci nosio je vrbov luk i dve strelice, a u drugoj dve duge muške pletenice.

Skide ogrtač, pokazala se njegovo lepo telo. Da ga pozdravi, Plavokosa Izolda mu se pokloni, a kad se uspravi, pogleda prema njemu i ugleda kako se na zavesi odražava senka Gondoinove glave. Tristan joj reče:

— Vidiš ove lepe pletenice? One su Denoalenove. Osvetio sam te. Taj nikada više neće kupiti ili prodati ni štit ni koplje.

— Dobro, gospodaru, zapni luk, molim te; htela bih da vidim da li može da odapne.

Začuden i ne shvatajući je potpuno, Tristan zape luk. Izolda uze jednu strelicu, stavi je, na luk, pogleda da li je tetiva jaka pa brzo i tiho reče:

— Vidim nešto što mi se ne sviđa. Gađaj dobro, Tristane!

On se pripremi, pogleda naviše i sasvim pri vrhu zavese spazi senku Gondoinove glave. Neka Bog — reče on — upravi ovu strelu. — To izusti, okrenu se prema zidu i

odape. Strelica zazvižda kroz vazduh, ni kobac ni lastavica ne lete tako brzo, pogodi u oko izdajnika, prođe mu kroz mozak kao kroz jabuku i, trepereći, zaustavi se u lobanji. Ne pustivši od sebe glasa, Gondoin se sruši i pade na jedan kolac.

Tada Izolda reče Tristanu:

— Beži sada, dragi! Vidiš da podlaci znaju za tvoje sklonište! Andre je još živ, on će o svemu javiti kralju; u šumarevoj kolibi nisi više siguran! Beži, dragi! Verni Perinis sakriće ovo telo negde u šumi, tako da kralj nikada ništa neće o tome saznati. Beži iz ove zemlje, spašavaj sebe i mene!

Tristan odgovori:

— Kako ću živeti?

— Naši životi, dragi Tristane, isprepleteni su i utkani jedan u drugi. Kako ću ja živeti? Telo mi ostaje ovde, srce mi je s tobom.

— Odlazim, draga Izoldo, a ni sam ne znam kuda. Ali ako ikada ugledaš prsten sa zelenim jaspisom, hoćeš li učiniti ono što od tebe zatražim?

— Hoću, ti to znaš: ako ikada ugledam prsten sa zelenim jaspisom, ni kula, ni utvrđeni zamak, ni kraljeva zabrana neće me sprečiti da učinim ono što želi moj dragi, pa bilo to ludo ili pametno!

— Draga, neka te Bog koji se rodio u Vitljevemu blagoslovi!

— Dragi, Bog neka te čuva!

XIV

ČAROBNO ZVONCE

Ne sećaš li se, draga, jedne male ljubavi?

(Tristanovo ludilo)

Tristan se skloni u zemlju galsku, zemlju plemenitog vojvode Žilena. Vojvoda je bio mlad, moćan, dobrodušan i primio ga je kao dragog gosta. Nije žalio truda da ga počasti i razveseli, ali ni pustolovine ni svečanosti nisu mogle da ublaže Tristanovu tugu.

Kada je tako jednoga dana sedeo sa mladim vojvodom, srce mu je bilo puno bola pa je i ne primećujući uzdisao. Da ublaži Tristanovu tugu, vojvoda naredi da mu u sobu donesu njegovu omiljenu igru, koja je kao neka čarolija, kad god je bio tužan, uveseljavala njegove oči i srce. Na sto zastrt divnim i skupocenim grimizom, staviše njegovo psetance Pti-Kri. Bilo je to začarano psetance: vojvoda ga je dobio s ostrva Avalona; u znak ljubavi, poklonila mu ga je neka vila. Nema tih reči kojima bi se mogle opisati njegove osobine i lepota. Dlaka mu se tako divno prelivala da joj je teško bilo odrediti boju; vrat mu je bio belji od snega, krsta zelenija od lista deteline, jedna slabina crvena kao skerlet, druga žuta kao šafran, trbuh modar kao lazurni kamen, leđa ružičasta: kad bi ga čovek duže posmatrao, sve ove boje zaigrale bi mu pred očima i prelivala se, bela, zelena, žuta, plava, purpurna, tamna i svetla. Na vratu mu je, na zlatnom lančiću, visilo zvonce koje je veselo, jasno i blago zvonilo; kad god bi ga čuo, Tristan bi se raznežio, smirio, i njegove bi tuge nestalo. Zaboravljao je muke koje je zbog kraljice podneo; zvonce je imalo

čarobnu moć, a slušajući ga kako nežno, veselo i blago zvoni, srce bi zaboravilo sve jade. I dok je kao omađijan milovao ovu začaranu životinjicu koja mu je odnosila sav bol i čija je dlaka pod prstima bila mekša od samitske svile, Tristan je pomišljao kako bi to bio divan poklon za Izoldu. Šta da radi? Vojvoda Žilen voleo je Pti-Krija iznad svega i niko ga od njega ne bi mogao dobiti ni na molbu ni prevarom.

Jednoga dana Tristan reče vojvodi:

— Šta biste, gospodaru, dali onome ko oslobodi vašu zemlju od džina Irgana Dlakavog koji vam traži tako veliki danak?

— Pravo da kažem, pobjedniku bih dao da od moga blaga bira ono što je najvrednije, ali niko se neće usuditi da napadne džina.

— Lepe su to reči — nastavi Tristan, — sreća jedne zemlje zavisi samo od junačkih dela, i za sve blago Pavije ne bih odustao od borbe sa džinom.

— E onda— reče vojvoda Žilen — neka vas Bog koga je rodila Devica prati i čuva od pogibije.

Tristan nađe Irgana Dlakavog u njegovom skloništu. Dugo su se i strašno borili. Hrabrost najzad pobjedi snagu, britki mač teški topuz, i Tristan, pošto džinu odseče desnu ruku, odnese je vojvodi.

— Gospodaru, kao što ste obećali, dajte mi za nagradu Pti-Krija, vaše čarobno psetance!

— Šta mi to, prijatelju, tražiš? Ostavi mi ga, radije uzmi moju sestru i pola moje zemlje!

— Gospodaru, sestra je vaša lepa, lepa je i vaša zemlja, ali ja sam napao Irgana Dlakavog za vaše čarobno psetance. Setite se svog obećanja.

— Uzmi ga, ali znaj da si mi uzeo radost očiju i veselje srca!

Tristan poveri psa nekom mudrom i lukavom galskom pevaču, koji ga odnese u kornvolšku zemlju. Pevač je stigao u Tintedžejl i potajno ga predao Branžjeni. Kraljica se mnogo obradovala i za nagradu dade pevaču deset zlatnika, a kralju reče da joj je ovaj divni poklon poslala njena majka, kraljica Irske. Naredi nekom zlataru da za psa napravi kućicu ukrašenu zlatom i dragim kamenjem, i kud god je odlazila nosila ga je sa sobom kao uspomenu na svog dragog. I uvek, kad god bi ga pogledala, tuga, strepnja i jad nestajali su iz njene duše.

U prvo vreme nije shvatala ovu čaroliju; ako je toliko uživala gledajući ga, mislila je da je to zbog toga što joj ga je Tristan poklonio; pomisao na njenog dragog ublažavala je njenu tugu. Pa, ipak, jednoga dana uvide da je to čarolija i da jedino zvuk zvonca veseli njeno srce.

»Ah, pomisli ona, da li je pravo da u tome nalazim utehe dok je Tristan tako nesrećan? Mogao je da zadrži ovo čarobno psetance i zaboravi sve jade; u svojoj plemenitosti više je voleo da mi ga pošalje, da me razveseli, a sam dalje da pati. To nije pravo. Tristane, hoću i ja da patim dok ti patiš.

Uze čarobno zvonce, zazvoni poslednji put, nežno ga skide i kroz otvoren prozor baci u more.

BELORUKA IZOLDA

Čuvajte se ženskog gneva, neka ga se svako čuva. Kako lako zavole tako lako i zamrže.

(Tomas od Bretanje)

Dvoje zaljubljenih nisu mogli ni da žive ni da umru jedno bez drugoga. Otkako su se razdvojili, to nije bio ni život ni smrt, već život i smrt istovremeno.

Lutajući morima, ostrvima i različitim zemljama, Tristan je bežao od svoje tuge. Ponovo se vratio u zemlju Lunoa, gde ga je Roalt Verni dočekao sa suzama radosnicama; kako nije mogao da podnese miran život u svojoj zemlji, Tristan krenu u razna vojvodstva i kraljevine da potraži junačke pustolovine. Od Lunoa do Frizije, od Frizije do Gavojce, od Nemačke do Španije služio je mnoge gospodare i izvršio mnoge junačke podvige. Međutim, na veliku žalost, već dve godine nije primio nikakvu vest iz Kornvola niti mu je došao neki prijatelj ili glasnik.

Mislio je da ga Izolda više ne voli i da ga je zaboravila.

I tako je jednoga dana, u pratnji Gorvenala, na konju stigao u Bretanju. Prodoše preko neke opustošene ravnice: svugde porušeni zidovi, opustela sela, njihve popaljene tako da su im konji gazili po pepelu i ugarcima. Na toj pustoj ledini, Tristan je ovako razmišljao:

»Umoran sam i posustao. Šta će mi pustolovine? Draga mi je daleko, nikada je više neću videti. Već dve godine kako nikoga ne šalje da me potraži u tuđini niti mi se javlja. Kralj je u Tintedžejlu časti i dvori; život joj je radostan. Zvonce na čarobnom psetancu čini svoje! Zaboravlja me i slabo se seća naših nekadašnjih žalosti i radosti. Malo joj je stalo do jadnika koji luta po ovoj žalosnoj zemlji. Da li ću ikada zaboraviti onu koja me je zaboravila? Da li će se ikada neko naći ko će mi ublažiti jade?«

Dva dana prolazili su Tristan i Gorvenal poljima i gradićima i nisu videli ni čoveka, ni petla, ni psa. Trećega dana, oko tri časa, približiše se jednom brežuljku na kome se nalazila stara kapela i pored nje sklonište nekog pustinjaka. Pustinjak nije imao na sebi odelo od tkanine, već kozju kožu ispod koje su se videli pramenovi kostreti. Klečeći golim kolenima na zemlji, molio je Mariju Magdalenu da ga nadahne spasonosnim molitvama. Požele dobrodošlicu namernicima i dok je Gorvenal vezivao konje, prihvati Tristanovo oružje i iznese jelo. Ne ponudi ih nikakvim đakonijama, već samo izvorskom vodom i suvim ječmenim hlebom umešenim sa pepelom. Posle jela, kada se već smrklo i kada posedaše oko vatre, Tristan upita kako se zove ova opustošena zemlja.

— Dragi gospodaru — reče pustinjak — ovo je Bretanja i njom vlada vojvoda Oel. Nekada je to bila lepa zemlja, bogata livadama i oranicama: ovde su bili mlinovi, tamo voćnjaci sa jabukama, malo dalje majuri, ali ju je grof Riol iz Nanta poharao; njegovi ljudi su je popalili i sve opljačkali. Obogatili su se za dugo vremena. Tako biva u ratu.

— Brate — upita Tristan — zbog čega je grof Riol naneo toliku sramotu vašem gospodaru Oelu?

— Kazaću vam, gospodaru, šta je bio povod ratu. Treba da znate da je Riol bio vazal vojvode Oela. Vojvoda ima ćerku, najlepšu od svih plemićkih devojaka, a grof Riol se hteo s njom oženiti. Ali otac nije hteo da je da vazalu, pa je grof Riol pokušao da je silom otme. Zbog te svađe poginulo je mnogo ljudi.

Tristan upita:

— Da li je vojvoda Oel još u stanju da ratuje?

— Teško, gospodaru. Njegov poslednji zamak Kareks još se drži jer su mu zidovi jaki, a jako je i srce Kaerdenovo, sina vojvode Oela, hrabrog viteza. Neprijatelj ih, međutim, opседа i izgladnjuje: pitanje je da li će moći još dugo da izdrže?

Tristan upita koliko je daleko zamak Kareks.

— Gospodaru, samo dve milje.

Raziđoše se i pođoše da spavaju. Pošto pustinjak ujutro očita molitvu i pošto podeliše hleb od ječma i pepela, Tristan se oprostio i odjaha prema Kareksu.

Kad se zaustavi pod gradskim bedemom, spazi grupu ljudi koji su bili na straži i zapita za vojvodu. U toj grupi nalazio se vojvoda Oel sa svojim sinom Kaerdenom. On se predstavi i Tristan mu reče:

— Ja sam Tristan, kralj od Lunoa, a kornvolški kralj Mark mi je ujak. Saznao sam, gospodaru, da vam vaši vazali nanose nepravdu, pa sam došao da vam ponudim svoje usluge.

— Na žalost, gospodaru Tristane, produžite svojim putem i neka vas Bog nagradi! Kako da vas primimo? Nemamo hrane: ni zrna pšenice, samo nešto boba i ječma, toliko da se održimo u životu.

— Šta mari — reče Tristan. — Dve godine sam živeo u šumi od trave, korenja i divljači, i verujte da mi se dopadao taj život. Zapovedite da mi otvore kapiju.

Kaerden tada reče:

— Primite ga, oče, kad je tako hrabar, pa neka s nama deli dobro i zlo.

Primiše ga s počastima. Kaerden pokaza svom gostu jake bedeme i glavnu kulu zaštićenu puškarnicama gde su u zasedi stajali strelci. Kroz ove otvore na bedemu pokazao mu daleko u ravnici šatore i zastave koje je podigao grof Riol. Kad se vratiše u zamak, Kaerden reče Tristanu:

— Sada ćemo, dragi prijatelju, otići do odaje gde žive moja majka i sestra.

Držeći se za ruke, obojica uđoše u ženske odaje. Sedeći na pokrivaču, majka i ćerka zlatom su vezle na svili i pevale neku tkačku pesmu: pevale su kako Lepa Doet sedi napolju pod glogom, čeka i žali za svojim dragim Donom koji nikako ne dolazi. Tristan ih pozdravi, one uzvратиše pozdrav, a zatim oba viteza sedoše pored njih. Pokazujući na epitrahilj koji je vezla njegova mati, Kaerden reče:

— Vidite li, dragi prijatelju Tristane, kakav je majstor moja majka: kako divno veze epitrahilje i stihare koje će darovati siromašnim manastirima, i kako ruke moje sestre brzo prepliću zlatanu žicu po beloj svili! Vere mi, lepa sestro, s pravom te zovu Beloruka Izolda!

Čuvši da se i ona zove Izolda, Tristan se nasmeši i nežno je pogleda.

Grof Riol se utaborio tri milje od Kareksa, i već nekoliko dana ljudi vojvode Oela nisu smeli da iziđu i da ga napadnu. Ali već sutradan Tristan, Kaerden i dvanaest mladih vitezova iziđoše iz Kareksa u pancirima i sa šlemovima i odjahaše kroz borovu šumu nadomak neprijateljskih šatora, zatim skočiše iz zasede i silom oteše kola grofa Riola. Od toga dana, nešto lukavstvom, nešto hrabrošću, rušili su slabo čuvane šatore, napadali komoru, ranjavali i ubijali njegove ljude i nikada se bez plena nisu vraćali u Kareks. Zbog toga se između Tristana i Kaerdena počeo razvijati poverenje i ljubav, tako da se zakleše na trajno prijateljstvo i drugarstvo. I kao što ćete videti iz ove priče, nikada nisu izneverili zadanu reč.

I tako, kad su se vraćali sa ovih pohoda, razgovarajući o viteštvu i viteškom ponašanju, Kaerden je često svom dragom drugu hvalio svoju sestru, jednostavnu i lepu Beloruku Izoldu.

Jednog jutra, u samo svitanje, jedan stražar žurno siđe sa kule i vičući projuri kroz odaje:

— Ustajte, gospodari, dosta ste spavali! Riol nas napada!

Vitezovi i građani se naoružase i istrčase na bedeme: u ravnici ugledaše kako blešte šlemovi, kako se viju zastave i kako se Riolova vojska primiče u lepom poretku. Vojvoda Oel i Kaerden zametnuše prve viteške okršaje pred kapijom. Kad stigoše na domet luka, obodoše konje, spustiše koplja, a strele su padale po njima kao aprilaska kiša.

Tristan se naoruža zajedno sa onima koje je stražar poslednje probudio. Priteže čakšire, navuče dolamu, tesne dokolenice i stavi zlatne mamuze, zatim obuče pancir i pričvrsti šlem, uzjaha i obode konja, stiže u ravnicu sa štitom na grudima i povika: »Kareks!« Bilo je krajnje vreme jer su Oelovi ljudi već odstupali prema kapiji. On vide pobijene konje i ranjene vazale, udarce mladih vitezova i krvavu travu pod nogama. Kaerden se gordo zaustavio ispred sviju spazivši da se na njega ustremio neki hrabri baron, brat grofa Riola. Sa ispruženim kopljima udariše jedan na drugoga. Vitez iz Nanta slomi svoje koplje ne pomakavši s mesta Kaerdena, koji sigurnim udarcem odbaci protivnikov štit i zari mu u slabine potamnelo koplje sve do zastavice. Izbačen iz sedla, vitez pade.

Na uzvik svog brata, grof Riol opusti dizgine i jurnu na Kaerdena. Ali Tristan mu preseče put. Kad se sudariše, Tristanu se koplje slomi u ruci, a Riolovo udari u grudi protivnikovog konja, zari mu se u meso i konj pade mrtav na ledinu. Vitlajući mačem, Tristan skoči na noge i reče:

— Kukavice, najteža smrt onome koji promaši gospodara, a rani konja! Nećeš izneti glavu na ramenu s ove ledine!

— Mislim da se varaš! — odgovori Riol i nagna svoga konja na njega.

Tristan izbeže udarac, podiže ruku i snažno udari oštricom koplja po Riolovom šlemu, razbi mu obruč i otkide prednji deo. Koplje skliznu s oklopa, pogodi konja u slabinu i ovaj posrnu i pade. Riol uspe da se oslobodi i ustade: obojica na nogama, sa probušenim i razbijenim štitovima i iskidanim pancirima, nasrnuše jedan na drugoga; najzad Tristan udari Riola po alem kamenu na šlemu. Obruč popusti pod snažnim udarcem tako da baron pade ničice na zemlju.

— Ustani ako možeš, vazale — doviknu mu Tristan — u zao čas si došao na poprište; treba da umreš!

Riol ustade, ali ga Tristan ponovo obori jednim udarcem koji mu raspolovi šlem, zaseče mu kožu i otkri lobanju. Riol zamoli za milost, zatraži da mu pokloni život i predađe Tristanu mač. Uzeo ga je u poslednjem trenutku jer su sa svih strana dotrčali nanteški vitezovi u pomoć svome gospodaru. Ali njihov gospodar već je položio oružje.

Riol obeća da će biti zarobljenik vojvode Oela, da će ponovo položiti zakletvu na vernost i odanost i da će obnoviti popaljena sela i gradove. Na njegovu zapovest bitka prestade, a njegova vojska se povuče.

Kad se pobednici vratiše u Kareks, Kaerden reče ocu:

— Gospodaru, pozovite Tristana i zadržite ga u svojoj službi jer od njega nema boljeg junaka, a vašoj zemlji potreban je tako hrabar baron.

Pošto se posavetova sa svojim ljudima, vojvoda pozva Tristana.

— Ne znam, prijatelju, kako da vam zahvalim što ste mi sačuvali zemlju. Želim da vam se odužim. Moja ćerka, Beloruka Izolda, potiče od vojvoda, kraljeva i kraljica. Uzmite je, dajem vam je.

— Uzimam je, gospodaru — reče Tristan.

Ah, velmože, zašto je dao ovo obećanje? Zbog njega će umreti.

Dan je određen, vreme utvrđeno. Vojvoda i Tristan dođoše sa svojim prijateljima. Kapelan odsluži službu. Pred svima, u manastiru, Tristan se venča sa Belorukom Izoldom po zakonu svete crkve. Svadba je bila gospodska i bogata. Ali kad pade noć, dok su sluge svlačile Tristana, skidajući tesni desni rukav dolame, strgoše s njegovog prsta prsten sa zelenim jaspisom, poklon Plavokose Izolde, koji pade na pod i zazveča na pločama.

Tristan pogleda i spazi prsten. Tada se u njemu probudi stara ljubav i on uvide svoj greh.

Seti se dana kada mu je Plavokosa Izolda poklonila ovaj prsten: to je bilo u šumi u kojoj je zbog njega živela teškim životom. I kad leže pored druge Izolde, seti se kolibice u šumi Moroa. Kakva ga je ludost naterala da optuži svoju dragu zbog neverstva? Ne, ona je zbog njega podnosila sve muke, a on je nju izneverio.

Ali bilo mu je žao i njegove žene, lepe i skromne Izolde. Obe Izolde su ga zavoglele u zao čas. I obe je izneverio.

Međutim, Beloruka Izolda se čudila zašto uzdiše ležeći pored nje. Ona mu najzad malo stidljivo reče:

— Dragi gospodaru, da li sam vas čime uvredila? Zašto me bar jednom ne poljubite? Recite mi da znam u čemu sam pogrešila i, ako mogu, to ću popraviti.

— Draga — reče Tristan — ne ljutite se, ali zavetovao sam se. Nedavno sam se u jednoj zemlji borio sa aždajom i poginuo bih da se nisam setio majke Božje: obećao sam joj, ako me spase od ovog čudovišta i ako se ikada oženim, da godinu dana neću zagrliti ni poljubiti svoju ženu ...

— Ako je tako — reče Beloruka Izolda — rado ću to podneti...

A kad su joj izjutra dvorkinje stavile oko vrata maramu koju nose udate žene, ona se tužno osmehnu misleći da nipošto nema prava da nosi ovo obeležje.

XVI

KAERDEN

Kraljica tiho peva,
svoj glas podešava prema
harfi.
Ruke su joj bele, pesma divna, ton tih, glas blag.

(Tomas)

Posle nekoliko dana vojvoda Oel, njegov upravnik dvora, svi njegovi lovci, Tristan, Beloruka Izolda i Kaerden iziđoše iz zamka da love u šumi. Na uzanom putu Tristan je jahao levo od Kaerdena, koji je desnom rukom vodio za uzde Izoldinog konja. Konj zagazi u lokvu i od udarca kopita voda tako jako poprska Izoldine haljine da je bila sva

mokra i osetila hladnoću više kolena. Ona lako uzviknu, obode konja i nasmeja se tako glasno i zvonko da je Kaerden jureći iza nje stiže i upita:

— Zašto se smeješ, draga sestro?

— Zbog jedne misli koja mi je pala na um. Kada me je voda poprskala, rekla sam joj: »Vodo, smelija si nego što je ikada bio hrabri Tristan!« Zato sam se nasmejala. Ali i suviše sam ti već rekla, brate, i kajem se.

Začuden, Kaerden je bio toliko uporan da mu ona najzad reče istinu o svom braku.

Tada ih Tristan sustiže i sve troje ćuteći odjahaše do lovačke kućice. Ovde Kaerden pozva Tristana na razgovor i reče mu:

— Tristane, sestra mi je priznala istinu o vašem braku. Smatrao sam te za druga i sebi ravna. Ali ti si pogazio svoju reč i osramotio moju sestru. Ako to ne popraviš, znaj da ću te pozvati na dvoboj.

Tristan mu odgovori:

— Došao sam k vama na vašu nesreću. Ali čuj moje jade, dragi i mili prijatelju, brate i duže, možda će se tvoje srce smiriti. Znaj da imam još jednu Izoldu, lepšu od svih žena, koja je patila i još mnogo pati zbog mene. Istina je, tvoja me sestra voli i poštuje, ali iz ljubavi prema meni ona druga Izolda postupa sa psetancetom koje sam joj poklonio sa više pažnje nego tvoja sestra što je meni ukazuje. Hajde, ostavimo lov; pođi sa mnom i ispričaću ti svu bedu svog života.

Tristan okrenu i obode svoga konja. Kaerden potera svoga konja za njim. Bez reči, u brzom kasu zađe dooko u šumu. Tu Tristan otkri Kaerdenu svoj život. Ispriča mu kako je na moru ispio napitak ljubavi i smrti; reče mu o izdajstvu barona i patuljka, kako su kraljicu vodili na lomaču i predali je gubavcima, i o njihovoj ljubavi u divljoj šumi; zatim, kako ju je vratio kralju Marku i, kada je od nje pobegao, kako je hteo da voli Beloruku Izoldu, a sada mu je jasno da bez kraljice ne može ni živeti ni umreti.

Kaerden je ćutao i čudio se. Osećao je i protiv svoje volje kako mu se srdžba stišava.

— Prijatelju — reče najzad — čuo sam čudesnu priču i ona je u mom srcu probudila sažaljenje: pretrpeo si takve muke od kojih neka Bog sačuva svakoga! Vratimo se u Kareks: za tri dana, ako mi bude moguće, reći ću ti šta mislim.

U svojoj odaji u Tintedžejlu Plavokosa Izolda uzdiše i doziva Tristana. Da ga uvek voli, jedina joj je misao, nada i želja. Čezne samo za njim, ali već dve godine ništa ne zna o njemu. Gde je? U kojoj zemlji? Da li je živ?

U svojoj sobi Plavokosa Izolda sedi i peva tužnu ljubavnu pesmu. Peva kako su Girona u zasedi sačekali i ubili zbog ljubavi prema gospođi koju je voleo iznad svega i kako je grof prevario svoju ženu i dao joj da pojede Gironovo srce i, najzad, o njenom velikom bolu.

Kraljica tiho peva, svoj glas podešava prema harfi, ruke su joj bele, pesma divna, ton tih, glas blag,

Uto naiđe Karijado, bogati grof sa nekog dalekog ostrva. Došao je u Tintedžejl da se ponudi kraljici u službu i često joj je, otkako je Tristan otišao, govorio o svojoj ljubavi. Kraljica ga je odbijala i smatrala to ludošću. Bio je lep vitez, gord i ponosit, vešt u govoru, ali se bolje držao u društvu žena nego na bojnopolju. Zateče Izoldu kako peva. Smešeći se, reče joj: .

— Gospođo, kakva tužna pesma, tužnija od pesme morskog orla! Zar se ne kaže da pesma morskog orla predskazuje smrt? Vaša pesma sigurno predskazuje moju smrt, jer ću umreti od ljubavi prema vama.

— Neka bude — reče mu Izolda. — Želim da moja pesma znači vašu smrt, jer nikada niste došli a da mi niste doneli neku žalosnu vest. Uvek ste bili morski orao ili sova i klevetali Tristana. Kakvu mi zlu vest donosite danas?

Karijado joj odgovori:

— Kraljice, vi ste ljuti a ne znam zašto: ali svako bi bio lud ko bi se uzbuđivao zbog vaših reči! Neka dođe i smrt koju mi predskazuje morski orao, evo kobne vesti koju vam donosi sova: vaš voljeni Tristan, gospođo Izoldo, izgubljen je za vas. Oženio se u drugoj zemlji. Odsada se možete okrenuti na drugu stranu jer je on prezreo vašu ljubav. Uz veliko slavlje oženio se sa Belorukom Izoldom, ćerkom vojvode od Bretanje.

Karijado ljutito ode. Plavokosa Izolda sagnu glavu i zajeca.

Trećega dana Kaerden pozva Tristana:

— Prijatelju, upitao sam za savet svoje srce. Zaista, ako si mi kazao istinu, tvoj život u ovoj zemlji je mučenje i ludost, i to neće doneti sreću ni tebi ni mojoj sestri Belorukoj Izoldi. Evo šta predlažem: zajedno ćemo otploviti u Tintedžejl, ponovo ćeš videti kraljicu i uverićeš se da li za tobom tuguje i da li ti je verna. Ako te je zaboravila, možda ćeš zavoleti moju skromnu i lepu sestru Izoldu. Pratiću te: nisam li ti drug i prijatelj?

— Brate — odgovori Tristan — s pravom se kaže: ljudsko srce vrednije je od sveg zlata jedne zemlje.

Odmah potom Tristan i Kaerden uzeše štapove i hodočasničke ogrtače kao da nameravaju da posete svete mošti u nekoj dalekoj zemlji. Oprostiše se od vojvode Oela. Tristan povede Gorvenala, Kaerden samo jednog štitonošu. Potajno opremiše lađu i sva četvorica otploviše prema kornvolskoj zemlji.

Imali su povoljan i dobar vetar, tako da jednog jutra pred zoru pristadoše nedaleko od Tintedžejla u malom pustom zalivu blizu zamka Lidana. Tu će ih sigurno dobri upravnik dvora Dina od Lidana primiti i sačuvati u tajnosti njihov dolazak.

U svitanje, četiri druga uputiše se ka Lidanu, kad odjednom iza sebe ugledaše nekog čoveka na konju koji je polako jahao istim putem. Skloniše se u šumu, čovek prođe ne opazivši ih jer je dremao u sedlu. Tristan ga poznađe:

— Brate — sasvim tiho reče Kaerdenu — to je glavom Dina od Lidana. Spava. Sigurno se vraća od svoje drage i još o njoj sanja: ne bi bilo lepo da ga probudimo. Prati me izdaleka.

On stiže Dinu, polako uze uzdu njegovog konja i tiho pođe pored njega. Konj iznenada posrnu i probudi zaspalog. Ovaj otvori oči, ugleda Tristana i nađe se u nedoumici:

— To si ti, Tristane! Blagosloven čas kad sam te opet ugledao: tako sam ga dugo čekao.

— Prijatelju, neka te Bog čuva! Kakve mi vesti donosiš o kraljici?

— Na nesreću, vrlo žalosne. Kralj je voli i daje joj sve što želi; ali otkako si ti prognan, ona očajava i plače za tobom. O, zašto joj se vraćaš? Tražiš li ponovo svoju i njenu smrt? Tristane, smiluj se kraljici i ostavi joj njeno spokojstvo.

— Prijatelju — reče Tristan — učinite mi uslugu: sakrijte me u Lidanu, prenesite joj moju poruku i pomozite mi da je vidim još jednom, samo jednom!

Dina odgovori:

— Žao mi je moje gospodarice i neću joj odneti tvoju poruku dok se ne uverim da ti je najdraža od svih žena.

— Ah, gospodaru, reci joj da mi je najdraža od svih žena, i to je istina.

— Hajde sa mnom, Tristane, pomoći ću ti ako bude potrebno.

U Lidanu upravnik dvora primi Tristana, Gorvenala, Kaerdena i njegovog štitonošu, i kad mu Tristan potanko ispriča svoj burni život, Dina ode u Tintedžejl da sazna šta ima novo u dvoru. Doznade da će za tri dana kraljica Izolda, kralj Mark sa celom svitom, sve štitonoše i svi lovci otići iz Tintedžejla i provesti neko vreme u zamku na Beloj pustari, gde se sprema veliki lov. Tada Tristan predade upravniku dvora svoj prsten sa zelenim jaspisom i poruku za kraljicu.

XVII

DINA OD LIDANA

Ljubavi moja, takva nam je
sudbina,
ni ti bez mene, ni ja bez tebe.

(Mari de Frans)

Dina se vrati u Tintedžejl, pope se uz stepenice i uđe u dvoranu. Kralj Mark i Plavokosa Izolda sedeli su pod baldahinom i igrali šah.

Dina sede na tronožac pored kraljice kao da želi da posmatra igru i u dva maha, praveći se da joj pokazuje poteze, stavi ruku na šahovsku tablu: tek drugi put Izolda spazi na njegovom prstu prsten sa jaspisom. Odmah joj je bilo dosta igre. Neprimetno gurnu Dininu ruku tako da nekoliko figura pade.

— Eto, upravičiće, pokvarili ste mi igru tako da je više ne mogu nastaviti.

Mark iziđe iz dvorane, Izolda se povuče u svoju odaju i pozva upravnika k sebi.

— Prijatelju, vi ste Tristanov glasnik?

— Da, kraljice, on je u Lidanu, skriven u mom zamku.

— Da li je istina da se oženio u Bretanji?

— Kraljice, rekli su vam istinu. Ali on tvrdi da vas nije izneverio i da nijednog dana nije prestao da vas voli više od svih žena; da će umreti ako vas ne vidi... samo još jednom: preklinje vas da na to pristanete, kao što ste mu obećali poslednjeg dana kad ste se sastali.

Misleći na onu drugu Izoldu, kraljica je neko vreme ćutala. Najzad odgovori:

— Da, kad smo poslednji put razgovarali, sećam se da sam mu rekla: »Ako ikada vidim prsten sa zelenim jaspisom, ni kula, ni utvrđeni zamak, ni kraljeva zabrana neće me sprečiti da učinim ono što želi moj dragi, bilo to pametno ili ludo ...«

— Kraljice, za dva dana dvor treba da ode iz Tintedžejla u Belu pustaru; Tristan vam poručuje da će se na tom putu sakriti u neku šikaru. Moli vas da mu se smilujete.

— Rekla sam: »Ni kula, ni utvrđeni zamak, ni kraljeva zabrana neće me sprečiti da učinim ono što želi moj dragi...«

Dva dana potom, dok se ceo dvor kralja Marka spremao da ode iz Tintedžejla, Tristan, Gorvenal, Kaerden i njegov štitonoša obukoše pancire, opasaše mačeve, ponesoše štitove i tajnim putevima podoše ka ugovorenom mestu. Kroz šumu su prema Beloj pustari vodila dva puta: jedan lep i nasut kojim je trebalo da prođe kraljeva svita, drugi kamenit i zapušten. Na ovome Tristan i Kaerden ostaviše svoje štitonoše da ih sačekaju i pripaze na konje i štitove; oni neprimetno zađoše u šumu i sakriše se u čestar. Na putu pred ovim

čestarom Tristan namesti leskovu granu obavijenu orlovim noktima.

Uskoro se pojavi kraljeva svita. Najpre je išla pratnja kralja Marka. Zatim lepo postrojeni konačari i konjušari, kuvari i peharnici, za njima kapelani, pa sluge koje su vodile hrtove i ogare, zatim sokolari noseći sokole na levoj ruci, pa lovci, i najzad vitezovi i baroni; išli su lagano dvojica po dvojica; lepo ih je bilo pogledati kako u skupocenim haljinama jašu na konjima s opremom od kadife izvezene zlatom. Potom prođe kralj Mark i Kaerden se zadivi njegovim pratiocima, dvojici s jedne, dvojici s druge strane, odevene u zlato i skerlet.

Za njima naiđe kraljičina svita. Na čelu svite išle su pralje i sobarice, zatim žene i kćeri barona i grofova. Prolaze jedna za drugom a svaku prati mlad vitez. Najzad se na konju pojavi najlepša među njima koju je Kaerden ikada video svojim očima: lepa stasa i lica, malo nižih kukova, dugačkih trepavica, nasmejanih očiju, sitnih zuba; na njoj je haljina od crvene samitske svile, na uglađenom čelu venac od zlata i dragog kamenja.

— Evo kraljice — tiho izusti Kaerden.

— Kraljice? — uzvratu Tristan — ne, to je Kamij, njena dvorkinja.

Za njom, na divnom sivom konju jahala je devojka belja od februarskog snega, rumenija od ruže, a njene sjajne oči blistale su kao zvezde u izvorskoj vodi.

— Vidim je, to je kraljica — reče Kaerden.

— Nije — odgovori Tristan — to je verna

Branžjena.

I odjednom drum zasja kao da je sunce iznenada sinulo kroz granje visokog drveća i pojavi se Plavokosa Izolda. Vojvoda Andre, da ga Bog ubije, jahao je s njene desne strane.

Tog trenutka iz čestara se začu cvrkut senice i ševe i u tu pesmu Tristan unese svu svoju ljubav. Kraljica shvati poruku svog dragog. Na zemlji ugleda leskovu granu čvrsto ovijenu orlovim noktima i pomisli: »Takva nam je sudbina, dragi, ni ti bez mene ni ja bez tebe.« Zauštavi konja, sjaha, priđe tovarnom konju na kome se nalazila kućica ukrašena dragim kamenjem; tu je na purpurnom prostiraču ležalo psetance Pti-Kri: uzela ga je u ruke, pomilovala rukom i ogrtačem od hermelina i dugo mu tepala. Pošto ga je ponovo vratila u kućicu, okrenula se prema čestaru i glasno rekla:

— Ptice ove šume, koje ste me obradovale svojim pevanjem, uzimam vas u svoju službu. Dok moj gospodar jaše ka Beloj pustari, ja ću ostati u svom zamku Sen-Libenu. Ptičice, otpratite me tamo; večeras ću vas kao dobre pevače bogato nagraditi.

Tristan upamti ove reči i obradova se. Ali podlac Andre poče da se uznemirava. Stavi kraljicu u sedlo i povorka krenu.

Slušajte sada kakva se nesreća desila. Dok je kraljevska svita prolazila, tamo, na onom drugom putu gde su Gorvenal i Kaerdenov štitonoša čuvali konje svojih gospodara, naiđe naoružan vitez po imenu Bleeri. Izdaleka poznađe Gorvenala i Tristanov štit: »Šta to vidim? — pomisli. — To je Gorvenal, a onaj drugi glavom Tristan.« Upravi konja prema njima i viknu: »Tristane!« Ali obe štitonoše okrenuše konje i pobegoše. Jurnuvši za njima, Bleeri je neprestano vikao:

— Tristane, stani, tako ti tvog junaštva!

Ali štitonoše se ne osvrnuše. Tada Bleeri povika:

— Tristane, stani, zaklinjem te imenom Plavokose Izolde!

Tri puta je zakleo begunce imenom Plavokose Izolde. Uzalud: oni nestadoše, a Bleeri uhvati samo jednog njihovog konja, koga odvede kao svoj plen. Stiže u zamak Sen-Liben

baš kad je i kraljica prispela. A kad je nađe nasamo, reče joj:

— Kraljice, Tristan je u zemlji. Video sam ga na zapuštenom putu koji vodi iz Tintedžejla. Pobegao je. Triput sam mu doviknuo da stane zaklinjući ga vašim imenom, ali on se uplašio i nije imao hrabrosti da me sačeka.

— Dragi gospodine, govorite laži i ludosti: otkud Tristan u ovoj zemlji? Zašto bi bežao pred vama? Zašto se ne bi zaustavio ako ste ga zakleli mojim imenom?

— Pa, ipak, gospodarice, ja sam ga video i kao dokaz poveo sam jednog njegovog konja. Pogledajte ga, tamo dole na gumnu.

Bleeri primeti da se Izolda ljuti. To mu bi žao jer je voleo i Tristana i kraljicu. Kajući se što joj je o ovome govorio, oprostí se.

Izolda zaplaka i reče: »Teško meni! Suviše sam živela kad sam doživela da me Tristan ismejava i sramoti! Nekada bi se suprotstavio svakom neprijatelju koji bi ga zakleo mojim imenom. Hrabar je: ako je pobegao ispred Bleerija, ako nije hteo da stane čuvši ime svoje drage, o, to je zato što voli drugu Izoldu. Zašto se vratio? Izneverio me je i pored toga hteo je da me osramoti. Zar mu nije dosta mojih ranijih muka? Neka se vrati osramoćen svojoj Belorukoj Izoldi!«

Ona pozva vernog Perinisa i ponovi mu šta joj je Bleeri kazao. Još dodade:

— Prijatelju, potraži Tristana na onom zapuštenom putu koji vodi iz Tintedžejla u Sen-Liben. Kaži da mu pozdrave ne šaljem i neka se ne usudi da mi se približi jer će ga moji stražari i sluge oterati.

Perinis krenu da ga traži i najzad nađe Tristana i Kaerdena. Prenese im kraljičinu poruku.

— Brate — uzviknu Tristan — šta kažeš? Kako sam mogao da bežim ispred Bleerija kad i sam vidiš da smo bez konja? Gorvenal i jedan štitonoša su ih čuvali, nismo ih našli na određenom mestu i još ih tražimo.

U tom trenutku vratiše se Gorvenal i Kaerdenov štitonoša: ispričaše šta im se dogodilo.

— Perinise, dragi i lepi prijatelju — reče Tristan — pohitaj natrag svojoj gospodarici. Reci joj da je pozdravljam i volim, da se nisam ogrešio o vernost koju joj dugujem, da mi je draža od svih žena; reci neka te pošalje k meni da mi doneseš njen oproštaj; čekaću ovde dok se ne vratiš.

Perinis se vrati kraljici i ispriča joj sve što je video i čuo. Ona mu ne poverova:

— O, Perinise, bio si moj pouzdani i verni sluga, i dok si još bio dete, moj otac te je odredio da mi služiš. Ali te je čarobnjak Tristan zadobio svojim lažima i darovima. I ti si me izdao, odlazi!

Perinis pade pred njom na kolena:

— Gospodarice, čujem teške reči. Nikada u životu nisam toliko patio. Ali nije reč o meni: teško mi je zbog vas, gospodarice, što ste nepravedni prema mome gospodaru Tristanu, zbog čega ćete kasnije zažaliti.

— Odlazi, ne verujem ti! I ti si me, verni Perinise, izneverio!

Tristan je dugo čekao da se Perinis vrati i da mu donese kraljičin oproštaj. Perinis ne dode.

Ujutro Tristan obuče pocepani ogrtač s kapuljačom. Namaza mestimično lice crvenom i smeđom bojom, tako da je ličio na bolesnika koga je nagrizla guba. Uze drveni čanak kao prosjak i čegrtaljku kao gubavac.

Krenu ulicama Sen-Libena i, promenivši glas, poče da prosi od prolaznika. Da li će

videti kraljicu?

Ona je najzad izišla iz zamka; pratili su je Branžjena i dvorakinje, sluge i vojnici. Ona krenu putem koji vodi ka crkvi. Gubavac pođe za slugama, udari u čegrtaljku i tužnim glasom zamoli:

— Kraljice, uделите mi nešto; vi i ne znate koliko sam bedan!

Po divnom telu i stasu Izolda ga poznade. Sva uzdrhta, ali ga ne udostoji svojim pogledom. Gubavac je i dalje preklinjao i žalosno je bilo slušati ga. Lagano je koračao za njom.

— Kraljice, ne ljutite se na mene što sam se usudio da vam priđem. Milost, zaslužio sam je.

Kraljica pozva stražare i sluge:

— Oterajte ovog gubavca — reče im.

Sluge počеше da ga teraju i tuku. On im se opire i viče:

— Milost, kraljice!

Izolda tada prasnu u smeh. Smejala se na sav glas kad je i u crkvu ulazila. Kad ču da se smeje, gubavac ode. Kraljica učini nekoliko koraka kroz crkvu, klonu, pade na kolena, sruši se i udari potiljkom o ploče.

Istoga dana Tristan se oprostí s Dinom toliko obeshrabren da se činilo kao da je izgubio razum, i njegova lađa otplovi za Bretanju.

Na žalost, kraljica se brzo pokajala. Kad saznade od Dine iz Lidana kako je Tristan otišao teško ucveljen, uveri se da joj je Perinis rekao istinu, da Tristan nije pobegao kad su ga njenim imenom zaklinjali, da ga je nepravedno oterala. »Šta! — mislila je — oterala sam te, dragi Tristane. Odsada ćeš me mrzeti i nikada te više neću videti. Nikada nećeš saznati koliko se kajem i čime ću samu sebe kazniti i na taj način dati skroman dokaz svoga kajanja.«

Da bi samu sebe kaznila zbog zablude i ludosti, Plavokosa Izolda je obukla košulju od kostreti i nosila ju je stalno.

XVIII

LUDI TRISTAN

U napitku je bila naša smrt.

(Tomas)

Tristan ponovo ugleda Bretanju, Kareks, vojvodu Oela i svoju ženu Beloruku Izoldu. Svi ga lepo dočekaše, samo ga je Plavokosa Izolda oterala: ništa više nije predstavljao za nju. Daleko od nje, dugo je čeznuo i jednoga dana pomisli kako bi želeo da je opet vidi, makar naredila da ga još jednom njeni stražari i sluge surovo istuku. Znao je da će neminovno i ubrzo umreti ako bude živeo daleko od nje; bolje je umreti odjednom nego lagano svakoga dana! Ko živi u tuzi, kao i da ne živi. Tristan želi smrt, hoće smrt, ali neka kraljica sazna da je umro zbog nje; neka sazna, biće mu lakše da umre.

Ode iz Kareksa ne obavestivši nikoga, ni rođake, ni prijatelje, čak ni svog vernog

druga Kaerdena. Bedno odeven, krenu pešice: jer niko se ne osvrće na jadne prosjake koji lutaju drumovima. Išao je dok nije stigao na obalu mora.

Velika trgovačka lađa u pristaništu bila je spremna za polazak: mornari su već dizali jedra i podigli sidro da zaplove na pučinu.

— Neka vam je Bog na pomoći, gospodo, plovite srećno! U koju zemlju idete?

— U Tintedžejl.

— U Tintedžejl! O, gospodo, uzmite me sa sobom.

Ukrca se. Povoljan vetar nadme jedra i lađa zaplovi preko talasa. Pet noći i pet dana jedrila je pravo prema kornvolskoj zemlji i šestoga dana usidri se u tintedžejskoj luci. S one strane luke, nad morem se dizao zamak, dobro utvrđen sa svih strana: u njega se ulazilo kroz jednu gvozdenu kapiju koju su dan i noć čuvala dva stražara.

Kako da uđe?

Tristan siđe s lađe i sede na obalu. Od nekog prolaznika saznade da je Mark u zamku i da tamo drži veliko savetovanje.

— Gde je kraljica, gde je Branžjena, njena verna pratilja?

— I one su u Tintedžejlu; nedavno sam ih video: kraljica Izolda bila je kao i uvek tužna.

Kad ču Izoldino ime, Tristan uzdahnu i pomisli da ni lukavstvom ni hrabrošću neće uspeti da vidi svoju dragu, jer će ga kralj Mark ubiti.

»Šta mari ako me ubije! Izoldo, ne treba li da umrem za tvoju ljubav? Ne umirem li ionako svakoga dana? Pa, ipak, kad bi znala, Izoldo, da sam ovde, da li bi htela da razgovaraš sa svojim dragim? Da li bi naredila da me oteraju tvoji stražari? Da, posluživu se lukavstvom... Prurušću se u ludu, a ta ludost biće velika mudrost. Manje pametni od mene smatraće me budalom, ludim će me smatrati oni koji u svojoj kući imaju luđeg.«

Uto naiđe neki ribar odeven u odelo od grubog platna sa kapuljačom. Tristan ga spazi, dade mu znak da priđe, skloni se s njim u stranu i upita:

— Prijatelju, hoćeš li da promenimo odela? Daj mi tvoje, mnogo mi se dopada.

Ribar pogleda Tristanovu odeću, vide da je bolja od njegove, odmah je promeni i brzo ode zadovoljan.

Tada Tristan ošiša do glave svoju divnu plavu kosu ostavivši samo jedan deo u obliku krsta. Namaza lice nekom tečnošću od mađijskih trava koju je doneo iz svoje zemlje i odmah se boja i izgled njegova lica tako izmeniše da ga niko na svetu ne bi mogao poznati. Iz neke živice iščupa kestenovu mladicu, napravi batinu, obesi je o vrat i bosonog pođe pravo u zamak.

Vratar pomisli da je zaista lud i reče mu:

— Priđi, gde si bio tako dugo? Tristan promeni glas i odgovori:

— Na svadbi moga prijatelja opata iz Mona. Oženio se jednom debelom opaticom. Svi sveštenici, opati, redovnici i klerici od Bezansona do Mona bili su pozvani na svadbu: sa štapovima i palicama u rukama svi sada skaču i igraju na poljani u hladu visokog drveća. Ostavio sam ih i došao ovamo jer danas treba da poslužujem za kraljevim stolom.

Vratar mu reče:

— Uđi, dakle, gospodaru, sine Irgana Dlakavog; visok si i dlakav kao i on, prilično ličiš na svog oca.

Kad uđe u grad mlatarajući štapom, sluge i štitonoše okupiše se oko njega i stadoše ga goniti kao vuka:

— Evo lude! ua! ua! ua!

Gađaju ga kamenicama, napadaju motkama, ali on izbegava udarce poskakujući i dozvoljava da ga napadaju: ako navale na njega s leve strane, on se okreće i udara na one s desne.

Usred smeha i graje, dok je za njim išla okupljena svetina, dođe do vrata na čijem je pragu pod baldahinom sedeo kralj Mark. Približi se vratima, obesi štap o vrat i uđe.

Kralj ga spazi i reče:

— Evo jednog veselog momka, neka uđe.

Dovedoše ga pred kralja sa štapom o vratu.

— Prijatelju, dobro došao!

Tristan odgovori sasvim promenjenim glasom:

— Gospodaru, najbolji i najplemenitiji od svih kraljeva; znao sam da će se moje srce raznežiti čim vas ugledam. Bog neka vas čuva, dragi gospodaru!

— Prijatelju, šta tražiš ovde?

— Izoldu koju sam toliko voleo. Imam sestru, lepu Brino, koju sam vam doveo. Kraljica vam je dosadila, uzmite ovu; zamenimo ih: dajem vam svoju sestru, a vi meni Izoldu; uzeću je i služiću vam za ljubav.

Kralj se nasmeja i reče ludi:

— Ako ti dam kraljicu, šta ćeš s njom? Kuda ćeš je odvesti?

— Gore između neba i oblaka, u svoju lepu kuću od stakla. Sunčevi zraci prolaze kroz nju, vetrovi joj ništa ne mogu; tamo ću odneti kraljicu, u odaju od kristala punu rasvetanih ruža, svu blistavu kad je u rano jutro obasja sunce.

Kralj i baroni govorili su između sebe:

— Ovo je dobroćudna luda, lepo govori!

On sede na ćilim i stade nežno da posmatra Izoldu.

— Prijatelju — reče Mark — nadaš li se da će kraljica obratiti pažnju na tako gadnu ludu kao što si ti?

— Gospodaru, imam pravo na to: zbog nje sam izvršio mnoga junačka dela, zbog nje sam poludeo.

— Ko si ti?

— Ja sam Tristan koji je toliko voleo kraljicu i koji će je voleti do smrti.

Čuvši to ime, Izolda uzdahnu, promeni boju i ljutito reče:

— Odlazi! Ko ti je dopustio da dođeš ovamo? Odlazi, nesrećna ludo!

Luda primeti njenu srdžbu i reče:

— Kraljice Izoldo, ne sećate li se dana kada sam ranjen otrovnim Morholtovim mačem i kada me je more sa harfom koju sam poneo donelo do vaše obale? Vi ste me izlečili. Ne sećate li se toga, kraljice?

Izolda odgovori:

— Odlazi odavde, ludo, jer mi se ne sviđaju ni tvoje igre ni ti.

Na to se luda okrenu baronima i potera ih prema vratima vičući:

— Luđaci, napolje odavde! Ostavite me da nasamo razgovaram s Izoldom jer sam došao ovamo da je volim.

Kralj se nasmeja; Izolda pocrvene.

— Gospodaru, oteraj ovu ludu!

Ali luda nastavi svojim neobičnim glasom:

— Kraljice Izoldo, ne sećaš li se aždaje koju sam ubio u tvojoj zemlji? Sakrio sam njen jezik u odeću i sav izgoreo od njenog otrova pao pored močvare. Tada sam bio divan vitez!... i čekao smrt, kad mi ti priteče u pomoć.

Izolda odgovori:

— Čuti, ti vrediš vitezove jer si lud od rođenja. Neka su prokleti mornari koji su te doveli ovamo umesto da su te bacili u more.

Luda prasnu u smeh i nastavi:

— Kraljice Izoldo, ne sećaš li se kad si me htela poseći mojim mačem na kupanju i priče o zlatnoj vlasi koja te je ublažila i kako sam te spasao od kukavice upravnika dvora?

— Čuti, nesrećni brbljivče! Zašto si došao ovamo da mi pričaš o svojim sanjarijama? Sinoć si se sigurno napio i u pijanstvu o tome sanjao.

— Istina je, pijan sam, i to od takvog pića od koga se nikad neću istrezniti. Kraljice Izoldo, ne sećaš li se onog lepog i toplog dana na pučini? Bila si žedna, kćeri kraljeva, ne sećaš li se? Oboje smo pili iz istog pehara. Otada sam stalno pijan i to je opako pijanstvo

...

Kada je Izolda čula ove reči, koje je samo ona mogla razumeti, sakri glavu u svoj ogrtač, ustade i htela otići, ali je kralj uhvati za ogrtač od hermeline i ona ponovo sede pored njega.

— Pričekaj malo, draga Izoldo, da saslušamo do kraja ove ludosti. Ludo, znaš li neki zanat?

— Služio sam kraljeve i grofove.

— Znaš li loviti sa psima? Sa pticama?

— Svakako. Kad mi se sviđa da lovim u Šumi, znam sa svojim hrtovima da lovim ždralove koji lete nebu pod oblake; sa lovačkim psima labudove, sive i bele guske, divlje golubove; svojim lukom gnjurce i bukavce,

Svi se dobroćudno nasmejaše, i kralj upita:

— Čime se služiš, brate, kad loviš divljač na reci?

— Služim se svim što nađem: jastrebovima za vukove i medvede; sokolima belozorima za divlje veprove; običnim sokolima za srne i jelene; kragujima za lisice; kopcima za zečeve. A kad se vratim onome koji me je primio u kuću, znam da se poslužim batinom, da delim udarce slugama, da udešavam harfu i pevam uz nju, da volim kraljice i bacam sečeno iverje u vodu. Nisam li zaista dobar pevač? Danas ste videli kako umem da se služim batinom.

I poče da udara svojom batinom oko sebe.

— Odlazite odavde — uzviknu on — gospodo kornvoljska! Šta čekate ovde? Niste li već jeli? Niste li se do sita najeli?

Pošto se s ludom razonodio, kralj zatraži svoga konja i sokole i u lov povede svoje vitezove i štitonoše.

— Gospodaru — reče Izolda — umorna sam i tužna. Dopustite da se odmorim u svojoj sobi. Ne mogu više da slušam ove gluposti.

Zamišljena, povuče se u svoju sobu, sede na postelju i stade da jadikuje:

— Jadna ja, zašto sam se rodila? U srcu mi je teško i žalosno. Sestro draga, Branžjeno, život mi je tako gorak i čemeran da bih najradije umrla. Tu je jedna luda, ošišana u obliku krsta, koja je došla u zao čas: ta luda, taj pevač je opsenar ili vrač, jer potpuno poznaje moj život i mene; zna stvari koje osim tebe, Tristana i mene, niko ne zna; skitnica jedna, on ih zna pomoću čarolija i vraćanja.

Branžjena odgovori:

— Da to ipak nije Tristan?

— Nije, jer Tristan je lep i najbolji vitez; ovaj čovek je ružan i nakazan. Proklet bio! Proklet čas kad se rodio, prokleta lađa kojom je doplovio umesto da su ga progutali duboki talasi.

— Smirite se, gospodarice — reče Branžjena. — Danas vrlo dobro znate da kunete i proklinjete! Gde ste to naučili? Možda je taj čovek Tristanov glasnik.

— Ne verujem. Nisam ga poznala. Potražite ga, draga moja, porazgovarajte s njim, vidite, možda ćete ga vi poznati?

Branžjena uđe u dvoranu gde je, sedeći na klupi, luda ostala sama. Tristan je poznade, baci svoj štap i reče:

— Branžjeno, verna Branžjeno, smiluj mi se, tako ti Boga!

— Grdna ludo, koji ti đavo reče moje ime?

— Odavno ga, lepa moja, već znam! Tako mi glave koja je donedavna bila plavokosa, ako u njoj više nema pameti, vi ste za to krivi. Nije li trebalo da ti čuvaš napitak koji sam ispio na pučini? Pio sam ga iz srebrna pehara za velike žege i ponudio ga Izoldi. Samo ti, draga, za to znaš, ne sećaš li se?

— Ne! — odgovori Branžjena i sva zbunjena odjuri u Izoldinu sobu. Luda potrča za njom i viknu: »Milost!«

Uđe, spazi Izoldu, polete prema njoj raširenih ruku i htede da je privuče na svoje grudi; stideći se, oblivena znojem od muke, ona ustuknu i izmače se. Videći da ona izbegava da mu se približi, Tristan zadrhta od stida i besa, povuče se prema zidu pored vrata; svojim još promenjenim glasom reče:

— Zaista sam suviše dugo živeo kad sam dočekao dan da me Izolda odbija, ne voli i smatra nižim od sebe. Ah, Izoldo, ko istinski voli nikad ne zaboravlja! Izoldo, divna je i dragocena stvar, Izoldo, snažan izvor koji izbija i teče u širokim i bistrim mlazevima; onog dana kada presuši, ništa više ne vredi: takva je ljubav koja se ugasila.

Izolda odgovori:

— Gledam te, brate, sumnjam, drhtim, ne poznajem Tristana.

Ja sam, kraljice Izoldo. Tristan koji te je toliko voleo Zar se ne sećaš patuljka koji je prosuo brašno između naših postelja? I skoka koji sam učinio, i krvi koja je potekla iz moje rane I dara koji sam ti poslao, malog psa Pti-Krija sa čarobnim zvoncem? Zar se ne sećaš sitno isečenog iverja koje sam bacao u potok?

Izolda ga posmatra, uzdiše, ne zna šta da kaže, ni šta da pomisli; jasno joj je da sve zna, ali bi bila ludost priznati da je to Tristan. Tristan joj reče:

— Kraljice gospodarice, vidim da si me ostavila i optužujem te zbog neverstva. Pa, ipak, bilo je dana kad si me strasno volela. Bilo je to duboko u šumi, u kolibi od lišća. Sećaš li se onog dana kad sam ti poklonio svog psa Isdana? O, on me je uvek voleo i zbog mene će ostaviti Plavokosu Izoldu. Gde je? Šta je s njim? On će me ipak poznati.

— On će te poznati? Govoriš ludosti, jer otkako je Tristan otišao stalno leži dole u kućici i nasrće na svakog čoveka koji mu se približi. Branžjeno, dovedi ga!

Branžjena ga dovede.

— Isdane, dođi — reče Tristan; — bio si moj, ponovo te uzimam.

Kad Isdan ču njegov glas, trgnu kaiš iz Branžjeninih ruku, potrča ka svom gospodaru, savi se pred njim u klupko, poče da mu liže ruke i da laje od radosti.

— Isdane — uzviknu luda — blagosloven da je trud, Isdane, koji sam uložio da te

othranim! Dočekao si me lepše od one koju sam toliko voleo. Ona neće da me pozna: da li će poznati ovaj prsten koji mi je nekada sa suzama i poljupcima poklonila na dan rastanka? Ovaj mali prsten sa jaspisom uvek sam nosio: kad sam bio u nevolji, često sam se s njim savetovao, često sam taj zeleni jaspis svojim toplim suzama orosio.

Izolda ugleda prsten i raširi ruke:

— Evo me! Uzmi me, Tristane!

Tristan tada prestade da govori promenjenim glasom:

— Kako me, draga, nisi tako dugo poznala, duže od ovoga psa? Nije važan prsten. Ne osećaš li da bi mi bilo milije da si me poznala kad sam te podsetio na našu staru ljubav? Nije važan glas. Trebalo je da čuješ glas moga srca.

— Dragi — reče Izolda — možda sam ga čula ranije no što misliš. Okružuje nas lukavstvo: da li je trebalo da se kao ovaj pas prepustim svojim osećanjima, po cenu da te uhvate i ubiju na moje oči? Čuvala sam sebe i tebe. Ni podsećanje na tvoj raniji život, ni zvuk tvoga glasa, pa čak ni ovaj prsten ništa ne dokazuje jer sve to može da bude kobna igra nekog opsenara. Pa ipak sam se predala kad sam spazila prsten: nisam li se zavetovala da čim ugledam prsten sa zelenim jaspisom da ću, pa makar me nestalo, učiniti sve što od mene tražiš, bilo to pametno ili ludo? Pametno ili ludo, evo me. Tristane, uzmi me!

Bez svesti pade na grudi svog dragog. Kad se osvesti, Tristan ju je držao u zagrljaju i ljubio joj oči i lice. On uđe s njom pod baldahin. U naručju je držao kraljicu.

Da bi se zabavljali s ludom, sluge ga, kao psa u kućicu, smestiše pod stepenište dvorane. Strpljivo je podnosio njihovo ismevanje i udarce jer je katkada u svom pravom liku i lepoti iz svog čumeza odlazio u kraljičinu odaju.

Nekoliko dana kasnije, dve sobarice, naslutiše prevaru; javiše to Andreu, koji ispred ženskih odaja postavi tri dobro naoružane uhode. Kada Tristan htjede da uđe na vrata, oni povikaše:

— Natrag, ludo, vrati se, lezi na svoju slamu!

— Šta, gospodo — reče luda — ne treba li da večeras poljubim kraljicu? Ne znate li da me voli i čeka?

Tristan zavitla batinom; oni se uplašiše i pustiše ga da uđe. On zagrlj kraljicu i reče:

— Dragi, treba da bežim, uskoro će me otkriti. Treba da bežim i sigurno se nikad više neću vratiti. Uskoro ću umreti: daleko od tebe umreću od čežnje.

— Dragi, zagrlj me i privi tako snažno da u tom zagrljaju prepuknu naša srca i da nestanemo. Povedi me u zemlju sreće o kojoj si nekada govorio: u zemlju iz koje se niko ne vraća, gde vrsni pevači pevaju pesme bez kraja. Vodi me!

— Da, odvešću te u srećnu zemlju živih. Čas se bliži; nismo li već okusili svaku bedu i svaku radost? Čas se bliži; a kada dođe krajnji čas, Izoldo, ako te pozovem, da li ćeš doći?

— Zovi me, dragi, znaj da ću doći!

— Dragi, neka te Bog nagradi!

Kada prekorači prag, uhode se baciše na njega. Luda prasnu u smeh, zavitla batinom i reče:

— Terate me, gospodo, zašto? Nemam više šta da tražim ovde jer me moja gospodarica šalje daleko da spremim svetlu kuću koju sam joj obećao, kuću od kristala, punu rascvetanih ruža, svetlu izjutra kad je sunce obasja!

— Odlazi, ludo, u zao čas!

Sluge se razmakoše, a luda lagano poskakujući zamače.

XIX

SMRT

Ljubav nas vodi u zajedničku smrt.

(Dante, Pakao, gl. V)

Tek što se vratio u Malu Bretanju, u Kareks, da bi pomogao svom dragom drugu Kaerdenu, Tristan zarati protiv barona Bedalisa. Naide na zasedu koju mu je postavio Bedalis sa svojom braćom. Tristan ubi sedmoro braće ali i njega raniše kopljem koje je bilo otrovano.

Jedva se vrati u zamak Kareks i poče da vida svoje rane. Mnogi su mu lekari dolazili, ali nijedan nije znao da ga izleči od otrova pošto ga čak nisu ni pronašli. Nisu znali da naprave nikakav melem koji bi izvukao otrov, uzalud su seckali i tucali korenje, brali trave, spravljali napitke: Tristanu je bilo sve gore, otrov se širio po telu; pobledo je, videle su mu se kosti.

Osećao je da mu se život gasi, shvatio je da mora umreti. Tada zažele da još jednom vidi Plavokosu Izoldu. Ali kako otići do nje? Toliko je oslabio da bi ga more ubilo; pa kad bi čak i došao do zemlje kornvolvske, kako bi izbegao svojim neprijateljima? On jadikuje, otrov ga muči, čeka smrt.

Da bi mu otkrio svoju tugu, potajno pozva Kaerdena jer su jedan drugog iskreno voleli. Želeo je da niko osim Kaerdena ne bude u njegovoj sobi, štaviše, da nikog ne bude ni u susednim odajama. Njegova žena Izolda čudila se ovoj neobičnoj želji. Strah je obuze i htede da čuje razgovor. Nasloni se na spoljni zid sobe uz koji se nalazio Tristanov krevet. Dok je jedan verni sluga pazio da je niko ne zatekne, ona je prisluškiivala.

Tristan pribra svu svoju snagu, podiže se i nasloni na zid; Kaerden sede do njega i obojica tiho zaplakaše. Oplakivali su svoje tako brzo prekinuto drugarstvo po oružju, svoje prijateljstvo i ljubav; jedan je tugovao za drugim.

— Dragi i mili prijatelju — reče Tristan — nalazim se u tuđini gde osim tebe nemam ni rođaka ni prijatelja: samo si mi ti u ovoj zemlji bio radost i uteha. Umirem, a želeo bih da vidim Plavokosu Izoldu. Ali kako, kakvim lukavstvom da joj poručim svoju želju? Ah, kad bih znao za nekog glasnika koji bi hteo da ode do nje, ona bi došla, toliko me voli! Dragi druže Kaerdene, u ime našeg prijateljstva, tvoje plemenite duše i našeg drugarstva, molim te da u moje ime izvedeš ovo junačko delo, i ako odneseš moju poruku, služiću ti verno i voleću te više no ikoga.

Videći kako Tristan plače, očajava i tuguje, Kaerdenu se srce razneži i on tiho i od srca reče:

— Ne plači više, dragi druže, učiniću sve što želiš. Budi siguran, prijatelju, da ću se iz ljubavi prema tebi izložiti smrtnoj opasnosti. Nikakva nevolja ni samrtna muka neće me sprečiti da učinim sve što mogu. Reci šta želiš da javim kraljici i ja ću se spremi.

Tristan odgovori:

— Hvala ti, prijatelju! Čuj moju molbu. Uzmi ovaj prsten: to je naš znak. A kada dođeš u njenu zemlju, uđi u dvor kao trgovac. Ponudi joj svilene tkanine i nastoj da vidi ovaj prsten: odmah će tražiti izgovor da s tobom nasamo razgovara. Tada joj reci da je moje srce pozdravlja, da me samo ona može izlečiti, reci joj da ću umreti ako ne dođe,

reci da se seti naše nekadašnje sreće i velikih muka, duboke žalosti, i radosti, i bola naše iskrene i nežne ljubavi; neka se seti napitka koji smo zajedno popili na pučini: o, tada smo i svoju smrt popili! Neka se seti zakletve kojom sam se zakleo da ću samo nju voleti: obećanje sam održao!

Iza zida, Beloruka Izolda čula je ove reči; umalo se nije onesvestila.

— Pohitaj, druže, i vrati se brzo, jer ako budeš oklevao, nećeš me više videti. U roku od četrdeset dana dovedi mi Plavokosu Izoldu. Sakrij svoj odlazak od sestre ili reci da ideš da tražiš lekara. Plovi mojom lepom lađom: ponesi dva jedra, jedno belo, drugo crno. Ako dovedeš kraljicu Izoldu, pri povratku razvi belo jedro, a ako je ne dovedeš, plovi sa crnim jedrom. To je sve što imam da ti kažem, prijatelju: neka te Bog vodi i vrati živa i zdrava!

On uzdahnu, zaplaka i rastuži se; Kaerden takođe zaplaka, poljubi Tristana i oprostio se.

Zaplovi sa prvim vetrom. Mornari digoše sidro, razapeše jedro i otisnuše se uz povoljan vetar dok je pramac broda sekao visoke i duboke talase. Poneli su sa sobom dosta skupocene robe: retke raznobojne svilene tkanine, divno posuđe iz Tura, vino iz Poatua, sokole iz Španije, i na ovako lukav način Kaerden je mislio da će dopreti do Izolde. Osam dana i osam noći presecali su talase i punim jedrima brodili ka kornvolskoj zemlji.

Srdžba žene opasna je stvar i neka je se svako čuva! Onome koga žena najviše voli, tome će se i najsvirepije osvetiti! Žena brzo zavoli, a brzo i zamrzi: njeno neprijateljstvo traje duže od prijateljstva. Zna da obuzda ljubav, ali ne i mržnju. Naslonjena na zid, Beloruka Izolda čula je svaku reč. Silno je volela Tristana!... Doznala je najzad da on voli drugu. Zapamtila je sve što je čula: jednoga dana, ako joj se pruži prilika, osvetiće se onome koga je volela više od svega na svetu! Pa, ipak, pravila se kao da ništa ne zna; i čim se vrata otvoriše, uđe u Tristanovu sobu i, skrivajući gnev, nastavi da ga i dalje dvori kao što to pristaje ženi koja voli. Nežno je s njim razgovarala, ljubila ga i pitala kada će se Kaerden vratiti sa lekarom koji treba da ga izleči. Ali stalno je smišljala kako da se osveti.

Kaerden je plovio dok se najzad nije usidrio u tintedžejskoj luci. Uze u ruku velikog jastreba, ponese tkaninu vanredne boje, lepo izrađen pehar: sve to pokloni kralju Marku i učtivo ga zamoli da ga zaštititi i da mu dozvoli da slobodno trguje u njegovoj zemlji i da ga u tome ne ometaju ni njegov komornik ni vikont. U prisustvu svih svojih dvorana, kralj mu ovo dozvoli.

Kaerden potom ponudi kraljici zlatnu kopču:

— Kraljice, ovo je čisto zlato — reče on a s prsta skinu Tristanov prsten i stavi ga pored nakita: — Pogledajte, kraljice, zlato ove kopče je dragocenije, ali zlato ovog prstena ima takođe svoju vrednost.

Kada Izolda poznađe prsten sa zelenim jaspisom, srce joj zadrhta, promeni se u licu i, strepeći od onoga što će čuti, povuče Kaerdena u stranu kraj nekog prozora kao da tamo bolje vidi i da se s njim pogodi za kopču. Kaedren samo reče:

— Gospodarice, Tristan je ranjen otrovanim mačem i umreće. Poručuje vam da ga samo vi možete izlečiti. Podseća vas na velike muke i nevolje koje ste zajednički podneli. Čuvajte ovaj prsten, on vam ga poklanja.

Sva klonula, Izolda odgovori:

— Idem s vama, prijatelju. Sutra ujutro spremite lađu za polazak.

Sutradan ujutro kraljica zažele da ide u lov sa sokolima i naredi da se sprema psi i ptice. Vojvoda Andre, koji ju je stalno uhodio, pođe s njom. Kad su bili u polju nedaleko od obale mora, prelete jedan fazan. Andre pusti sokola da ga uhvati; vreme je bilo lepo i

vedro: soko se vinu i iščekznu.

— Vidite, gospodaru Andre — reče kraljica — soko se spustio tamo u luci na katarku neke lađe koju ne poznajem. Čija je to lađa?

— Gospodarice — odgovori Andre — to je lađa onog trgovca iz Bretanje koji vam je juče darovao zlatnu kopču. Hajdemo da uhvatimo našeg sokola.

Od svoje lađe do obale Kaerden je umesto mosta prebacio jednu dasku. On dođe kraljici u susret.

— Gospodarice, izvolite na lađu, pokazaću vam svoju bogatu robu.

— Vrlo rado, gospodine — reče kraljica.

Sjaha s konja, uputi se pravo dasci, pređe preko nje i uđe u lađu. Andre htjede za njom i stade na dasku, ali ga Kaerden, koji je stajao uz ogradu palube, udari veslom. Andre posrnu i pade u more. Htjede da ispliva, ali ga Kaerden ponovo udari veslom, gurnu u vodu i uzviknu:

— Umri, izdajico! To ti je nagrada za sve zlo koje si naneo Tristanu i kraljici Izoldi!

Tako se Bog osvetio podlacima koji su toliko mrzeli ljubavnike! Sva četvorica su mrtvi: Genelon, Gondoin, Denoalen i Andre.

Podigoše sidro, uspraviše jarbol, razapeše jedro. Svež jutarnji vetar hućao je kroz užad jarbola i nadimao jedra. Lađa polete iz luke ka otvorenom moru, penušavom i svetlom u daljini od ranih sunčevih zraka.

U Kareksu Tristan očajava. Sa žudnjom očekuje Izoldin dolazak. Ničemu se ne raduje, i ako živi, to je stoga što nju čeka. Svakoga dana šalje svoje ljude da motre da li se lađa vraća i kakve je boje jedro: samo to želi. Malo zatim naredi da ga odnesu na strmu obalu Penmarša i gleda more u daljini sve dok sunce ne zađe na horizontu.

A sada čujte, velmože, priču o jednom tužnom događaju koji će do srca ganuti sve koji vole. Izolda se već primicala, strma obala Penmarša pojavila se u daljini i lađa veselije zaplovila. Iznenada se digla jaka oluja, udarala o jedra i stala da okreće lađu u krug. Mornari potračaše na onu stranu broda koju je vetar šibao, ali ih vetar i protiv njihove volje odbaci natrag. Oluja je besnela, podigoše se veliki talasi, smrači se, more potamne, kiša udari kao iz kabla, konopci se pokidaše, mornari spustiše jedra; lađa je plovila prepuštena talasima i vetru. Na svoju nesreću, zaboravili su da na palubu podignu čamac koji je bio privezan za krmu i koji je plovio brazdom što ju je za sobom ostavljala lađa. Talasi ga razbiše i odnesoše.

Izolda uzviknu:

— O, jadna ja! Bog neće da poživim i da još jednom, samo jednom, vidim svog dragog Tristana; hoće da se utopim u moru. Tristane, kad bih te samo još jednom videla, ne bih marila da posle umrem. Ako ti, dragi, ne dođem, Bog tako hoće i za mene je to najveća nesreća. Smrt za mene ništa ne znači; ako Bog tako hoće, primam je. Ali kad za nju, dragi, čuješ, znam dobro da ćeš i ti umreti. Naša je ljubav takva da ti ne možeš umreti bez mene ni ja bez tebe. Vidim da ćemo oboje umreti u isti čas. Na nesreću, dragi, želja mi se nije ispunila: želja mi je bila da umrem u tvom zagrljaju, da me sahrane u tvom kovčegu: ali u tome nismo uspeli. Umreću sama, bez tebe, i nestati u moru. Možda nećeš saznati za moju smrt, živećeš čekajući stalno na moj dolazak. Ako Bog da, možda ćeš i ozdraviti ... Ah, možda ćeš posle mene zavoleti neku drugu ženu, volećeš Beloruku Izoldu! Ne znam šta će se dogoditi s tobom: a što se mene tiče, kada bih, dragi, znala da si umro, ne bih te preživela. Neka nam, dragi, Bog pomogne, bilo da te izlečim bilo da oboje umremo od istog bola.

Tako je kraljica jadikovala sve dok je trajala bura. Posle pet dana bura se stiša. Na vrhu katarke Kaerden radosno podiže jedro bele boje da bi ga Tristan još izdaleka poznao. Kaerden već vidi Bretanju ... Ali, avaj, odmah posle oluje more se stiša, postade tiho i mirno, vetar prestade, jedra se opustiše, mornari su uzalud upravljali lađu levo i desno, napred i natrag. U daljini spažiše obalu, ali bura im je odnela čamac, tako da nisu mogli pristati. Treće noći Izolda je sanjala da u svom krilu drži glavu velikog vepra koji joj je haljinu poprskao krvlju i po tome zaključila da svoga dragog više neće videti živog.

Tristan je već bio toliko slab da nije više bio u stanju da čeka na strmoj obali Penmarša, nego je danima, zatvoren u sobi daleko od obale, plakao za Izoldom koja nije dolazila. Bolan i nemoćan, Tristan jadikuje, uzdiše, uzbuđuje se: umalo da ne presvisne od velike čežnje.

Najzad se diže vetar i ukaza se belo jedro. Tada se Beloruka Izolda osveti.

Priđe Tristanovoj postelji i reče:

— Dragi, Kaerden dolazi. Videla sam njegovu lađu na moru: jedva plovi; pa ipak sam je prepoznala; samo da ti donese nešto od čega ćeš ozdraviti!

Tristan zadrhta:

— Dragi moja, jesi li sigurna da je to njegova lađa? Kaži mi kakvo je jedro?

— Dobro sam ga videla, razapeli su ga i digli vrlo visoko jer je vetar slab Jedro je crno.

Tristan se okrenu zidu i reče:

— Nema mi više života. — Triput izusti: — Izoldo draga! — A kada htede po četvrti, izdahnu. U zamku se razleže lelek vitezova, Tristanovih drugova. Digoše ga iz postelje, položilo ga na skupocen ćilim i telo mu pokriše mrtvačkim pokrovom.

Na moru se diže vetar i udari posred jedra. Potisnu lađu do kopna. Plavokosa Izolda siđe s lađe, ču kako se ulicama razleže plač i kako sa crkvice i manastira zvone zvona. Zapita meštane koga zvona oglašavaju i zašto ovaj plač.

Jedan starac joj odgovori:

— Gospođo, u velikoj smo žalosti. Neustrašivi i hrabri Tristan je umro. Bio je darežljiv prema sirotinji, pomagao onima koji su u nevolji. To je najveća nesreća koja je ikada zadesila ovu zemlju.

Izolda ga sluša i ne može da izusti ni reč. Uputi se ka dvoru raskopčane jakne. Posmatrajući je, Bretonci su joj se divili: nikada nisu videli ženu tolike lepote. Ko je? Odakle je?

Izbeumljena zbog zla koje je učinila, Beloruka Izolda naricala je nad Tristanovim mrtvim telom. Ona druga Izolda uđe i reče joj:

— Ustanite, gospođo, i dozvolite mi da priđem. Imam više prava da ga oplakujem od vas, verujte mi. Više sam ga volela.

Okrenu se ka istoku i pomoli se Bogu. Zatim malo otkri telo i leže pored njega, pored svoga dragog, poljubi ga u usta i u lice i čvrsto ga zagrlila: telo uz telo, usta uz usta, i tako izdahnu; umrla je pored njega od bola za svojim dragim.

Kad kralj Mark saznade za smrt ljubavnika, prede preko mora i, stigavši u Bretanju, naredi da se naprave dva kovčega, jedan za Izoldu, od ahata, drugi za Tristana, od berila. Na svojoj lađi odnese u Tintedžejl njihova draga tela. Kraj jedne kapele sahrani ih u dva groba, jedno s leve, drugo s desne strane oltara. Ali preko noći iz Tristanova groba izraste zelena i olistala kupina sa jakim grančicama i mirisnim cvetovima tako visoka da se preko kapele savi i spusti do Izoldina groba i tu uhvati koren. Meštani posekoše kupinu.

Sutradan ona ponovo izraste isto tako zelena, isto tako procvetala, isto tako otporna i ponovo pusti koren u grob Plavokose Izolde. Triput pokušase da je unište, ali uzalud. Najzad o ovome čudu javiše kralju Marku. Kralj zabrani da ubuduće seku kupinu.

Velmože, nekada su dobri trubaduri Berul i Tomas, i monsinjor Ajlhart i majstor pevač Gotfrid ispričali ovu priču za sve one koji vole, ne za druge. Preko mene vam šalju pozdrave. Pozdravljaju one koji su zabrinuti i one koji su srećni, nezadovoljne i one koji čeznu, koji se raduju i koji tuguju, sve koji vole. Neka u njoj nađu utehu za nestalnost, nepravdu, tugu, bol, za sve ljubavne jade.